

PANNONTÜKÖR

K U L T U R Á L I S F O L Y Ó I R A T

PANNONTÜKÖRI KULTURÁLIS FOLYÓIRAT | 2024/6

www.pannontukor.hu

2024/6

EGYMONDATOK

- Dezső Kata:** Szeptemberi egymondatok – Pannon Tükör feat. Dezső 3
Bognár Péter: Egymondat 8

SZÉPIRODALOM

- Fekete Richárd:** Baleset; A mamutfenyő barátja;
 Az ősvaddisznó és a vegán vadász beszélgetése a próbafülkében 10
Dobosy Tímea: Ácsmunka; Isten kedvenc játéka;
 Itt hiába köszönsz előre 13
Filótás Karina: Én isteneim; Majd valaki más 16
Endrey-Nagy Ágoston: Bármit is teszel; Átvilágítás 18
Rásó Attila: Tulipánok; Üsd be 20
Szöke Roland: Namib part; Célzások 21
Ábrahám Erika: halva született; a Bak jegyében; szüzek 23
Urbán Andrea: Kamra; Limonádészezon; Utolsó kívánság 25
Toroczay András: Idegen Szó Város Napszak; Árucikk Neve 27
Balogh Endre: Bár kavics; H2O 29
Méhes Károly: Az előttem ülő; Ezt nevezik jó időnek;
 Nyári múlás; Augusztus; Az éjszaka menetrendje 31
Bódis Attila: Magam vagyok; Állatkert 34
Másnap – Előadás Cseh Tamás és Csengey Dénes megtalált dalaiból, Csengey Balázs szerkesztésében

ZALAEGERSZEGI SOROK

- Nagy Betti:** Most este van, most lefekszem; Rángat a szél 61
Balaton László: Zico 62
Szleglet Bálint: keret nélkül 63
Habi Alexandra Zoé: Öltözködési tanács; Méreg vagyok;
 Beszélgetés; Lidérc; Viharkár; Orvosság kerestetik 64
Lackner László: Hétköznapi metamorfózis – Egy elbeszélés
 expozíciója 66
Nászta Katalin: Művész és Mesterember
 – Gondolatok Merő Béla *Színházi törekvések Zalában*
 c. könyve kapcsán 86
Prokné Tirner Gyöngyi: „Híre, neve fennmarad...”
 – Egy, a már égi utakon járó néprajzi gyűjtőről
 és gyűjteményéről – *Szelestey Lászlóról* 91

HELYTÖRTÉNET

- Gyimesi Endre:** A „Boldog békeidők” ünnepei és társasági
 összejövetelei Zalaegerszegen 106

TÁRSMŰVÉSZETEK

- Kostyál László:** Szakralitás és dekorativitás
 – *Németh Miklós* kiállítása, Krosno, 2024. 134
Pánczél Petra: Ódon kapuk és szövvényes hálózatok titkai
 – *Karner László 70 éves* 138
Hírek 146
Szerzőink 148

IMPRESSZUM

Alapító főszerkesztő: Pék Pál

Szerkesztőbizottság:

Cséby Géza (Keszthely)
 Németh János (Zalaegerszeg)

Szerkesztőség:

Bubits Tünde – főszerkesztő
 Nagygyéci Kovács József – főszerkesztő-
 helyettes
 Juhász Tibor – szerkesztő
 Molnár András – szerkesztő

Bence Lajos – munkatárs
 Szálinger Balázs – munkatárs
 Vörös István – munkatárs

Szleglet Lajosné Dömötör Annamária –
 olvasószerkesztő

Online: www.pannontukor.hu

Online-főszerkesztő: Nagygyéci Kovács József
 Szerkesztő: Regös Mátyás

Készült Zalaegerszeg MJV és Nagykanizsa
 MJV Önkormányzata, a Magyar Művészeti
 Akadémia, Nemzeti Kulturális Alap, Magyar
 Kultúráért Alapítvány, Petőfi Kulturális
 Ügynökség és a SolarGold Trade Zrt.
 támogatásával.

Szerkesztőségi cím:

Pannon Tükör Szerkesztősége, 8900
 Zalaegerszeg, Landorhegyi út 21.
 Tel:06/92 951-513
 E-mail: pannontukor@gmail.com

Kiadja a Pannon Írók Társasága
 Felelős kiadó: Gyimesi Endre elnök

A lapszám megrendelhető
 a szerkesztőség e-mail címén.

ISSN 1219-6886 (Nyomtatott)
 ISSN 2732-0510 (Online)

Lapterv:
 Nászpáng Grafika
 Nyomdai munkák:
 Göcsej Nyomda
 8900 Zalaegerszeg,
 Bajcsy-Zsilinszky tér 2.
 E-mail:info@gocsejnyomda.hu

Lapszámunkat Németh Miklós
 grafikus és Karner László festőművész
 munkáival illusztráltuk.

Dezső Kata

Szeptemberi egymondatok – Pannon Tükör feat. Dezső

Szept. 01.	Öt év után újra találkoztam Rozsival, egyetemi szaktársammal, aki először járt Lendván és rég nem aludt ilyen jól, mint nálunk. Nagyokat ettünk, neveltünk és délelőtt már ittuk a sört: az igaz barátság felmentő társadalmi jelleg.
Szept. 02.	Ötkor kelek, megyek tényleg a Paradicsomba dolgozni, munkaadóm: Paradajz d.o.o. Renkovci. Szlovénia, éjszakánként felkelek a kezem zsibbadására, a szívem fölött tartom a kezem órákig, úgy szedem, levelezem a paradicsomot, de az élet számszerűsége a munkásembert kitartásra, tűrésre, türelemre neveli.
Szept. 03.	1301 albuma kapcsán újra nekiállok az interjúnak, amelyet egyszer már megcsináltunk Marcival, de nem rögzítette a program, nem lehet visszahozni, sokat sírtam miatta, de ilyenekért nem szabad, a rosszabb sorsúakra való tekintettel egyenesen tilos. Attól szép az élet, ahogy zajlik.
Szept. 04.	Kornéllal közösen szerkesztjük a verseit, és hálás vagyok neki közben, mert bevett a Kaleidoszkópba, amikor nem foglalkoztam semmivel és befordult, gusztustalan önmagam voltam a tétlenségtől és haszontalanságtól, és hogy elviseli férjemmel, családommal, barátaimmal egyetemben kicsapongó természetem.

Szept. 05.	Paradicsomültetvény Szlovéniában Az Álomgyár d.o.o.-ban egész évben paradicsomot termesztetek, az Álomgyár d.o.o.-ban 692 db munkavállaló heti maximum 56 órát dolgozik, az Álomgyár d.o.o. heti 75 tonna paradicsomot értékesít, az Álomgyár d.o.o.-ban melegebb van ötven foknál, akik ott dolgozhatnak, nem panaszkodnak: szikkadnak és tűrnek. Tájidegenek.
Szept. 06.	Péntek van, az utolsó munkanap, nem a hétmúlást kellene várnom a hétben, jelen kellene lennem inkább, hogy meglassam: a várakozásban, az ácsingózásban, a túlgondolásban magam természetes megszokása elől menekülök. Holnap majd jobb gazdám leszek.
Szept. 07.	Molnár Edit portréfilmet nézek, a legmagasabb mondata: „Elmennek emberek és elviszik a hangulatot (...).” Tényleg van valami rablás abban, ahogy néha életek egymásból kivonulni kényszerülnek.
Szept. 08.V	Valami komoly vírusom van, miközben fáj a fejem, elképezelem, a fájdalom másé, nem az enyém, valaki belém rakta, ebben a lepasszolgatásban alszom el végül és így is élek: magyarázok és magyarázkodom.
Szept. 09.	Juhász Tibitől olvasom a Salgó blueset, nagyon jó kötet a gondolkodó emberről, aki eleve elrendelt körülményeit meghaladva, de azokat konzerválva él, mert tudja, nem lehet eljutni oda, ahonnan az eredet egyszer csak elég messze lesz.
Szept. 10.	Reggel hétkor sétálunk Némóval a ropogós, reggeli fűben, a felszálló ködben, milyen szép, hálás dolog, hogy a természetbe bármikor, előzetes bejelentkezés nélkül be lehet tolakodni!
Szept. 11.	9/11. Apám Panasonic kétkazettás lejátszóján mindig az éppen aktuális világlágerek mentek, így ismerkedtem meg azzal, hogy külföldön is vannak, és akik ott laknak, azok a cselákok.
Szept. 12.	A Lendava patakpartján hiába közeledek, nem ijesztem el az ott tanyázó vadkacsákat. Beleszoktam az élővilágba.

Szept. 13.	Péntek 13-án az egyik munkatársam leszarta egy barázdabil- legető.
Szept. 14.	Elvitte a Radót az árvíz, nem lesz Borsik Miklóssal felolva- sóest, csak jövőre. A természeté mindig az utolsó szó.
Szept. 15.V	A vasárnapokat palacsintasütéssel érdemes tölteni, családi körben, házi kajsziaracklekvárral.
Szept. 16.	Verset fordítok, nagyon sokat szöszmötölök, nem megy jól, de ennek az ellentétje nem a jól végzett fordítói munka, hanem a sehogy nem végzett fordítói munka.
Szept. 17.	Festettem egy barátomnak: cigarettázó, lepukkadt, ignoráns paneltömb, mellette a felirat: Ebbe az életbe kell belefézni.
Szept. 18.	Nyelvi különórák van hetente. A tanítás nyelve angol és szlovén, a tanárom szerb, az egyik óra alkalmával meg találta kérdezni: a szlovén vagy a magyar konyha szerint főzök ott- hon? B*szd meg, Zoran, hogy kérdezhetsz ilyet egy akkora paraszttól, amekkora én vagyok?!
Szept. 19.	Leghamarabb ezeket a szlovén kifejezéseket tettem a maga- mévá: na zdravje = egészségedre, dober tek = jó étvágyat, pi*kati materi = mindenki érti.
Szept. 20.	Kritikát írok az Apám országából, eszembe jut az emlékezés- kényszer magyar virtusa, melyből, Élő Csenge Enikő könyvé- nek ígérete szerint is, vezet kiút: a múltat nem normatíva- ként, hanem önreflexiós közegként kell számontartanunk, hagyományoznunk.
Szept. 21.	Elkezdődött az őszi látszani a tájban: a madarak hizlalják magukat, a növényeknek végre nincs melege, csak sárgulnak a ropogós, meleg levegőn.
Szept. 22.	Sós palacsintát készítünk, sajttal és sonkával töltjük őket, feltekerve jénaiba rendezzük mindet, majd tejfölös szuflát* készítünk, azzal leöntjük őket, meghintjük sajttal a produk- tumot és sülni hagyjuk aranybarnulásig. *szufla = cuccogós öntemény

Szept. 23.	Nagyon sokszor eszembe jut az egyik néprajzi kutatómódszertan órák, melyet beadandóval és szóbeli vizsgával lehetett abszolválni, előbbiben a háztartásunkban fellelhető, 3 néprajzi jelentőségű tárgyakat kellett kategorizálnunk, egy régi, ikonikus, piros pöttyös bögrét választottam, az anyagmeghatározó leírásom a következő volt: zománcos bádögbögre. Lefejeltem, mint teknősbéka a földiepret, a karót, akkorát kaptam érte.
Szept. 24.	A mai nap szimmetrikus dátum, közel áll hozzám a saját igazságom szerinti matematika, nem az univerzális, ha főzök, például, $n \times 8$ időtartam az öntési sebesség: amiből több kell, azt mindig lassabban és többször kell számolni nyolcasával, amíg el nem érjük a kívánt nyolcadikát.
Szept. 25.	Kedves barátunk, Melita ma lett 30 éves: 5:30-ra egy egész zenekarral az ablaka alá vonultunk, énekszóval keltettük, megköszöntöttük, aztán iszogattunk, daloláztunk, amíg az ünnepelt fél nyolckor meg nem fáradt és le nem fektettük. Több mint százéves népdalokat hallhattam, és miközben ütemesen ringattam magam a lócán a többiekkel, azon gondolkodtam, micsoda szép feladat lesz magyarra lefordítani, átprogramozni őket. Beépülésem tényleg elkezdődött.
Szept. 26.	Megérkezett a festményem Debrecenbe, a legjobb helyre került: egy blokkokkal és nyugtákkal teletűzdelt parafatábla mellé, egy teleírt fali írotábla fölé. Ott pontosan a rendeltetési helyén lóg, Tandorit idézve „tényeskedik”.
Szept. 27.	A paradicsomültetvényes melóban a legjobban a retro számológépeket szeretem, mindegyiken különböző funkció nem működik, billentyűzetből és képernyőből állnak, retkes bézs színűek van, és csendben mérik a termelő egyedek mindenkori átlagsebességét, napi terv felé menetelését.

Szept. 28.	A szlovén nyelvben a nyelvi szereplők nemi identitása kapja azt a figyelmet, amely a magyar nyelvünkben a névlegesen megnevező, abszolút leíró szándék. Nem is tud senki úgy felhasználni és kihasználni nyelvet, mint a magyarok. Magyarok alatt a csisztopoli sírkőfelirat óta az egy kulturális rendszerrel rendelkezőket értjük, azokat, akik saját magukat is tartósan, következetesen magyarként különítik el a többi nemzetiségtől. Az országhatáron innen élő nem vitathatja el az azon túl élő magyarságát, mindkettőben azonos öntudat működik, amely földrajzi pozíciótól független ugyanannak a magyarságnak két egyenrangú, egyforma megtestesülése.
Szept. 29.V	Megnéztem Almási Tamás 1991-es, Ítéletlenül című dokumentumfilmjét az 50-es években kistarcsán ítélet nélkül, igazságtalanul internált nőkről, Esterházy nagynénje, Mónika is benne van Szálasinéval, Szálasinével együtt.
Szept. 30.	ZApA- Zabhegyező Alapítvány és Alkotóház. Ez a tervem, egy intézmény létrehozása a Levidék, a természet, a biofilia fontosságának népszerűsítése céljából, Szlovéniában képzeltem el az egészet telefonmentesen, kiegészítve kerti munkával, valódi elmélyüléssel. A tőkén dolgozom az ingatlan megvásárlásához, árulom a festményeimet, de bármi lesz is, nem adom fel. Önmagunk megélése az egyetlen valóság.

Bognár Péter

Egymondat

1. Olyan volt, mint egy ütés.
2. Mint egy hátulról érkező, váratlan ütés.
3. Egy hinta sarka.
4. Előrebucskáztam, és pörögve zuhanni kezdtem a semmiben.
5. Megbuktam.
6. Két mottó: „Ne akarjunk mondani semmit, ne tudjuk, mit akarunk mondani, s ne is tudjuk elmondani, amit el akarnánk mondani.” Beckett. A következő is.
7. „Visszamentem a házba, és leírtam: Éjfél. Az eső veri az ablakot. Nem volt éjfél. Nem esett.”
8. A kérdés, a feleségem kérdése egyébként nem volt bántó.
9. Még csak támadó jellegű se.
10. Egyébként.
11. Ha van hinta, sarka is van neki, egy pillanatra elbambulsz, másfele nézel, véged. Egyébként.
12. Egyébként. Így kezdte.
13. Nem veszekedtünk. Akkor se, később se. Vagy csak ritkán.
14. Mi jóformán soha nem veszekedtünk a feleségemmel, a feleségemmel, akinek korrekt és minden igényt kielégítő feleségül vételét annak idején valamilyen okból elmulasztottam megejteni, a feleségemmel, aki a szó jogi értelmében így tehát soha nem is volt a feleségem, egyébként.
15. Egyébként.
16. Egyébként nem is kérdés volt a feleségem kérdése. Kevesebb is, több is annál. Mintha egy tollpíhét fújt volna le valamiről. Az életemről. Egy nevetéssel mellékessé tett, amolyan zárójeles megjegyzésféle volt, amire válaszolnom se kellett volna.

17. Elnevettem magam.
18. Lenka Dél-Szlovákiában született, egy kis faluban, nem Kistárkányban, de közel hozzá, az anyja szlovák, az apja magyar, Irena és Lajos, vagyis mamóka és papóka, Lajossal horgászni szoktunk a Dunán, ő balinra megy, én kapok száraz kenyeret, egy krumpliszáságot, beállok a vízbe, és kishalakat fogok Irenának, amiből ruszlit csinál, a rendszerváltás után költöztek át Verőcére, Lenka ide járt egyetemre, itt doktorált, ha úgy vesszük, a tanárom volt, nem nevetem el magam.
19. Nem nevetem el magam, ha elnevetném magam, az már válasz lenne, úgy tesztek, mintha nem mondott volna semmit.
20. Vagy mintha nem hallottam volna, amit mondott.
21. Lenka a nevetésemet figyelte, a számat. A szememet. Furcsa volt. Én is a száját figyeltem. A száját, a szemét.
22. Miközben zuhantam.
23. Miközben előrebucskáztam, és pörögve zuhantam a semmiben. Tudtam.
24. Tudtam, hogy már nincs, hogy már nem igaz, amit éveken át biztosnak hittem, de nem volt erőm beismerni a kudarcomat. Beszélni kezdtem.
25. Hosszan beszéltem.
26. Tudtam, hogy becsapom magam, és tudtam, hogy becsapom Lenkát, de minél tisztábban láttam, hogy semmi se igaz a mondataimból, annál kevésbé volt erőm abbahagyni.
27. Abbahagytam. Abbahagytam, fogat mostunk, és profi, összeszokott módon kielégítettük egymást, rég volt olyan jó.
28. Rég volt olyan jó.
29. Visszamegyek a házba, leírom, éjfél, az eső veri az ablakot, nincs éjfél, nem esik.
30. Aztán megvártam, amíg Lenka elalszik, megnéztem Lizit, betakargattam, az ajtaját óvatosan hajtottam be magam mögött, bekapcsoltam a gépemet, és – tönkretettem az életünket.
31. De minek így rohanni?

Fekete Richárd

Baleset

Elég furcsa látvány volt
a földön a bárányhód,
a földön a hódbárány.
Arra ment a kolbászlány,
állt ott, mint egy sóbálvány.
Bámult kicsit, álmodozott,
ahogyan a nyárson szokott,
nem tudta, hogy valójában
hány lény van a cicakövön,
hány lény van az árnyékban?
(„Látok néha karórában
sünt repülni Tiszalökön,
de az mégis másképp van.”)

Idegen hang, nedves szellő
szállt a kolbászlány fülébe,
kék lámpahold, kerek felhő,
szőrös éjjel nyünnyögése.
Mi lehetett?
Nyögdecselés? Bégetés?
Mammutfenyő-égetés?
Meggzúnt a hang, beborult:
véget ért a cirmoskavics,
kezdődött a betonút.
Alászállt a zsíros csaj is,
felsegített valami
bajba jutott életet,
majd elköszönt, és
az egésznek vége lett.
Gondolta a kolbászlány:
„ez egy ilyen látásmód:
bárányhódban hódbárány
hódbárányban bárányhód.”

Ment a szegény hódbárány,
térdén némi holdkátrány,
ment a szegény bárányhód,
térdén némi kátrányfolt.
Bizonyisten, bizonyisten,
elég furcsa látvány volt!

A mamutfenyő barátja

Beugrott az ősvaddisznó, kocsiján kék embléma.
Rég láttam, de haveroknál ezer év még nem téma.
Trendi varkocs, laza duma,
látszott, hogy a maga ura,
olyan, aki szabadságát
fel nem adná semmiért,
és azon nyomban enni kért.

Elé tettem pörkölt ízű galambforma sütitet,
de azt mondta, hogy a svéd pék döglött halas
buktájának a szintjét sem üti meg.

Befalta a sunyi ó-vad,
megszólta az új trikómat,
majd köhintett az átkozott,
és elegánsan távozott.

Az ősvaddisznó és a vegán vadász beszélgetése a próbafülkében

„Kék bőr, puha gatyá ... ó, ez nagy rám!
Hogy volt? Milyen is a bróker kajmán?
Márknak hívják?
Pálnak inkább?
Mondd csak, szereti a kóser szilvát?

Mindenkit elad a bróker kajmán?
Sok pénzt bezsebel a sóher pandán?”
„Jól jár rajta,
ezt mutatja
öntelt, sunyi, gonosz ábrázatja.

Túl sok galiba van Angyalfalván,
mert nincs szeretet az aljas kajmán
szívében,
így mégsem
élhet krokodil a Nyírségben!”

Dobosy Tímea

Ácsmunka

végtagjairól senki nem kérdez
törzsét és fejét látni szája nyitva
felmásznak leereszkednek
nyelőcsövében gyűlnek a hívek

meghatódnak
lebenyeit átszakítják
a felesleges szerveket
napestig hordják a felszínre

fejébe oltárt
tüdőpárjába
mellékhajókat húznak
torkában kórus zeng

alattuk tenyértorkolat
sebéből vér és víz
hullik vissza
ácsmunka

homloka mögött
örökmécses ég
homloka felett
szentjánosbogár

Isten kedvenc játéka

Isten kedvenc játéka vagyok.
Bórával fésüli hajam,
szálaira bontva húz
fákat az égre,
éjjel csillagokat tűz fölé,
nappal glóriát fektet rá.
Kedvére öltöztet,
árnyékából ruhát szab rám,
beszélni tanít, imádni,
kimondani a nevét.

Isten nem tud vigyázni
a játékaira. Mikor leveszi
rólam fél szemét,
testem vízbe fordul,
eltelíti számat a sós íz,
elhagyja papámat,
elhagyja mamámat,
és én sem tudom,
hova tette őket.

Isten kedvenc játéka
vagyok akkor is,
amikor hagyja,
hogy a lábamat nézzék,
combomat lila szigetekkel díszítsék,
szoknyámból csipkét verjenek,
úgy szaggassák szét,
mert Istennek minden játék.

Itt hiába köszönsz előre

Ahol nyolcévesen megígérik neked,
ha létezik a mennyország,
visszajönnek, hogy elmondják.
Addig péntekenként a faládához
csoszognak, félreteszik a koporsóra valót.
Szombaton dióhéjak esnek
a mosókonyha elé és üveggancsóval
merik a csevicét. Vasárnap a zúzat
újságpapírba csomagolják
és kilóra mérik a disznószivet, hogy
a jóisten is fejadagot kapjon.
Tulipánkerítések fölött adják be
a vödrös meggyet és gémeskútból
hordják a szavakat halottaikhoz.
Itt minden sarokban ima van.
Kis szék, lapát, birkabunda,
kukoricás, meszelt fal, rózsafüzér,
rózsafüzérhez mormolás
és napnyugta van.
Hiába fogod le kezüket,
a lúdgégékbe tölcsért, a tölcsérekbe
búzát, jókivánságot raknak,
eméssze gyomruk a jó esőt.

Filotás Karina

Én isteneim

Azt mondták, öltözzek
szépre a kedvükért.
A nehéz anyagok alatt
könnyebb térdelni.
A kertkapuban vártuk őket.
Apám a vállamat szorította,
nagyanyám keresztet vetett.
Ismeretlen ismerőségük
úgy takart be, mint zápor után
az ázott lepedő. Levakarhatatlan
nézéssel bontották bőröm.

Az ég alján még derengett
valami, amikor eléjük vittek.
Mielőtt szólhattak volna,
lenyelték, hogy hitemet
generációkba ültettem,
akik arcvonásaimat összeszerették.
Most szavak melegében,
nyakon futó folyókban,
anyám fiatalkori mosolyában
növekszik. Sejtjeimbe ültetett
erdőkben bontja rügyeit.
Ha menni kell, saját gyökereim
fojtsanak meg.

Otthagytam őket
a vöröslő, égi tócsák alatt.
Kezemben izzott a kapukilincs.
A sajtó derengésben
visszafordulva láttam
széthulló darabjaikat.
Elmondtam egy imát értük.

Majd valaki más

A szoba közepére hordott kincseken
fehér lepedős kísértetek terpeszkednek.
A huzattal rémítenek,
kajánul kacag velük a vetemedett ajtó.
Porhurrikánt kevernek a lábak.
A lilafilces rajzokat tapéta takarja majd.
Kandallót építenek oda, ahol asztalhoz
ült esténként a közétek vágott hideg.
A fotelekből kilógó idő áthúzhatatlan.
Itt hagyjátok, legyen másnak a gondja.
Mire az utolsó doboz kikerül,
körülölelnék a megnyúzott falak.
Jelzel a visszhangnak,
hogy a csend már távozott.
Legalább utánad szól valaki,
amikor utoljára kilépsz az ajtón.
Üres lakássá hordott gyerekkorodban
majd valaki más lakik.

Endrey-Nagy Ágoston

Bármit is teszel,

ne fordulj el. Az elborzadás peckelje ki
szemhéjad. A test, amiből figyelsz,
borzong minden ízében, de ne ösztökéld
menekülésre. Az eltávolodás lehetetlen.
Balról belép az álmos vízszereelő az utcából,
erre fordul, lassít, kiér a figyelemből.

Csipkelegyezőként feszüljön ki
hirtelen az emlékezet hipnózisa. A kert
felfedezése. A kutyád tanítása. Szendvicskrém.
Sült alma kásafénye. Hal. Csipke. Orrvér
könyvlapon. Anyád félelemmel és haraggal
teli alakja, ahogy végigcsörtet a házon,
hagyják végre békén a hangok. A kirándulások.
A móri kastélypark páváit a kopott volierben.

Maradj ott, még ha elsétál is, lesuny farokkal,
mint seprűt, húzza maga után. Maradj,
asszisztálj, apró zátony az elkerülhetetlen
következmények tengerében. A rendőrautó
fehérje, mint az állott tej. Rikolt a nap,
megkeseredett díszmadár.
Dél. Anyádat kilakoltatják.

Átvilágítás

Hatévesen ezt a szót valamiféle áldásnak, átragyogásnak gondoltam.

Amiben megmutatkozik a dolgok belső lényege, akár a röntgenen. Ahogy a nap átvilágít bukása közben a fákon. A fák sötétje a pont sötétje. Leágaznak, de leágazásuk eleve elrendelt, kitervelt, tehát zárt. Ahogy az ezüstsirály röpte is, bár szabadnak, sőt: felszabadultnak tűnik, a szárnyhegyek feketéje kétoldról feszítvára korlátozza a madarat. Távolról tehát a lényeg sötétnek látszik, viszont közeli, keservesen erős fényforrásnál az állati és emberi test megmutatkozik sejtelmes, borostyánszín ragyogásban: erek kacskaringói, csontok precíz palotája. A pumpáló szív kérlelhetetlen pont a test mondatai után. Újra és újra kirakja magát. Lecsapott karú polip, ruganyos-nyálkás izomzsák.

Tíz voltam, valaki más emlékezetében, jöttünk haza a régi szedánnal Szerbiából. A határon kiszedették a kocsiba rejtett karton cigiket. Milyen közélről történt az átvilágítás. Minek látták ők a lényegünket. Attól függ, mit vetít a fény, honnan nézzük. Szembeállunk az átvilágítóval, bátran rábízva, mikor mozdul ki megvakítva minket, vagy a másik oldalra, a fényforrás mögé rejtőzünk. Olyankor nincs valódi átvilágítás. Olyankor a fény mindent feltár, lehetetlen bármi mást odaképzelnünk, mint a lényegét. Ha mégis, az kivételes haragra utal. Olyankor két szív sötétje méregeti egymást.

Rásó Attila

Tulipánok

Minden hókristály más.
Sárga tulipán nyílik bennük.
Látod, már kettő is
– mikor mi ott, akkor, úgy –,
szinte egyformák!

Eső nélkül is kipattannak,
följük siet a Nap, perdül örömében
– azt se tudtuk, nem is akartuk, most csak –,
szeretkeznek virágágyukban.

Üsd be

Üsd be nevem a Waze-be,
hátha úgy rám találsz,
de tartsd be a sebességkorlátot,
nehogy túl gyors legyen
az életutunk.

Szőke Roland

Namib part

Összeérnek fülkagylóink,
a tenger helyett magadat hallod.
Mikor legutóbb veszekedtünk,
eltorzult hangon káromkodtál,
és letépted rólam a pólót.
Aztán menedék híján
vállgödrömbe temetted az állad.
Könnyeid érként folytak bőrömön,
már nem tudtalak vigasztalni.

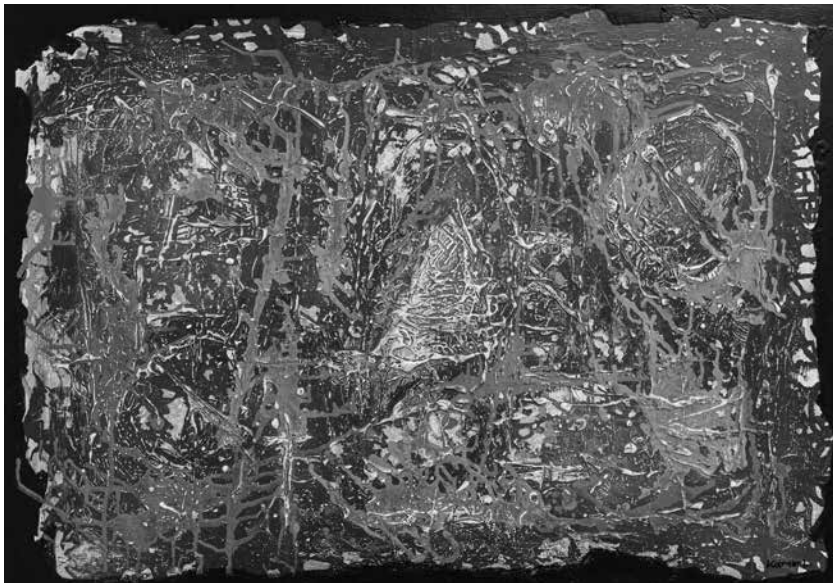
Szellőztetek.
Azt hittem, akkor lesz vége,
amikor kiviszem az utolsó adag
szemetet. Úgy rendeztem
a dolgaimat, hogy az üres polc
kevesebb legyen.
Másképp fűszereztem a húst.
Olyan lett, mint szoktad.
Remélem, az új lakásba
nem leszel jelen.

Kedvenc hátterem,
az óceán és a sivatag –
forró fejem
és hullámzó
hangulatod.
Ebből csak a szerelemnek
hívott partvonal közös,
amin elterül az iszap.
Süllyedünk.

Célzások

Legszívesebben a föld alá bújnék,
amikor mások előtt kell megszólalni.
Amíg beszélek, hegyesre rágják
a szitkokat, amiken méreg a nyál.
Keresik a szemkontaktust,
hangszálaik megfeszülnek, és lónek.
Ha eltalálnak, vörösödik az arcom,
és elhervadnak a hörgőimben
gyökerező szóvirágok.

KARNER LÁSZLÓ: Kék és sárga – 2024

Ábrahám Erika

halva született

megnéztük nevet
adtunk neki elsirattuk
eltöprengtünk kopjafát
vagy keresztet kapjon a kert
félreeső sem együtt sem külön
nem látogatott szegletében
a meg nem éltet elhordjuk majd
testszerte nem műthető
helyeken meggyűlt bajokban

a fájás felé megyünk
végső soron egyesével
szájpadhoz tapadt igékkal
ütés nélkül meggyűlt vérrel
a bőr alatt magzat álmodja meg
nem születő mozdulatát este van
fűtőtest fémes kattánása valami
megpattan a hűlő anyag szívében

utólag tudható férfi volt-e

a Bak jegyében

belenyúlok a képbe
eltartom magamtól
félrefordított fejjel nézem
ahogy először nem fordulsz vissza
kelsz fel mellőlem kelletlenül
ásítasz bele az illanóba

valós időben nincs gyógyulás
legyen elég
korhol a tökéletes hang
kenődő percek zsír a kenyéren
pattan egy morzsaporcelán

tegnap még fel nyaka köré
mára elérhető magasságú száj
hol vannak a hiányzó centiméterek

szüzek

újhold legyen és elég ösztrogén
olyankor azt játszom szeretlek
ágyamon ülsz erektált fiúsellő
szép vagy szinte fele az egynek

elképzelem hogy múlttalanok vagyunk
még nem mozdult öl csípőd ritmusára
csak hogy a kék mértékét fokozzam
közben én sem gondolok senki másra

első szüzei vagyunk a megszokásnak
még lehetsz nekem mint tejnek a fehér
még új a hold mondogatom magamnak
még elhiszem végül és ennyit megér

Urbán Andrea

Kamra

Miért nem kapcsolod fel a villanyt odabent? Miért baj, hogy nincs függöny az ablakon? Miért választod a bizonytalan tapogatódzást a nyilvánvaló körvonalak érintése helyett? Miért hiszed, hogy zörgés és törés nélkül megúszod? Miért gyorsul a pulzusod, amikor kigyullad a szemközti ablak?

Limonádészezon

Az asztallábak alig tartják el a titkokat, amiket egymásról feltételeznek a vendégek. Poharukban több a jég, mint az üdítő, a mentalevél és az uborkakarika. Ha egy pillantást vetünk választásukra, megtippelhetjük jellemüket. Vannak szavak, amiket nem tudnak egymás előtt kimondani. Mindenért előre elnézést kérnek, mentegetőznek igényeik miatt. Becsukják a másik mögött az ajtót, és némán ordítanak. Sosem voltak még ennyire szerelmesek. Alig tudják rejtegetni következő lépésüket. Odafigyelés helyett saját mondataikat formálják. Fanyalognak a kínálaton. Nem beszélnek az álmaikról, törlik a keresési előzményeket.

Utolsó kívánság

Mindenkiben legyen egy darab belőlem.
Váljak az olvasók részévé, formálják
általam a szavakat. Higgyék el,
hogy hozzájuk tartoznak. Emlékezzenek
úgy vallomásaikra, mint az őszinteség
megnyilvánulására. Ismételjének,
idézzenek. Adjanak hangot nekem.

KARNER LÁSZLÓ: Kitörés – 2016

Toroczkay András

Idegen Szó Város Napszak

Könnyű FŐNÉVI IGENÉV akkor, ha T/1 jelen idő ige egy TÁRGY.
Könnyű FŐNÉVI IGENÉV₂, FŐNÉVI IGENÉV₃, FŐNÉVI IGENÉV₄,
de nem érdemes.

Ne feledd, hogy az órák: TÁRGYAK.

Te nem vagy az, aki FOLYAMATOS MELLÉKNÉVI IGENÉV szavakat IGE.

Árucikk Neve

Gyerekként szerettem enni a(z) ÁRUCIKK NEVE-t,
nem hittem, hogy bajom lesz belőle.

A márkája (MÁRKANÉV) ugyanaz volt, mint CSALÁDTAG neve.

Nem csak enni szerettem, de az arcomra is kentem,
aztán egy fésűvel szép lassan, akkurátusan letöröltem,
mintha épp FELTÉTELES MÓDÚ IGE.

Emlékszem a reklámokra, amik miatt váltottam.

Amikor megláttam a szép, széles TESTRÉSZ-eket,
azt gondoltam, nekem is ez kell,
én is ilyen akarok lenni, mint ők.

JELZŐ₁, JELZŐ₂ és JELZŐ₃.

De főleg a csillogó, egészségesnek tűnő TESTRÉSZ-üket irigyeltem.

Nem emlékszem, milyen ÁRUCIKK NEVE-t
használtam, amikor CSALÁDTAG MÚLT IDEJŰ IGE,
vagy amikor CSALÁDTAG₂ MÚLT IDEJŰ IGE.

Ahogy az első szavamra sem. Bármilyen lehetett.

Mondjuk SZÓ₁, SZÓ₂, SZÓ₃.

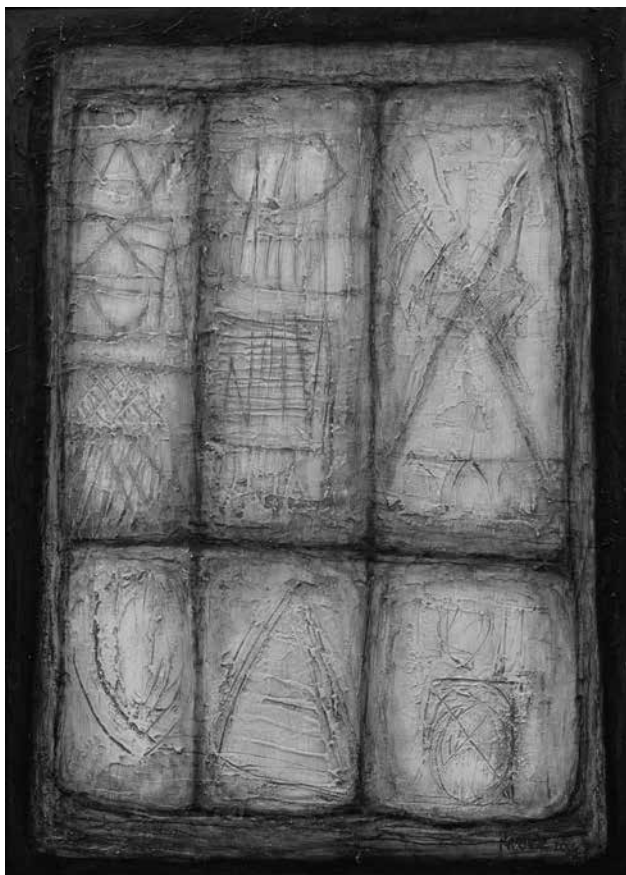
Biztos nem SZÓ₁ vagy SZÓ₂, mert azt akkor még nem találták fel.

Emlékszel arra a TÁJEGYSÉG NEVE-i délutánra, KÖZELI
HOZZÁTARTOZÓ?

Amikor a HELYSZÍN-től sétálva hazafelé felsoroltam veled

vagy harminc különféle márkájú
ÁRUCIKK NEVE-t, mert nem volt jobb dolgunk,
és hogy könnyebben múljon az idő?
Már X éve emlékszem rá.
TEVÉKENYSÉGEINK TERPÉNALKOHOLOS SZERVES VEGYÜLET-es
ízére.
Most is érzem a számban.

KARNER LÁSZLÓ: Ablak – 2024

Balogh Endre

Bár kavics

került a cipőjébe, körbe-körbe halad a parkban,
undorodik attól, hogy kivegye, időt fordítson rá,
körülötte zombik, jobban mondva emberek, hisz
hallja, nevetnek, a fák, a bokrok is félholtak,
rajtuk a madarak, rovarok, a kavics miatt a zokni
másnap már véres, majd kimossa, sétál
inkább, abban a másik, szűk világban
nincs kavics, nincs seb a talpon, nem tudja
komolyan venni, még ha napról napra
rondább is, ő azért él, hogy elmesélje az életét,
bár az nem tűnik izgalmasnak, elég csak a naplójába bele-
olvasni, abból is kiderül, mennyire együgyű,
a seb elfertőződik, pedig esküszik, mindig
csak kétségbeesett, kegyetlen sosem,
nem törődik vele, persze, hogy elüszkösödik
és leoperálják a lábfejet, csonk marad a helyén,
az az enyém, mondja, az az enyém, amihez
közöm van, sosem ment túl messzire, csak
történt ismét valami, ami említésre
sem méltó, ám a kavics már hiába van a cipőben,
ennek a fémprotézisnek nem okoz kárt.

H2O

Magát csonkolja a gép,
állandó zakatolással,
holott siklania kellene.
Nem vonzó torzó,
hátráltató emlékek
áradnak belőle.
Veszélyesen merednek

fent a szilánkok: árboc,
székláb, evezőlapát.
Pusztulásában is kitart,
lebeg, még mindig
a felszínen van, ám
darabokban merül
közben. Apró rákok lepik el
a leereszkedett részeket.
Műszer vagy értő szem, kéz
nem találja célját,
megzavarodtak a pólusok is.

NÉMETH MIKLÓS: Máté elhivatása

Méhes Károly

Az előttem ülő

A szőke finn lány pontosan olyan volt mint egy szőke finn lány

Leült srégen elem és utána igazából csak hátulról láttam

Lófarok nagy néha az arcél vonala

és még a füle egy vékony láncú fülbevalóval

Elég szép szabályos fülecskéje volt

Hirtelen furán mozdult és a karfára támaszkodott

És megborzongatott amit láttam

Alkarján a vastag ér nem is kéken

hanem szürke színben játszva lógott

mintha egy vaskos ósdi madzag lenne odatapadva

fiatal karjára ijesztő módon jósolva

az elkövetkező ki tudja mikori elmúlást

Nem mertem ránézni amikor véget ért

az utazás

Este már nyilván nagyon messze

voltunk egymástól és nem tudom

mért akkor jutott eszembe amikor egy mókus

szaladt át a verandán egy pillanatra

megállt rám nézett kérdően

sőt inkább szinte szemrehányón

Ezt nevezik jó időnek

Mintha valami más kezdődne

szárazabb üresebb kongóbb

pedig nyár van lassú sárga-tökély

Talán éppen azért

Labda döngeti a falat az udvaron

A vágy-meleg délután a végét várja

valahol híreket mondanak mintha

lennének még hírek

És fogalmam sincs mi legyen vacsorára

Nyári múltás

A rettenetes meleg megáll
csöndes a nyár moccanatlan
mégsem illik bele a halál
aortarepedés vérbe fagyva

harminchat fok a hőség
de nincs annyi már a test
a haja állítólag nő még
Nagyokat nyög a lassú est

Augusztus

Úgy van vége hogy végtelen
A végtelennek tetsző sárga csönd
csak néha egy gyerekkacagás
az emeleti ablakból a tó türkiz papírdarab
a mélyhűtőből a fagylalt elfogyott
a sárgán folyó alkonyati temetőben
fekete ruhás nő áll koszorúkkal megpúpozott sír előtt

A naptárban még tizenkilenc napon át tart ez a nyár

Az éjszaka menetrendje

3.08.
az első felrebbenésben van a legtöbb
kíváncsiság mennyit aludtam és
mennyi van még vissza

4.14.

szinte csak egy pillantás
miként haladunk amúgy semmi
gond ó sok idő van még hátra

5.26.

már álomból szakadok ki
többnyire igyekvős jelenetek
menni odaérni elérni valakit

6.04.

most már van némi sóvárgás
maradni amíg csak lehet
a nap úgyis rég elkezdődött

6.38.

csukott szemmel fülelem a kinti
zajokat esik-e már kalapálnak
és valahol mindig szirénázik egy mentő

Bódis Attila

Magam vagyok

Ellenséges könyvek vesznek körül.
Elmémet az olvasófotelben hagyva
Meztelenül rohanok az ég alatt.
Követnek. Abszolút- és alap-
Igazságaikkal ostromolják
Kíéheztetett erődömet.
A temetőbe menekülök.
Ők megtorpannak a kapuinál.
Hajléktalanul a holtak között.
Micsoda élet! Egyszerre szent és profán.
Elnyújtózom egy padon
És egy röpmát olvasgatok újra meg újra,
Míg a gyertyák csonkig égnek.
Az éj hidege betakar. Hitem a vánkosom.
Aztán a kijózanító reggel.
Hajnal harangozik? Vagy falevelek csiklandoznak?
Egyik sem. Egy rezesbanda fújja gyászindulóit.
A kútnál megmosom az arcom, és a hang irányába indulok.
Csupa-csupa fekete világ. Közelebb megyek.
De nem a családnak nyilvánítok részvétet.
A halottnak gratulálok.
Neki is sikerült.

Állatkert

A hegedű megunta, hogy hegedű,
És bérgyilkosként folytatta életét.
A fojtózsínór mindig bevált nála.
A zongora két lábra állt, mint egy
Harci elefánt a csatában, és dudálásokkal borítva
Törte fel a közlekedési dugó falanxát.
A dobszettek szárnyakat növesztettek,
Hogy csapatostul délre vonuljanak,
Ahol nagyobb megbecsülést reméltek.
Mindezt a templom ikonján keresztül látom.
A tömjén átölel, és nem bírom ki, hogy ne gyújtsak rá.
A pipám, mint tüzes vízzel itatott vasparipa,
Hányja a füstöt. És léket kapott fantáziák
Gőzöse felé száguld a remény kikötőjébe.
Csak tudnám, melyik bűnöm véres kése
Vágta el az életfonalam.
A zongora ítéletbasszusa és az orgona angyalkórusa.
Attól félek, egyik túlvilág sem fogad majd be.
Sosem lesz megszelídítve lelkem, az erkölcs vadnyugata.
Mindig újabb és hihetlenebb aranylázzal fognak
Kezelni az orvosok. Az egyetlen gyógymód
A mértékletesség erénye, amiből olyan kevés van
Manapság, hogy akár pénzt is kérhetnének érte.
Vesztettül táncolok egy ördögi körben.
Közben mulatok vagy búsulok, nem számít.
Mindkettőnek lidércnyomás a vége.
Sokan nem tudják, mit tennének utoljára.
Én szeretnék egy ebédért verset írni,
Ahogy egy régi magyar legenda tartja.
És a végén ketrecbe zárva mutogatnának.
Mondván, van egy ilyen is, mert kell, hogy legyen.

MÁSNAP

Előadás Cseh Tamás és Csengey Dénes megtalált dalaiból,
Csengey Balázs szerkesztésében

ELŐKÉP

(Dohányzóasztal közepén /rajta VEF 206-os rádió és kopottas olvasólámpa a rádióra szegezve/, közrefogja két szék; a színpad bal oldalán még egy kisasztal /rajta üres üvegek, üres vizespoharak, kávéfőző, egy üveg bor, üveg kávéspoharak, cukortartó, szóda/. A háttérben molinón fénykép: Cseh Tamás és Csengey Dénes egy konyhaasztalnál, az asztalon hamutál, cigaretta, egy tál szilva, kávéfőző, cukor, Tamás kezében gitár. A közönség már a kezdést várja, mikor egy fiatalember megjelenik a színpadon, és egy teli kávékiöntőt elhelyez a bal oldali asztalon, majd a mikrofonhoz lép.)

BALÁZS: Jó estét kívánok mindenkinek! Az egyik feladatom az volt, hogy elhelyezzem az asztalon a kellékkávé, ez megtörtént. A másik az lenne, hogy mondjak néhány szót arról, hogy mit fognak ma látni, hallani.

Azt talán mindenki tudja, hogy Cseh Tamás szerzőtársa Bereményi Géza volt, 1970-es találkozásuktól kezdve egészen Tamás 2009-es haláláig témérdek dal, műsor, lemez köthető kettejükhez. Arra vélhetően kevesebben emlékeznek, hogy a '80-as években hét évre elváltak útjaik, ebben az időszakban, a '80-as évek derekán talált egymásra Cseh Tamás és Csengey Dénes, született is közös műsoruk, majd lemezük *Mélyrepülés* címmel. Nem csak a műsorhoz: színházi darabokhoz, Jancsó Miklós *Szörnyek évadja* és András Ferenc *Vadon* című filmjéhez is írtak dalokat. Azt már valószínűleg csak a közvetlen környezetük tudta, hogy a *Mélyrepülés* után készülöben volt az új műsor is, születtek dallamok, dalszövegek, melyek végül akkor nem kerültek színpadra.

Én Csengey Balázs vagyok, Csengey Dénes kisebbik fia, és egyetemista koromban Keszthelyen a hagyatékbán, levelek, kéziratok, között matatva bukkantam olyan gépelt szövegekre, melyek formailag versnek tűntek, viszont idegen kézírással jegyzetek, akkordjelölések is feltűntek a lapszálon. Eltelt jó tíz év, időközben a *Cseh Tamás Archivum* munkatársa lettem, és ott Tamás hagyatékából származó azonosítatlan magnókazettákkal molyolva figyeltem fel arra, hogy Tamás saját dallamra énekl, dúdulja a korábban általam Keszthelyen olvasott sorokat. Elég gyorsan kiderült az is, hogy Tamás kézírása volt nekem korábban ismeretlen. „Találtam egy ismeretlen Cseh–Csengey-dalt!” Az első lökés után örömmel láttam ahhoz a munkához, hogy felkutassam az Archivumban és Keszthelyen a továbbiakat. Végül kiderült, hogy az ismert tizenöt-húsz dalhoz képest legalább ötvenet írtak, kezdtek el együtt írni. Az újonnan meglelt dalok közül némelyik készen volt, egy részénél megvolt a kézirat és a hangzó anyag, vagy legalább egy töredéke is kazettán, más részénél csak a szöveg került elő, esetenként Csengey Dénes kívánságával, hogy éppen háromnegyedes keringőre vagy tangóra képzelte el. Ezek mindig utolsó ilyen kívánságok voltak, hiszen Tamás inkább azt az alkotási folyamatot szerette, mikor a kész dallamra született meg a szöveg.

Adva volt tehát több tucat, a nagyközönség számára ismeretlen dal, amit szerettem volna eljuttatni a hallgatókhoz. Meg is kerestem Szűcs Krisztiánt – olyan nagyon nem kellett keresni, mert a Hrabalban ült velem szemben egy korsó sör mögött – és vázoltam neki a helyzetet, elhívtam az albérletembe. Egy héttel később el is jött, meghallgatta a hanganyagokat, megnézte a kéziratokat, és azt mondta, ez „nagyon” jó! Valószínűleg nem ezt a

jelzõt használta, de hozzátette, hogy ezzel mindenképpen érdemes foglalkozni, de még nem tudja hogyan fogjunk hozzá. Nem sokkal késõbb a 2019-es Ördögkatlan Fesztivál utolsó estéjén 30Y koncert után megláttam Beck Zolit a focipályánál, neki is vázoltam a helyzetet, nem sokkal késõbb õ is feljött az albiba, meghallgatta a felvételeket, és azt mondta, hogy mindenképp csináljuk meg a Szúccsel, sõt rakjuk színpadra is egy elõadás formájában. Ezen felbuzdulva, amikor a Moszkva téri mozgólépcsõn Bérczes Laci ment elõttem lefelé, megveregettem a vállát, feldobtam az elõadás ötletét, mire õ jelezte, hogy mindenben segít, sõt, legyen az Ördögkatlanon a bemutató.

A fiúk meghallgatták a dalokat, elolvasták a kéziratokat, jegyzeteket, és kiválasztottak egy csokorra valót azokból, amelyekkel harmincöt év távlatából is aktuálisan, önazonosan tudnak kiállni. Péccsett a ZAJZAJZA stúdióban és budapesti albérletekben, kölcsönkapott próbatermekben, öltözõkben kezdtek összeállni Zoli és Krisztián értelmezésében a dalok, a mûsor, a sorrendiség az archív anyagok hallgatásának, bogarászásának segítségével. Ezeken az alkalmakon több ízben Bérczes László és én is jelen voltunk, ötleteltünk, hogy összeálljon az egész egy mûsorrá. A *Másnap* mûsorcím adta magát, a kiválasztott dalok közül a *Távmondat* címû kulcsszavaként. Felmerült még, hogy az est úgy tudja megidézni Cseh Tamás mûsorainak

világát, ha az nem csak dalokból áll, hanem átkötő szövegek segítségével egy ívet, történetet is kap. A műsorban elhangzó átkötők, párbeszéddek, monológok mind Csengey Dénes prózai és drámai munkásságából valók, és igyekeztem úgy válogatni, összeállítani, sorba rakni őket, hogy a felismerhető írói magatartásmintát kövessék, hűnek maradva ahhoz, amit Dénes és Tamás képviselt. Végül Bérczes Laci gyönyörűen helyezte színpadra a fiúkat, 2021 augusztus 6-án az Ördögkatlan Fesztiválon volt az ősbemutató, azóta is rendületlenül játssza Zoli és Krisztián vidéken és a fővárosban egyaránt.

Mindezek tükrében jó szórakozást kívánok az estéhez!

Szereplők:

Beck Zoltán – Beck Zoltán

Szűcs Krisztián - Szűcs Krisztián

ELSŐ KÉP

(Krisztián a dohányzóasztalnál ül, kezében könyv, de alakja csak felsejlik, a kislámpa csak a rádiót világítja meg. A rádióból az Ausztrália című Cseh-Csengey dal archív felvétele szól Cseh Tamás előadásában.)

AUSZTRÁLIA

Egy piszkos hajnal elnyelt mindent, nincs egy korty ital
és az út végén ott ködlik az óceán.

A villanydrótok között megszorult golya
szikrázó csőrében kis Jézusunk.

De lehet, hogy ez Ausztrália
és nem Heródes városa?

De akkor igyunk végre, ha itthon nincs, menjünk el, gyerünk,
most már majd nemsokára nyit a közért.
Chivas Regal, Cuvée, Marcal, San Domingo
vagy netán jobb lesz egy liter finom kevert?
Az ausztrálok ezt is kedvelik,
egy kevert hajnalt szerzünk hát nekik.
Sőt, velük együtt tengerre szállunk,
és köd előttünk és köd utánunk,
két deci vodka még a kevertre,
egy gólyacsórból hullik a pernye.
Gyémánt csillan hosszú hajadban.
Vesszen Heródes vérben, vasban!
Egy rongyingű felhő most húz el innen,
világgá megy rajta a bánatos Isten.
Bánatos Isten, tengerre szállunk,
még köd előttünk, már köd utánunk.
Két deci szilva még a kevertre,
egy gólyacsórból hullik a pernye.
De most már horgonyt fel és préseld jól a vitorlát fiú
és aztán mindenkinek egy dupla rumot!
Ha útba ejtjük, Európát is szemügyre veszem,
hogy élnek ott nélkülünk a jó magyarok?
Most rájuk koccintsunk, de mind, hahó,
szívemhez nőtt ez a náció!
Az ausztrálok istenére: ők aztán igen,
ők aztán tudják, mitől döglük a légy!
Csak azt nem tudják szegények, hogy ők ugyan mitől,
de hát épp ezért illenének éppen közénk.
És most, hogy minden egybevig,
még egy sört! És aztán nincs tovább.
Nem vagyok részeg, fogd az esernyőd,
pincér, nézze azt a rongyingű felhőt!
Lángol a gólya a távvezetéken,
szolgáljon ki azonnal, itt van a pénzem!
Ködlöbögünk suhogós, de veszendő,
vérben, vasban e víg esztendő.
Mebűnhódtunk százezer évet,

az ausztrálok istene őrizzen téged!
Nem vagyok részeg, fogd az esernyőd,
pincér, nézze azt a rongyingű felhőt!
Lángol a gólya a távvezetéken,
minden világos ebben a fényben.

(A dal felénél még mindig sötétben Zoli a közönség hátsó soraiból elindul a színpad felé, a nézőtér közepén már el is kiáltja magát.)

ZOLI: Te vagy az, Szűcs?

KRISZTIÁN: Alighanem.

ZOLI: Aztán mit csinálsz? Olvasol?

(Krisztián behajtja a könyvet, a borítóról olvassa a címet.)

KRISZTIÁN: Kérlek szépen, *Találkozások az angyallal.*

(Közben Zoli is a színpadra ér.)

ZOLI: Ne olvassál már sötétben, elromlik a szemed.

(Zoli végszóra csettint, felkapcsolódik a színpadi fény, most válik láthatóvá igazán az olvasó Krisztián és a díszlet.)

KRISZTIÁN: Köszí, nem kellett volna.

(Zoli a bal oldali kisasztalhoz lép, elkezd matatni a poharakkal.)

ZOLI: Kávét? Kérsz kávét?

KRISZTIÁN: Kávét is kérek.

ZOLI: Értem.

(Zoli jól láthatóan először fröccsöt csinál, majd odateszi a Krisztián melletti dohányzóasztalra, ezt követően önt csak kávét.)

KRISZTIÁN *(fennhangon olvas)*: Egyszer már volt ez a reggel.

ZOLI: Volt ez a reggel már többször is öregem, csak nem vettük észre.

KRISZTIÁN *(folytatja az olvasást)*: Most úgy tűnik, mintha emlékezetből főzném a kávét, régi mozdulatokat utánoznék, amikor ablakot nyitok. Mintha tavalyelőtti hírek ásitának rám a lapból, egy régi őszből sodródának a szobába a deres gesztenyelevelek, és mintha több pár cipő ütne zajt, míg kerülök egyet a lakásban. Újra megkörnyékez valami. Ismét nehéz vagyok, mint a kő, belül sötét és zavaros. Mintha egy felhős, viharos, elbolondult szelektől örvényes éjszaka lenne sietős és gorma böltésekkel

a bőrömbe varrva, és attól volnék valamivel nehezebb, mint amit elbírok, észrevétlenül elhordok azzal az elmém alján létező tudattal, hogy ez és ennyi vagyok, és nincs semmi, csak felkelek, kávéfőzök, sétálok, létezem. Felkelek, kávéfőzök, sétálok, létezem. Ismét valami van.

ZOLI (*már gitárral a kezében a közönség felé kémlel*): Feltűnt neked egyébként, hogy nem vagyunk egyedül?

KRISZTIÁN: Nem.

ZOLI: Csak mondom.

KRISZTIÁN: Miért, van itt valaki?

ZOLI: Van, csak nem tudom, ki az, mert nem látom a szemük színét.

KI AZ? KI AZ?

Ki az, ki az, aki lennénk, ha volnánk?

Ki az a nagyszerű képzelt személy,

akivé születtünk volna,

ha vágyunk el nem vetél?

Ha lehetnénk, ugyan mifélek lennénk?

Kivel, ki ellen, kiért, miért?

Mi hajszolná egy másik életben

egy másik arcunkba a vért?

Akarás, szeretet, jó remény,

gyönyörű, szabados szenvedély,

szabados viharos barna nyár

hova tart, mit akar, merre száll?

Fegyelem,

kegyelem,

szemedén,

szememen

remegő szerelem,

kitakart, eleven.

Ami volt, ami jön még miránk,

vagyonok szerepek, arc, ha ráng,

az eszünk, a nevünk, a hazánk,
soha volt, soha lesz glóriánk.

Nincs semmi már, ami el nincsen veszve.
Nincs egy jó ingünk, nincs egy szavunk.
A szem, a vágy és az elme
itt már végleg kihunyt.
Ez az a hely, ahol nincs semmi készen,
nincs egy végigvarrt nadrágszegély,
a hely, ahol folt hátán folt van,
és romlott hús a szívek helyén.
Ha hihetném, ami csupán képzelgés,
hogymi azért, mi még azért...
ha hihetném, el is hitetném,
hogymi még, mi még azért...

Soha volt, soha lesz, glóriás,
gyönyörű, szabados, óriás,
szabados, viharos szenvedély,
lehetünk az a képzelt személy.
Fegyelem,
kegyelem,
szemeden,
szememen
sebesült
szerelem,
kitakart,
eleven.
Tövises koszorúnk, glóriánk,
ami volt, ami jön még miránk.
Ami lesz, ami jön még miránk,

ZOLI: Te jó Isten, ez én vagyok!

KRISZTIÁN: Úgy látszik kettéhasadtam.

ZOLI: Kettéhasadtam egy óvatlan pillanatban.

KRISZTIÁN: El nem tudom képzelni, hogy milyen állapotban lehetek.

ZOLI: Na, azt én tudom. Mert úgy terveztem, hogy ma egész nap panaszkodni fogok.

KRISZTIÁN: Dehogyan! Dicsekedni fogsz.

ZOLI: Mondom, hogy panaszkodni!

KRISZTIÁN: Dicsekedni!

ZOLI és KRISZTIÁN *(együtt)*: Dicsekedni és panaszkodni!

Köszöntő

Hej, jó barátok, beljebb, na, beljebb,
jó gazda vár ránk, a föld gyomra vár,
feltátja ránk már az ördög pofáját,
és így az ajtó, ím, nyitva áll.

Nosza lakjunk, éljünk, mint soha még,
ez a hatvan év, ez a harminc év
soha álmunkban se jöjjön elő!
Az az ünnep itt ma, hogy élünk még.

Ugye harminc éve a nagy vizsgán
mind megbuktunk, mind, feleim,
ugye máig búzlik a romlott bor
meg a bárány vére az ing elején?

Hej, jó barátok, beljebb, na, beljebb!
Térdig vérben a jó gazda vár,
feltátja ránk lám ördög-pofáját.
Tessék beljebb fáradni már.

Nagy trakta lesz itt, ha van jó gyomor rá,
angyalpörkölt, ördögfilé.
Vérrel habzik fel most a bogrács.
Hát, jó barátok, be! Hess! Befelé!

ZOLI: Angyalpörkölt, ördögfilé meg véres bogrács. Hát nem tudom Szűcs, hogy mibe keveredtünk. Mármint miben vagyunk? Úgy is kérdezhetném, hogy mi ez.

KRISZTIÁN *(már a kérdés közben is pengeti a gitárt)*: Ez? Hát. Ez?

A MIBENLÉT

Ez, ez a mibenlét,
mármint, hogy miben is vagyok én,
ez igen nagy sor.
Kezdjük az elején.
Hát mondjuk egy ingben,
mondjuk egy szakadt kabátban,
vagy Európa beteg szívében,
egy maradék magyar családban.

Egy maradék kabátban így kezdem mondjuk, hogy én,
egy szétszakadt családban, betegen, láz idején
a szívbeteg Európa hófehér úrben kering,
egy maradék magyarnak mellén (könyökén) foszlik az ing.

ZOLI (*terelve a témát, mégis annál maradván*): Van egy barátom. Egész nap dolgozik, az asztalát, a polcait, de még a padlószőnyeget is kitöltött kérdőívek borítják kétarasznyi vastagon. A felmérő ívek százötvennél több kérdéssel, minden szakkritikát elhallgattató tudományossággal egy keretes városnegyed lakosságát faggatják az ügyben, hogy vajon helyeslik-e a negyed ledózerolását, támogatják-e a felszabadult területen tizenhat emeletes panelházakból tervezett lakótelep építését. A szekérdéréknyi válasz egyetlen szóban összegezhető.

KRISZTIÁN: Nem!

ZOLI: Az új lakótelep három éve áll. (*körbemutat*) Itt élünk.

KRISZTIÁN: Nyájas élet, halk remény.

NYÁJAS ÉLET, HALK REMÉNY

Nyájas élet, halk remény,
erre vágytam mindig én.
És íme, így jártam
másfél szoba konyhában,
így jártam, így jártam
másfél szoba konyhában.

Megkoplalva cudarul,
berendezve pazarul.
Minden van, minden van,
százliteres bojler van,
minden van, minden van,
tisztá szívem innen van.

Beszédem végezetül
tanítássá nemesül:
lélekben megtörtén
jöjj fel a szép új liften
megtudod majd itten
hol lakik az Úristen.
Jaj de jó, jaj de jó
dalra fakad egy lakó
minden van, minden van
két gyerek és egy paplan
habcsók és habverő
nincs Rákosi, nincs Gerő
jaj de jó, jaj de jó
nyílt beszéd hallható
nyitható, nyitható
gázcsap és rádió
nyithatatlan liftenben
vesztegel az Isten
csengetés hallható
jaj de jó, jaj de jó!
Házmester inceleg,
nem megyek, nem megyek
úr vagyok egymagam
csengess csak én Uram...

(a dal vége felé konstans csörgés hallatszik)

KRISZTIÁN *(a csengetésre válaszolva megismétli az utolsó sort)*: Mondom, úr vagyok egymagam, csengess csak, én Uram!

KRISZTIÁN *(a továbbra is hangzó csengetésre reakcióul)*: Nem veszem fel! A Trabantomat tenném három fél vodka ellenében – vagy még inkább metálmagenta Suzuki Swiftemet három és fél liter Aperol Spritz ellenében, hogy megint ez a szerencsétlen az. És megint van valami vadonatúj tragikus esete. És ez még nem is lenne akkora baj, az már sokkal inkább, hogy ezt el is fogja nekem mondani, elejétől a végéig. Akkor majd valószínűleg leesnek a vállai, tragikusan elállnak a fülei. *(Zoli mindeközben bemutatja mindezt)* Azt mondja majd: „Képzeld, múlt kedden találkoztam az Izolabellában az Annával...”

ZOLI: Nem!

KRISZTIÁN: Persze hogy nem, mert az Icával.

Zoli: Nem!

KRISZTIÁN: Akkor a Helgával!

ZOLI: Nem!

KRISZTIÁN: A Mártával? Az Irénnel?

ZOLI: Mondom, hogy nem! Azért nem, mert a Jutkával...

HÚSZ ÉV MÚLVA

Jutka, ha nézett, nem voltam én egy fennakadt lélegzetnél soha több.
Mindenki tudta, hogy rajzfüzetében nem rólam formázta az ördögöt.
Üres mezőkben legelt ott két szamár:
legeltem én, meg a pirulós magyartanár.

Bár minden délben hazakísértem,
nem mertem a kezét megfogni sem.
Tömött két copfját hiába cibáltam,
nem kondult szívében szerelem.
John Lennon fényképét hordta a zsebében ő,
én meg az övét, és így múlt el ez az idő.
A hatvannyolcas évre váltott a következő,
s a reformfolyamatban elúszott mellőlem ő.

Aztán tegnap megláttam Jutkát egy bárban,
meghívott magához, teát adott.
Került szó erről, aztán meg arról,
énrólam, Lennonról, mindenről ott,
és mivel férje épp vidéken tartózkodott,
hát térült és fordult és kettőnknek megágyazott.

Ruhák repültek padlóra, székre,
a vérem megállt és az illatok
keringtek bennem, ürült edényben,
és Jutka vetkőzött énnékem ott.
Egy láncsal a derekán elémállt bolondosan.
Ezt nem lehet levenni – nevetett –, forrasztva van.

Jutka csak nézett, nem telt belé egy
fél perc, a lépcsőházban álltam én.
Tarkó a falnak, szemem lehunyva,
suttogtam, sziszegtem: szegény, szegény.
Lennon a szívében golyókkal már szétruhadt,
csípődön, kis Jutkám, viseld csak a láncodat.
E huzatos lépcsőház nyelje el lépéseim,
és jó éjszakát néktek! Ne sírjunk édeseim.
És jó éjszakát néktek, ne sírjunk kedveseim.

*(A dalt követően sötétség, ismét csak az olvasólámpa világít a rádióra irányítva,
és így sötétben hangzik el a következő Cseh-Csengey dal archív felvétele Cseh
Tamás előadásában.)*

A KIABÁLÓ TENGERÉSZ

Hajnal megint csak, szeszes vigasszal,
megint csak ketten, s köztünk az asztal,
így megy ma is még.
Így vágunk most át megint az éjen,
kuvik rikoltoz a fagyalsövényen. Ne add a büszkét!
Ne add a büszkét, inkább egy sört még,

lenyeljük benne, hogy elsöpörték
nagy éveinket.
Dohányból van még félzsebnyi morzsád,
nem bánám éppen, ha megsodornád, és passzold a csikket!

A füst közöttünk, akárcsak régen
örvénylő tenger a lámpafényben, jaj!
ködös szigetről a vízre lépünk,
kiáltoz egyre a tengerészünk, haj, haj, hajaj!

Mióta zajlik, ugyan mióta
e tölcséres örvény szélén a séta,
ő tudja már csak.
Ő fújja untig a régi nótát:
„Fiúk, mi volnánk a néma ország szívdobbanása!”

Miért, miért nem, röhögnöm kell, ha
a tengerész a magáét fújja.
Ugyan fiúcska!
Miféle örvény, miféle ország,
miféle szívzaj vagyunk mi marhák? Ne felelj te csacska!

A kísértetjárás órája eltelt,
kiszellőztetjük most már a tengert,
s a jeges huzatban,
nézzük csak egymást a jeges huzatban,
egy beismerés itt halaszthatatlan.
Halaszthatatlan.
Éleszthetetlen...

*(A fény visszatér a színpad jobb oldalára, ahol Krisztián a zongoránál, Zoli
mögötte gitárral.)*

KRISZTIÁN: Vannak itt még női nevek a tarsolyban.

IZABELLA LELKEM

Izabella lelkem, add csak a hátmosó kefét,
és aztán csitt egy percre, most jön egy rádióbeszéd.
Popelka mondja majd, rólunk is szó esik tán.
Na, ezt a kefét eszem meg, ha nem röhögsz te is Popelkán.
Így a kádból nézve úgy fest, hogy befellegezett,
hogy nekünk most már végleg, és jobb lesz, ha másra szegezed
az édes kis pillantásod, máshol adja elő most
a kifejlemény magát, hát nem kell, hogy a hátamat mosd.

Lám, szereztem egy kefét, de jaj, mi lesz, hogyha megeszem,
és nem lesz, ki a hátamat mossa esténként nekem?
Hát döntsünk, Izabellám, mész most, vagy itt maradsz tán?
Most megegyem, vagy ne egyem, ezt mondd meg, eszematda lány!

Mindezt csak a hátam, a hátam érdekében kérdezem.
De hagyjuk is, egy koszfolt csak nem elég hátország nekem.

Egy mozdulat az egész, és látod, már kint is a dugó.
No kapaszkodjunk össze, és irány, irány a lefolyó!

J. M. SZÜLETÉSNAPIÁRA

Szerelmem, Elektra, karomba, édes,
Ha már a falba vert homlokunk véres,
és vértelen arcunk fakó.
És meneküljünk száz piros, tüzes szekéren,
és fészkeljünk, mint kések a zsarnok szívében,
és suttogva mondjuk, hahó!

A péntek lépcsőin vánszorogva végig,
és kiáltás és kiáltás a vérbajos édig,
mely ellenünk emelt erőd.
S az örült úr bombája közénk, ha robban,
csak sétáljunk kimérten száraz barokkban
az utolsó ítélet előtt.

(Krisztián abbahagyja a gitározást dal közben)

KRISZTIÁN: Figyelj már! A nedves rokokót még érteném, de mi az, hogy száraz barokk? Meg a péntek lépcsőin? Mik ezek a képek, fura jelzős szerkezetek?

ZOLI: Nézd, ezt a dalt Cseh Tamás és Csengey Dénes Jancsó Miklós születésnapjára írta. Mivel a Hernádi Gyula volt az egyik legjobb haverja a Jancsónak, rengeteget dolgoztak együtt, ezért ezek Hernádi-regénycímek, amik el vannak helyezve a dalszövegben. Ezért ezek a furcsa sorok. Érted?

KRISZTIÁN: Akkor viszont elnézést.

ZOLI: Ja, nem baj, elég, hogy megtanultad, nem kell tudni, mit jelent....

KRISZTIÁN: Úgyhogy...

(Eljátsszák még egyszer mindkét strófát.)

ZOLI: Figyelj, arra gondoltam, ha már benne vagyunk a daleredetekben, hogy nem ülsz oda a zongorához, és játszol nekünk egy keringőt?

(Krisztián leül a zongorához.)

ZOLI: Szóval Játszunk egy dalt, a címe Szanatórium '86, viszont alcíme is van: Májusi üdvözlét Leonard Cohennek. Ez a dal nagyjából akkor született, amikor földreppent a hír, hogy Leonard Cohen nagyon beteg, szanatóriumba került, és lehet, hogy nem is jön már ki onnan. Mivel mindketten szerették a munkásságát, ezért írtak egy dalt a tiszteletére. A sors különös fintora, hogy végül Cohen mindkettejüket túlélte. Szóval Májusi üdvözlét *(Zoli egy kalapot helyez a zongoránál ülő Krisztián fejére cinkos mosoly kíséretében)* Leonard Cohennek. *(Zoli kivételesen ukulelén kíséri a zongorát.)*

SZANATÓRIUM '86 (MÁJUSI ÜDVÖZLET LEONARD COHENNEK)

Úgy is lehetne kezdeni, hogy május,
hogy még ilyen májust egyik év sem hozott,
egy szívbeteg évtized fürdőzik fényben,
egy rosszul öltözött, egy állami gondozott,
és az orgonabokrok tövében piheg,
a virágzat fölötté színpompás sátort feszít.
Hát így lehet májusban halódni szépen,
e szépséges dalban, mely épp képződik itt.
E szépséges, jóságos dalban én mondom:
„Na, árva nyolcvanas, jó öreg cimbora!
Egy nagy adag fagyira befizetlek téged,
azt elnyalogathatod, míg elnyílik az orgona.
Majd benyalhatod magad az évezedbe szépen,
mint hamisító bandába éhező rajztanár,
és így jut majd nekünk is öröklét benned,
tíz évünk árán, mit félig felnyaltál te már.

Az éveket felnyalod, és beteg vagy ettől,
vagy mástól netán, biztosan nem tudható,
egy orgonabokorban fekszel és bűzlesz,

és körben szép tavasz van, és krémfagylalt kapható.
És ennyi fog talán csak fennmaradni rólad,
és rólunk meg annyi, hogy nem pusztultunk veled,
mert túlélünk, barátom, ideje tudnod,
egy-két májust bevárunk itt nélküled.
Mert túlélünk, barátom, és azt kívánjuk:
álmunkban se jöjjön több ilyen évtized.”

(Mikor már mindenki azt hinné vége a dalnak, a taps is elült, Krisztián előveszi az előadás elején olvasott könyvet, és ukulelekíséretre dallamosan olvassa)

KRISZTIÁN: És így is lehetne kezdeni majd egyszer, hogy május, hogy még ilyen májust egyik év sem hozott, egy erősszívű évtized fürdőzik fényben, egy jól öltözött, egy csinosan gondozott, és orgonabokrok tövében piheg, a virágzat fölötte színpompás sátrat feszít. Hát így kéne májusban élni majd szépen, e szépséges dalban, mely épp végződik itt.

ZOLI: Ha már így belejöttél a keringőbe, nincs kedved játszani egy rock and rollt is?

KRISZTIÁN: *(Paul Anka slágerét, a You Are My Destinyt kezdi el hangszerkíséret nélkül énekelni)* You are my Destiny! You are my Destiny! You are my *(Zoli fogja a fejét, láthatóan nem erre számított.)*

ZOLI: Hát én nem erre gondoltam.

KRISZTIÁN: Hát mire?

ZOLI: Ez szép rock and roll, csak nem tudsz inkább egy másikat?

KRISZTIÁN: Én ezt tudom, ezt viszont úgy, ahogy más nem.

ZOLI: Azt éreztem. De nem játszanál egy rock and rollt?

KRISZTIÁN: Akkor játszok egy olyat, amit még te is értesz.

KERTHELYISÉGBEN ŐSSZEL, L.M.*-RE VÁRAKOZVA

Fiú, fiú, a kisfröccsöt kikértem,
a csaj is ingerült már, mindegyre szóba hoz.

Fiú, fiú, nem így volt megbeszélve!
Meddig várjunk még itt? Ne szórakozz!
Fiú, fiú, a szénsav még friss a fröccsben.
De benned, mondd csak, épp milyen gáz dolgozik?
Fiú, fiú, mit ittál most fenéig?
Miféle löttyök tették, hogy nem vagy itt?

...

Fiú, fiú, itt most már lassan zárnak.
Úgy látom, ez a számla végleg miránk marad.
Fiú, fiú, hát iszom majd én belőle,
ne álljon csak úgy itt a poharad.
Fiú, fiú, azért még azt az egyet,
annyit még mondok, mi is torkig vagyunk.
Záróra lesz itt. Záróra nemsokára.
És nem tudni, hogy tangót azontúl hol táncolunk.

*/*L.M. egy korai kézirat tanúsága szerint Ladányi Mihály, költő/*

KRISZTIÁN: Mi jön most?

ZOLI: Egy újabb utolsó dal!

ÚJABB UTOLSÓ DAL

Édes Istenem, mi történt, mi múlt el,
mivé is fogytam én?
Ugyan hogy váltam súlytalan álommá,
régí veszett legény?
Hogyan lett álom itt minden?
És a világunk hová zuhant?
Miért remeg, miért vacog, miért nem száll

ez a szívemben megfészkelte, rejtőző, bűvó sötét galamb?
Mindig matattak életem méhében
csipeszes, rossz kezek.
Az a hetvenes évtized angyalcsináló banda volt, úgy lehet.
Nyolcvanban dadogtam arról,
hogy valami más kéne már,
valami más lépés, más dallam.
De csak bokázott tovább egy kötélén rángatott táncanár.
Most már eddig, csak eddig, ez ennyi volt,
vége van, vége hát!
Most már elmegy majd egy korosztály innen,
mivelhogy nincs tovább.
Búcsúszó beszédünk elmarad.
Most már engedjünk hazudni mást.
És hagyjunk itt lehiggadt undorral
még egy utolsó, utolsó, utolsó, utolsó arcrándulást.

MICSODA MÁRCIUS

Micsoda március! Délelőtt ismét havazott.
A francia többség a jobboldalra szavazott.
A franciák jobbra, mi szerteszét, jobbra-balra,
és havazik egyre, s a dal csak borsó a falra.
Még egy-két nőt (tán) teherbe ejtesz,
aztán egy világgal alábbra lejtesz,
vagy szűz(en) maradsz, és úgy lejtesz alább.
Ott nem vacogsz tovább (már) legalább.

Ne vedd ezt olybá, hogy dekadens eszméket hirdetek.
Én nem vagyok csicskása se a halálnak se neked.
De ilyenkor délután veszem csak észre,
hogy felhajtott gallérral nézek a nyár elébe.
Még egy-két kopott nő, aztán csak alább,
még egy-két szavazás, mi szerteszét, nohát,
én dalokat öklendek, ti meg hovatovább
már ezt is benyaljátok. Hát hova már, hova tovább.

(Az előző dal után Zoli a billentyűnél marad, a Krisztián által ottfelejtett könyvet most ő lapozza, majd olvassa fennhangon.)

ZOLI: Hogyan haraphattam a múlt éjszaka mély sebet a könyökömön? Rejtély. Reggel negyedórán át próbáltam megismételni, tornát, izomlazító gyakorlatokat vettem igénybe, tervszerűen nyújtottam volna a nyakamat. Hiába, nem sikerült. Akárhogyan cseleztem oldalt fordított fejemmel, akárhogy csavargattam behajlított karomat, nem érhettem el fogaimmal azt a helyét a testemnek, ahol pedig mégiscsak ott fészkel az éles fájdalom emléke, ott barnállott a seb árkaiba száradt vér. Felfoghatatlan.

(Miközben Zoli olvas, Krisztián a középső dohányzóasztalnál ülve pantomimesként igyekszik eljátszani a könyökbeharapás gesztusát. Mivel a felfoghatatlan lett volna a végszó, melyre kimerevíti a mozdulatot, és nem kalimpál tovább, Zoli megismétli.)

ZOLI: Felfoghatatlan. Mondom felfoghatatlan! Szűcs! Figyelj! Felfoghatatlan!

(Krisztián megéri, a fény sem világítja tovább a performanszt, csak Zolit, aki olvas tovább.)

ZOLI: De hát sokféleképpen megtörténhet, ami felfoghatatlan, és sokfé-

leképpen tud felfoghatatlanná válni, ami mégis megtörtént. Így vagyunk néha a dolgokkal. Az elme, az emlékezet, akár egy meszesedő gerinc, nem mindig elég hajlékony ahhoz, hogy megérintse őket. De ha fájdalom, vérnyom és seb marad utánuk, akkor tudjuk, akkor biztosan tudjuk, hogy megtörtént velünk.

KRISZTIÁN: A következő dal pedig Radnóti Miklóst idézi meg, következőzen az Utolsó ecloga.

UTOLSÓ ECLOGA

Látod-e Miklós, íme a néped
hegynek hajszott szűkszemű nyájad
nyugton fekszik a völgyi cserényben
pingált vaskerítés horizontja
s megborzong, gyapját keveselli
hogyha szabad szeleket, suhogó, vad
áramokat kerget le a hajnal a
völgybe
szarvassá vált szép fiait meg a
kajla kopófalkák és vérebek űzik
farkasnyomnak ugatva zenélő
léptű paták rajzát az avarban
s nem hallatszik a völgybe le más, csak
rossz csaholás, tört szárnyú sikoly
hát lásd

NÉHA-NÉHA NAGYON

Néha-néha nagyon
néha-néha nem is
néha fájdalommal
néha ~~szent a seb is~~ (elhagy ez is)
néha féllálomban
néha félelemben

néha néha csak úgy
néha hirtelen nem.

(szünet nélkül váltanak át a következő dalba)

MONDÓKA 2. (MOST LENNE IDŐBEN...)

Most lenne időben új erőre kapni,
most lenne időben végleg megrohadni,
most lenne időben az arcon a rángás,
most lenne időben a mellén a vágás.

Most lenne időben a lány, a mosolygó,
most lenne időben a kúton a korsó,
most lenne időben a perc, mire vártunk,
most lenne időben az elzuhanásunk.

Hazámba találni, elcsitulni szépen,
Kezed érintése most lenne időben.
Most lenne időben az angyal a késsel,
Most lenne időben egy tál meleg étel.

Most lenne időben, de nincsen idő rá,
most lenne időben, ha volna erő rá,
most lenne időben, de végleg elévül,
most lenne időben az Úr szava végül.

ZÁRÓKÉP

(Krisztián penget, közben zajlik a beszélgetés.)

ZOLI: Feltűnt neked öregem, mintha egyszer már már lett volna ez a reggel.

KRISZTIÁN: Volt ez már többször is, csak biztos nem vettük észre. Vélhetően lesz is.

ZOLI: Érted, mire gondolok, hogy fölkelek, sétálok, lefekszem, létezem. Tudod? Felkelek, kávéfőzők, sétálok, lefekszem, létezem.

KRISZTIÁN: Olvastam.

ZOLI: Csak az a furcsa, hogy ez nem olyan, mint a egyfolytában az aznap ismétlődne, mindig olyan, mint egy másnap, csak egy ugyanolyan másnap. Érted?

TÁVMONDAT

Másnap,
hát tudod te, mi az, hogy másnap
a fiúk a dolgok mélyére ásnak.
Gerincedre,
e hajszálderesttre
észrevétlenül felfeszülsz.
Majd ledőlsz.

(A dalt követően sötétség, ismét csak az olvasólámpa világít a rádióra irányítva, illetve reflektor világítja meg a háttérben kifeszített molinót, Cseh Tamást és Csengey Dénest, ők hallatszanak ugyanis próba közben a rádióból. Csengey előre mondja a sorokat, melyeket Cseh Tamás gitárkísérettel elénekel. Az Új palotás első versszaka után elkezdik megbeszélni, hogy mit és hogyan kellene csinálni itt, akár majd a második versszakban, végül Tamás észreveszi, hogy bekapcsolva maradt a magnó: "Hoppá, vettük!" – majd éles kattanás, a fény kigyullad, Krisztián és Zoli együtt eljátssza a teljes dalt.)

ÚJ PALOTÁS

Lassan már minden elkopott,
az utca alólam elfogyott,
járda nincs, cipő kopog,
a város végleg elhagyott.
Én felléptem,
lépek légben.

Járásomat végzem juharfa hegyében,
tornyok ablakában, szeretőm szemében,
szeretőm szemében arany árnyék vagyok,
vérekkkel hálózva vagyok.

Aztán majd onnan is csak el,
erek hálóját tépve fel,
megdermedt éveken keresztül át
elsuhan velem egy sötét kabát.
Járásomat végzem juharfa hegyéből,
tornyok ablakából, szeretőm szeméből,
szeretőm szemében arany árnyék vagyok,
eltűnőben onnan is vagyok.

(Az utolsó sort egyre halkabban újra és újra éneklük, a végén már suttogva, ezzel párhuzamosan a fény is eltűnik a teremből, míg csönd és sötétség marad.)

(függöny)

A Cseh Tamás és Csengey Dénes megtalált dalaiból, befejezett dalkezdeményeiből, valamint Csengey Dénes egyéb szövegeiből készített előadás, a Másnap színpadi anyaga, forgatókönyve, teljes szövege instrukciókkal ebben a formájában először jelenik meg nyomtatásban. Az előadás dramaturgia, szerkesztője Csengey Balázs volt, a rendező Bérczes László, de már azzal, hogy a dalokba, daltörédekbe, dalpróbálkozásokba alkotóként „beköltöztek», a két előadó, Beck Zoltán és Szűcs Krisztián is alakítója volt a műsornak. Az ősbemutató 2021. augusztus 6-án volt Baranyában, az Ördögkatlan Fesztiválon, jelenleg a 2025. márciusi finisszázsra készülnek. A műsor dalai hanglemezen is megjelentek a ZAJZAJZAJ Kiadó és a Pannon Írók Társaságának gondozásában, utóbbi egyesület adta ki 2022-ben a Távmondat című verseskötetet, Csengey Dénes életében megjelent, illetve hagyatékban talált verseinek válogatását.

Nagy Betti

Most este van, most lefekszem

de holnap virágokat ültetek majd
kisebb és nagyobb cserepekbe
nevet adok nekik
és összebarátkoztatom őket
mondva, hogy ugyanannyi vizet kaptok
ugyanannyi napfénnel
és megtanítom olvasni
őket

Rángat a szél

didergő utakra vonszol magával és
egy-egy könny után felszárítja szemem
ajtókat csapkod be előttem
és utamat por-ujjaival köddé fésüli
szerettem volna pihenni nálad egy kicsit...

Balaton László

Zico

Két eszmélés határozta meg a gyerekkort a lány a harmadikról és a mexikói vereség (és az irreális rettegés attól, hogy betölti a kétszámjegyű életkort, mert egy tízéves már öreg, a halál a lépcsőházban közelg) a szőke szomszéd mindig mosolygott rá a válogatott hárommal verte meg Brazíliát a vébé előtt, hogy aztán rögtön az a nullhat szúrjon a szívébe, mint az első kiábrándulás követte a második, a beavató *semmiféleképpen*

Lassan megérti a férfi, hogy a foci és a nő lesz a veszte, öröm csak ritkán, főleg, ha rosszul választ, csapatot vagy szerelmezt, hűtlen nem volt soha, csak azon a nyolcvanhatos nyáron mikor megkérte a nagyanyját, hogy varrja rá a piros Adidas pólójára, hogy Zico, és alá 10 mert a brazilok több gólt lőnek és nyernek nem úgy, mint a meggypiros mezes tizenegy a lány a harmadikról egy felsőssel szemezett *a virágot akkor mától egy barnának lopom!* de aztán mikor az a nagy bomba bevágódott a kapuba a lengyelek ellen, és az a csavarás! a szerelem visszatért, csak szőkéket szeretett

Szeglet Bálint

keret nélkül

keret nélkül
nem állna szöggént a hátamban a kötöttség
leesnék a falról
összetörnék
és a padlón lennék megint

korlátok nélkül
nem lenne mibe kapaszkodnom
kiesnének belőlem a gondolatok
elégnének a feszült légkörben
és üres lennék megint

mert megbéklyóz a szabadság
csak bilincsben merek szárnyra kapni
kell ami visszaránt
ha túl közel repülnék önmagamhoz
nem akarok megégni

keret nélkül
nem tudnám hol a kezdet és a vég
egybefolyyna a sok szó és mondat
eltűnnének a nagybetűk
eltűnnének a kérdőjelek

Habi Alexandra Zoé

Öltözködési tanács

Túrd fel szíved, ne
lógjon a valóságba,
mert felitatja.

Méreg vagyok

A mérgező is
mérgezett. Csepegtetnek,
csepegek. Hatok.

Beszélgetés

Mondj valamit, de
kérek, ne beszélj, mert még
félreértelek.

Lidérc

Rémálmok adják
a kilincset egymásnak,
szendergésemben.

Viharkár

Hiába álltam
fedezékbe, jégeső
zúzza szét lelkem.

Orvosság kerestetik

Huzatot kapott
a lelkiismeretem.
Mivel kenjem be?

NÉMETH MIKLÓS: Szent Antal megkísértése

Hétköznapi metamorfózis

Egy elbeszélés expozíciója

Már két hete emésztett a kínzó érzés, hogy Tamásnak legalább fél éve szeretője van, egy nálánál legalább tíz évvel fiatalabb, független nő. Szorongva tépelődöm magamban, és most jutottam el arra a pontra, hogy valakinek végre el kell mondanom, mert lassan felmorzsolja, kiszipolyozza az idegrendszeremet; kapnom kell valakitől végre valamiféle megértő, biztató szavakat. Sokat meditáltam azon, hogy kivel is beszélhetném meg, kinek a támogató diszkréciójában bízhatok?

Anyám nem jöhetett szóba, évek óta kínlódik a szívével, lehet, hogy nem élné túl a váratlan sokkhatást, és ezen túl pszichés problémái is vannak. Többször is elmondta, hogy amióta apám elhagyta, és nem törődik már velünk, csak az nyugtatja, hogy Tamásban egy gondoskodó, becsületes ember áll mellettem, ha eljön az idő nyugodtan, megbékélve fogadja el a halált, hisz biztonságban tudhatja az életemet, és az unokája sorsát.

Az öcsém nálam három évvel fiatalabb, egyébként is soha nem tudná átérezni a hirtelen rám szakadt szégyenteljes helyzetet. – Ne görcsölj, én sose szerettem, egy nagyképű pojáca. Keress magadnak új hapsit – dobná oda és ott hagyna.

A barátnőm Klári, aki éppen saját családi drámája terhei alatt szenved, egy hónapja autóbalesetben meghaltak a szülei. Úgy éreztem, hogy egyelőre nem terhelhettem a saját, lényegesen kisebb fajsúlyú problémámmal, pedig jó lenne beszélgetni vele, hisz ő is hasonló válságos időszakon esett át korábban.

Kifogytam a szóba jöhető intim bizalmasokból. Anyám. Ötlött fel újra, de ismét, és végképp úgy gondoltam, őt nem kellene beavatni. De mindegy, elmegyek hozzá, valakivel csak beszélgetnem kell, még ha semleges dolgokról is... és majd meglátjuk.

Papucsban, fürdőköpenyben fogadott, az arca sápadt, a haja csapzott, éppen csak köszönt, és már sietett is be a nappaliba. Utána loholtam.

- Hogy vagy? – szegeztem görnyedt hátába.

A kanapé előtt felém fordult. – Pocsékul, elgyengültem. – És leült, majd lefeküdt a kanapéra. Aztán beletrafált a lényegbe. – Újabbán mindig egyedül jössz. Jelent ez valamit?

- Semmit – vágtam rá gyorsan. – Tudod, mondtam, hogy Tamás új, magasabb beosztást kapott, ez több munkával és több időbeli elfoglaltsággal jár. Most is bent van.

- Mondd, megéri, hogy ennyire leköti a munkája? – motyogta.

- Kell a pénz anyuka – magyarázkodtam. – Tudod, hogy devizahitelünk van, és még mindig öt millió a tőketartozásunk .

Felsóhajtott, aztán rám emelte a tekintetét. – Kislányom, jól vagytok? Olyan idegesnek, kedvtelennek látlak mostanában.

- Jól vagyunk – füllesztettem szenttelen arccal. – A cégnél vannak problémák, lehet, hogy lesznek leépítések és mindenki ideges – fűztem tovább az elterelő mondatot.

- Még csak az hiányzik, hogy elküldjenek – sóhajtott fel, és őszinte aggodást láttam a szemében. Bánom, hogy ezt mondtam, mert egyrészt nem igaz, másrészt akaratom ellenére, mégiscsak felizgattam. – Elismernek, számítanak rám – próbáltam menteni a helyzetet.

- Úgy legyen – mondta közönyösen. - Adnál egy pohár vizet, be kell vennem a nyugtatót. – És aszott karjával, erőtlenül intett a konyha felé.

Behoztam a teli pohár vizet, anyám remegő kézzel szájához emelte és bekapta a tablettát, felhajtotta a vizet, majd nagyot sóhajtva visszafeküdt. Odaléptem, tévován megigazítottam a párnáját, aztán tudtam, hogy menem kell. – Jaj, a Tomika már vár az suliban. - És egy homlok-puszi után indultam kifelé.

Erőtlen hangon utánam szól. - Kislányom, becsüld meg a férjedet, ne légy ilyen búval bélelt. Légy hozzá kedves, a férfit igyekezni kell megtartani.

- Próbálok, próbálok - szóltam vissza, és szinte menekülve elköszöntem.

Álltam a ház előtt az utcán, és nem tudtam merre, hova menjek. A feszültség az elmúlt percekben még tovább nőtt bennem, majd szétvet, kell valami átmeneti oldódás, mert beleőrülök. Apám jutott eszembe, akit anyám tudta nélkül néha-néha megkerestem. A felesége is normális, és ezt annak ellenére is így gondolom, hogy ő volt a csábító. Anyám legalább is így gondolja, holott én tudom, milyen rosszul éltek, anyám egész életében uralni akarta a férjét, sőt az utolsó tíz évben kimondottan összeférhetetlen, minden apróságért veszekedő feleséggé vált.

Tíz perc múlva ott álltam apámék háza előtt tévován, tanácstalanul, de végül is megnyomtam a csengő gombját. Márta nyitott ajtót, mosolyogva fogadott. – Gyere, apád külföldön van, de szívesen látlak.

Leültünk a nappaliban. Márta láthatóan örült nekem, és most úgy érzem nemcsak udvariaskodik. – Kávét, üdítőt?

- Nem – vágtam rá kategorikusan. – Beszélgetni szeretnék veled.

- Úristen – meredt rám döbbsenten. – Édesem, baj van?
- Tamásnak szeretője van – tértem rá kertelés nélkül a lényegre. – És sajnos, úgy tűnik komoly a dolog.
- Mi ütött abba a fatökűbe?
- A facebook-on megtaláltam a csaj fotóit – fűztem hozzá. - Nálam sokkal fiatalabb, vékony, két egyetemem végzett. Jó pár dologban felettem áll.
- Na, ne értékeld le magad! – emelte fel a mutatóujját játékosan megfenyegelve. – A mellőzött nők mind ezt érzik.
- Szereted, ugye?
- Ühüm.
- Jó, akkor ajánlok egy másik módszert - folytatta némi töprengés után.
- Öltözz ki csinosan, csináltass egy remek frizurát, és tégy úgy, mintha randizgatnál valakivel. Ezt egyetlen görény férfi sem tudja elviselni még ilyen helyzetben sem.
- Nem megy, erre képtelen lennék – legyintettem. - Ezzel csak lovat adnék alá, mert úgy látom, hogy nagyon bele van esve a nőbe. - Hatalmas sóhajtás után kiböktem. - Vissza akarom hódítani.
- Értem – válaszolt csalódottan, és elgondolkodott. – Akkor viszont le kell fogynod legalább tizenöt kilót, fel kell újítanod a ruhatáradat, rendszeresen kozmetikushoz és fodrászhoz kell járnod. Lépj ki a cselédlány szerepkörből.
- Ez menni fog – bólintottam rá egyetértően. – Két hete tudtam meg, és máris lement rólam három-négy kiló. Nem lesz szükség semmiféle vegyszerre, kúrára.
- Holnap kettő után ráérsz? – bökte felém határozottan.
- Igen.
- Helyes nyakunkba vesszük a várost, keresünk neked néhány dögös cuccot.

2.

A véletlennek köszönhetően tudtam meg a férjem hűtlenségét. Az egyik hétköznapi este a konditerembe rohant, és az előszoba szekrénykén felejtette a mobilját. A készülék SMS érkezését jelezte, én rutinszerűen felkaptam, mert anyukája kórházba került, és már nagyon vártuk a vizsgálati eredményeket, ezzel szemben a következő üzenetre bukkantam rá: „Drágám, ma nem tudok elmenni a konditerembe, mert váratlanul megjött és iszonyúan fáj a hasam. Nagyon szeretlek. Hiányzol. A Te kis Mókuskád.”

A lábamból kiszaladt a vér, és ha nem tudok letottyanni a cipős komód tetejére, összerogyok. Csak ültem, meredtem magam elé és nem tudtam, hogy meghaltam és lebegek ég és föld között, vagy az egész csak egy kora

esti, kósza rémálom, aminek pillanatokon belül vége szakad. Lassú eszmélés után rá kellett döbennem a marcangoló valóságra, a férjem becsap, szeretője van, és ezzel visszavonhatatlanul véget ért egy, életem végéig remélt idilli helyzet.

Lebénultan ücsörögtem az előszobában, képtelen voltam megmozdulni, amikor kivágódott a bejárati ajtó, berontott a férjem, és a komódra kapta a tekintetét. – Hol van a mobilom?

Felemeltem a kezemet. – Itt van – válaszoltam egy egér cérna hangján, aztán megköszörültem a torkom, összeszedtem magam és neki szegeztem. – Ki a franc az a Mókuska?

Durván kirántotta a kezemből a telefont, gyorsan, kapkodva belépett az üzenetlistába és elsápadt. Ekkor már ő is tudta, hogy ettől a pillanattól valami végképp megváltozott az életünkben.

- Mióta tart? – meredtem rá beszűkült, számonkérő szemmel, és bele akartam kapaszkodni a tekintetébe. Nem mert rám nézni, a telefonra bámult, majd zsebre vágta a készüléket, és kirántotta az ajtó szárnyát. – Lejár az időm a teremben, mennem kell – motyogta és kilépett az ajtón.

- Állj meg! – kiáltottam utána, artikulálatlan hangon. - Mióta tart?

Három napon át próbáltam tisztázni a helyzetet, de a férjem következetesen, minden alkalommal kitért a beszélgetés elől. Vagy későn keveredett haza, vagy fáradságra hivatkozva olvasásba, tévénézésbe, vagy órák fürdőzésekbe menekült. Bujkált előlem a saját lakásunkban.

Egy heti, keserves macska-egér játék után, végül egy szombati napon sarokba tudtam szorítani, és végre feltehettem neki, a régóta bennem feszülő kérdést: - Mikor kezdődött?

Ült velem szemben a kanapén, két karja lógott mint száraz faágak, a szőnyeg szélét bámulta, és alig hallhatóan suttogetta: - Fél éve.

- Fél éve! – kiáltottam fel elszörnyülködve. – És te közben velem is lefedtél!

Nem szólt rá semmit, csak zavartan elhúzta a szája sarkát.

- Ki az? Ismerem? – szúrta oda.

- Nem hiszem.

- Ki az? – kiáltottam rá.

- Számít?

- Igen, tudni akarom, hogy kiért hanyagolod el a családodat?

Hallgatott, majd tétovázó beteg pofájával rám bámult, mintha könyörögne, hogy hagyjam végre abba, aztán végül csak kinyögte. – Tóth Gabriella.

- Hol dolgozik?

- Nem mindegy? – próbált menekülni.

- Nem – dörrentettem rá. – Tudni akarom, hogy ki az ellenfelem.

- Menj fel a facebookra, ott megismerheted.

Ekkor beugrott, hogy az elmúlt hónapokban órákig bújta a számítógépét, nyilván a Mókuskával ömlengett.

- És mit akarsz? – feszegettem tovább a témát. - Hogy képzeled a jövőt?

- Nem tudom.

- Nem tudod? – tört ki belőlem a keserű indulat. – El akarsz hagyni bennünket?

- Nem.

- Nem? Hát, akkor mit akarsz?

Lassan felemelte a fejét, rám meredt nagy, borjú szemekkel. – Én is megdöbbszem, hogy mi történt velem. Nem tehetek róla, beleszerettem.

- Beleszeretél – ismételt meg a valóságértelen, kegyetlen szavakat. – És velem hogy vagy?

- Téged is szeretlek.

- Nagyszerű – horkantam föl. – És most örülnöm kellene, ugye? És még tapsoljak is?

Nem szólt rá egy szót sem, ott kuporgott előttem, mint egy lenyilazott, vérző őzbak. Így aztán próbáltam átvenni felette az irányítást. Egy fontos alapelvet belém vert az élet, egyes barátnőim szomorú sorsa, hogy a nő ilyen helyzetekben ne omoljon össze, legyen tartása, sőt, minden erejét összeszedve legyen határozott, a férfiak nem szeretik a száználmas, megalázkodó, könyörgő nőket.

- Na, jól van. Tudomásul veszem, hogy a férfiaknál az életben egyszer előfordulhat ilyen őrültség, amikor elvesztik a józan ítélőképességüket, belezúgnak egy fiatalabb nőbe, egekig nő az egojuk, és azt hiszik, hogy övük a világ. Egyszer, egyetlen egyszer ez talán tolerálható. Kapsz egy hónapot, addig dönts el ő, vagy én. Mostantól közöttünk nincs közös üdülés, és színházba járás, nincs születésnap, vagy házassági évforduló, és nincs szex sem.

Talán jó lett volna többet megtudni a történeletről, de féltem, hogy további megaláztatás lesz a vége, és előtte omlok össze. Így aztán kiegyenesedve felálltam, és párdúc léptekkel felvonultam a felső szintre, ott hosszan lubickolva megfürödtem a jacuzziban, és rá kellett döbbszem, hogy mennyire más egyedül élvezni a masszírozó sugarak érzéki simogatását, mint kettesben azzal, akit szeret az ember, és ezzel a keserű magánnyal másztam be az ágyba. Őrlődő órákat kínlódtam át, újra, meg újra átgondoltam az elmúlt hónapok történéseit, és lassan megvilágosodott minden. Miért nem vettem észre, hisz egyre gyanúsabbak voltak a kimaradozásai, amit

megváltozott munkakörével járó plusz feladatokkal magyarázott, hogy egyáltalán nem közeledett hozzám, kerülte a bizalmas gesztusokat, és egyre kevesebbet foglalkozott a gyerekekkel is. Mind többször aludt a földszinti vendégszobában, arra hivatkozott, hogy későn jött haza és nem akart zavar-
ni bennünket.

Feltápászkodtam, kimásztam az ágyból és bekapcsoltam a laptopomat, beléptem a facebookra, és rákerestem a Tóth Gabriellára, de a városban találtam három azonos nevű személyt is. Az egyik nyugdíjas, a másik tizen-
négy éves, a harmadik címlapfotóján portré helyett egy nyuszi vigyorgó
képét találtam, de semmi konkrét információt arról, hogy mit végzett,
hol dolgozik stb. Hát, ez a nő egy fantom – gondoltam és lecsaptam a gép
fedlapját.

Éjjel három óráig nem tudtam elaludni, felpörgött, vergődő szívvel
forgolódtam az ágyban, és szemem előtt lebegett a csábító nő fölényesen
vigyorgó, elképzelt fényképe. Szuggeráltam magam, hogy végre elálmo-
sodjak, elszámoltam százig, majd kétszázig, végül a bekapott két xanax
segített, amitől reggel fél 7-kor, az óra idegesítő jelzésére úgy ébredtem,
mint egy kiüresedett drogos, aki egy héten át kómában lebegett. Keltettem
a gyereket, reggeliztettem, indítottam az iskolába. Előkerült Tamás is. Volt
egy olyan érzésem, hogy lelépett az este, és nem tudom mikor jött haza,
nyilván macska léptekkel, észrevétlenül lépett be a házba és lopakodott a
vendégszobába. Ott forgolódtam a konyhaajtóban, láthatóan elbizonytalan-
odott, nem tudta mit mondjon.

– Ott van a reggelid – böktek a terített asztal felé, de ő legyintett. – Majd
bent a cég büféjében bekapok valamit – hadarta, és indult kifelé. – Te
tudod! – dobtam oda nyeglén, és szurkálni kezdett a szívem. Hát- ide jutot-
tunk, már étkezni sem akar velünk.

És ez minden következő éjjel, hajnalban és reggel megisméltődött, úgy
éltünk együtt, mint összezsúppolt idegen albérlők egy rideg lakásban.

Előző este jártam Mártánál, másnap reggel, amint a gyerek elköszönt,
jelzett a telefon, és ő hívott. – Édesem, hogy vagy?

- Egyszerűen szarul.

- Figyelj! – folytatta. – Ma itthon dolgozom, ha gondolod, gyere át!
Tudom, hogy ilyenkor nem jó, ha az ember magában őrlődik.

- Az jó lenne, köszönöm - vágtam rá - amúgy is azt terveztem, hogy sza-
badásgot veszek ki.

- Ha kész vagy, várlak – folytatta. – Elmegyünk vásárolni is, aztán fodrász,
manikűr... Szóval összehozunk egy tartalmas csajos délelőttöt, ami helyre-
billentheti egy kicsit az önbizalmadat.

Márta beszerzett egy remek fogyókúra programot a dietetikus barát-nőjétől, az alapján állítottam össze az „egészséges” étrendemet. Magam is meglepődtem, hogy másfél hét alatt leadtam nyolc kilót. A kis tokám is lassan apadni kezdett, napok óta mind többször álldogálok a tükör előtt, és egyre jobban kezdek tetszeni magamnak.

Vettünk két gyönyörű ruhát, ezeket ma még nem vehetem fel, mert hasban-fenékből túl passzos, de ez is ösztönöz arra, hogy a fogyókúrát minél nagyobb ütemben, elszántan folytassam.

Minden másnap elszaladok anyámhoz, mintha egy kicsit javult volna az állapota, bár nála sohasem lehet tudni, hogy tényleg rosszul van, vagy csak szájalmat akar kelteni, hogy többet törődjek vele. Ő is észrevette, hogy fogyásban vagyok, egy hete aztán már aggódom mért végig. – Kislányom, sokat fogytál, beteg vagy? Menj el orvoshoz! – Megnyugtattam.

Tegnap, amint beléptem azonnal észrevettem, hogy valami nem stimmel. Ajtót nyitott, a köszönésemre nem válaszolt, sarkon fordult és úgy húzott be a nappaliba, úgy hagyott ott, mint durcás gyerek a dohogó mostoháját.

- Mi van? – álltam meg felette.

- Semmi – vakkantott vissza, és hideg volt a tekintete.

Leültem mellé, megfogtam a kezét, ő azonnal elhúzta. – Te lebratyiztál azzal a kurvával?

Szóval megtudta. – Nem bratyiztam le senkivel. – Szabadkoztam. – Anya tisztáztuk, hogy történt, ami történt, de én nem szakítom meg a kapcsolatot az apámmal.

- Jól van, azt elfogadtam – sóhajtott. – De Vali, azzal a nővel nem kellene karonfogva grasszálnod.

- Anya! – fakadtam ki kétségbe esve, és tudtam, hogy füllentenem kell. – Csak összefutottunk az áruházban, váltottunk néhány szót. Apámat nem bánthatom meg azzal, hogy nem állok szóba vele.

- Persze – duzzogott tovább. – Engem megbánthatsz.

Ekkor betelt a pohár, kifakadtam. – Elég a bajom. A férjemnek szeretője van, lehet, hogy elválunk. Legalább most hagyj békén, ha kérhetném.

Egész testében megmerevedett, száját eltátotta a csodálkozástól. – Mit beszélsz?

- Ez van.

- Jaj, istenem – kapott a szívéhez. – Hozd ide a gyógyszeremet... meg egy kis vizet.

Miután bevette a tablettákat, összeráncolt homlokkal meredt rám, és láttam, hogy belesápadt, majd karcos, elvékonyodott hangon kérdezte. – El is költözött?

- Nem. Nálunk ez nem megy olyan gyorsan.

- Valikám, kislányom! – folytatta. – Engem minden szörnyűség mellett csak az nyugtatgatott, hogy legalább ti rendben vagytok... és akkor mit kell hallanom? – ráncos, öregasszony arccal bámult rám. – És most mit akarsz tenni?

Mély levegőt vettem, és eltökélten a szemébe néztem. – Visszahódítom a férjemet.

- Ezért fogyókúrázol?

- Igen.

Kihúzta magát, kibámult az ablakon át a sötétedő utcára, és hosszan elmerengett. – Melletted tanulhatott, te gürcöltél, hogy lehessen belőle valaki a kis érettségijével, legyünk őszinték te csináltál belőle vezetőt. – Kis szünet után, felemelt hangon folytatta. – Tudod kislányom, én összepakolnám a holmiját, és úgy kirúgnám ezt az hálátlan, hazug senkit, de úgy, hogy a lába is kalimpálna a házak felett.

- Lökjem a másik nő karjaiba? – sóhajtottam föl, majd elszántan folytattam. – Tudod nagyon jól, hogy én szeretem Tamást, és meggyőződéselem, hogy ő is szeret engem, csak most megzavarodott.

- Mesebeszéd – legyint gyunyoros mosollyal az arcán. – Még hogy megzavarodott.

- Jó, elvállunk, és akkor...? – emelem fel a hangom. - A családi házat el kellene adni. De miután húsz millió forint hitel van rajta, csak egy lakást tudnánk venni a maradékból. Ez a 22-es csapdája.

- Aki súlyosan hibázik, viselje a következményeit – keménykedik tovább. – Költözzön a nőhöz, ti pedig maradtok a házban, a fele törlesztést, meg a fele rezsit pedig fizesse. Ez a minimum.

- Hát nem érted, hogy nem akarom végleg elveszíteni? – tört ki belőlem a tehetetlen, dühödt zokogás. – Észhez fog térni... Tudom... Szeret engem, csak...

Egyre reménytelenebbül vitatkoztunk még egy órán át, de nem tudtam kemény fejű anyámat meggyőzni arról, hogy a taktikámnak működnie kell, és működni is fog. Szerinte a férfiak labilisak és hazugok, azt ígérik, hogy vége, hogy lezárták, de újra, meg újra, sunyi módon titokban felújítják a kapcsolatukat.

A legutóbbi találkozásunkkor avattam be Klárit személyes drámám részleteibe, és egyre jobban érdekelni kezdték a további fejlemények, azt hiszem ezek a beszélgetések is segítettek neki a megnyugvásban, mert elterelte egy kicsit a figyelmét.

Perceken belül találkozunk a főtéren, egy kis céltalan sétálgatásra indulunk, és hát nyilván megdumáljuk újra, meg újra a jövőmet is.

Befut, végigmér, és elégedett, sugárzó mosoly futja körbe az arcát.

- Kedvesem, elképesztően szép vagy. Mintha nem is te lennél. Mondd, te eddig vattákkal kitömted a fenekedet, meg a hasadat?

- Dolgoztam egy kicsit magamon – mondom csendben. – Korábban súlyos hibába estem, azt gondoltam, hogy egy anyának már nem is kell törődnie a szexepiljével. – És tenyeremmel hálásan végigsimítom a hasamon feszülő gyönyörű, bordómintás anyagot.

- Figyelted ezt a két taknyos, húszéves srácot? – int a fejével két távolodó fiatalember után. – Alaposan végigmértek.

- Aranyos vagy – ölelem meg gyengéden. – Nagyon nagy szükségem van egy kis biztatásra.

- Édesem – emeli fel szigorúan a mutatóujját, és felém int vele. – Akármilyen későn is jön haza elmeháborodott férjed, így fogod várni, világos?

- Igenis.

- Mindenáron kell neked a férjed? – kérdezi aztán váratlanul.

Megtorpanok, és szembe fordulok vele. – Igen – vágom rá és nagyon eltökélt vagyok. – Szeretem.

- Tudod jól, hogy én is így voltam Karcsival – hadarja. – Majd belepusztultam, hogy elhagyott. Én is szövögettem tétova visszahódítási álmokat, de semmi sikerrel. Aztán amikor túl voltam rajta, nem sírtam utána, és elkezdtem törődni magammal, lefogytam, öltözködtem, új frizurát készíttettem és randizgattam, egyszer csak felbukkant Karcsi egy nagy csokor kardvirággal – mindig utáltam a kardvirágot, a marha még ezt sem tudta rólam – és egy nyaklánc, köves gyűrű, fülbevaló együttessel, majd gyónni kezdett. Na, én akkor úgy kirúgtam ki, mint csapos a pénztelen alkoholistát.

- Jó, értem, – vágom el az előadás fonalát - de én egyelőre ott tartok, hogy...

-... szeretem Tamást – fejezi be helyettem a mondatot gunyoros hangsúllyal, majd hozzát teszi. – Oké kislány, akkor most dolgozzunk azon, hogy a női önbizalmadat az egekig emeljük.

Ebben maradtunk, és folytattuk a könnyed, magamutogató sétát.

- Ha van hozzá kedved, lesz egy meglepetésem – hozakodik elő Klári az ügy egy újabb vonatkozásával. – Akarod látni a csábítót?

- A kurvát? – javítom ki, hogy a lelkemnek legyen egy kis kéjes öröme.

- Azt – erősít rá. - Itt dolgozik a városházán.

- Akarom, de inkognitóban.

Nem telik el öt perc, amikor Klári suttogva felém hajol. – Ott van, az a köpcös középső. Ő is Vali, mint te.

- Gabriella, – javítok bele – aztán kitágul a pupillám, és majd felfalok a pillantásommal egy alacsony, semmilyen szőke, turkálós kabátba burkolózó, öntudatosan, de csámpásan lépkedő nőt, akinek láthatóan nagy az orra, amúgy az egész ábrázata egy jellegtelen tömegarc.

Kínomban elnevetem magam. – Azt mondta, hogy Gabriella. A szemét Tamásnak, még ebben is szerencséje van, nem kell attól tartania, hogy az ágyban megszokásból, véletlenül az én nevemet suttogja...

- Két neve van. Lehet választani.

- És mit dolgozik ez a néember a hivatalban.

- Az egyik alpolgármester titkárnője, aki egyébként nőtlen, és nagy kujon.

- Lehet, hogy a nőt is kezelgeti? – fűzöm tovább gonoszkodva a gondolatot – Azt hiszem a jómadár férjem azt is megérdemelné.

Hosszan, elcsodálkozva nézek utána, és előnt a düh. – Most mondd meg, hogy ilyen senki, hétköznapi nőre cserélt le engem.

- Tudod, hogy van ez – ölel át Klári anyáskodva. – Az férfi gyarló lény. A megszokott már nem izgalmas, nem érdekes annyira, mint az új hús.

Már éjfél is elmúlt, kiöltözve ott gunnyasztok a televízió előtt, le-lecsúszó szemhéjakkal és várom a hűtlen férjemet. Nem volt semmi engem érdeklő műsor, vége lett minden érdekesebb filmnek, legtöbb helyen már a himnuszt játszották, amikor az előszoba irányából halk zörgésre lettem figyelmes. Kikapcsolom a tévét, gyorsan töltök magamnak egy kis konyakot, és beállok a nappali közepébe. Tamás belép, és meglepődve mered rám. – Hát te?

- Semmi, csak én is most jöttem haza, – füllemtem – és megkívántam egy kis konyakot.

Végigmér, felrándolja a homlokát. – Te és a konyak. Egyébként hol voltál?

- Nem tartozik rád, – dobom oda nyeglén – de nem titok. Klári munkatársaival beültünk a Švejk Sörözőbe. A főnökét kitüntették, azt ünnepeztük meg.

Közelebb lép. – Mi közöd van neked a Klári főnökéhez? – kérdezi, és láthatóan felpiszkáltam benne némi gyanakvó kíváncsiságot.

- Nagyon szimpatikus ember.

Bámul rám, a homlokán felgyűrődnek a ráncok, és még közelebb lép hozzám. – Egyébként is ez a Klári soha nem volt jó hatással rád. Az a csúnya válás, aztán meg bepasizott... Áh!

- Elhagyták, és sikeresen kimászott a megalázott helyzetéből. Most újra boldog – vágok vissza és elindulok az emeleti lépcső felé. – Na, megyek és lefekszem, rendesen elfáradtam.

Valahol félúton ér el az utolsó mondata. – Egyébként nagyon jól nézel ki. Megtorpanok és mosolyt erőltetve magamra visszafordulok.

- De nem eléggé, ugye? – vetem oda még, aztán párdúc léptekkel haladok tovább, és ezzel lezárom a mozgalmas napot. - Ja, és ezt többen is megjegyzték.

4.

Begubóztam, és naivan vártam, hogy Tamás lassan beleun ebbe a méltatlan kettősségbe, és őszintén elélem áll, bocsánatot kér, megnyugtat, hogy túl van rajta, és minden zajlik tovább a megszokott útján. Ehelyett egyre gátlástalanabban, és nyíltabban folytatja szégyenteljes viszonyát, és most már formálisan sem próbálja előttem leplezni. Ha este kilenckor rákérdezek, hogy hova készül, önelégülten rám mosolyog, és mindössze annyit hajít oda felém: - Egyet találhatsz!

Másnap reggelre betelt a pohár, elé állok és közönyös arccal dobom oda neki: - Ma este te maradsz itthon a gyerekekkel, mert programom lesz. Másnap dolgozatot írnak matekból, foglalkozz vele, készítsd fel. Úgy tudom jó matekos vagy.

- Miféle program?

- Színházba megyünk.

- Megyünk?

- Igen megyünk – nyomom meg az utolsó szó hangsúlyát, és fiunkat, kézen fogva, magammal húzva, cipelve kilibbenek az ajtón.

Az esti program hirtelen jött ötlet volt, mert már valahogy reagálnom kellett erre a pimasz magabiztosságra. Nem tudtam, hogy Klári ráér-e, azt sem, hogy éppen van-e aznap este színházi előadás, azt meg végképp nem, hogy lehet-e rá jegyet kapni, de nem is ez a lényeg. Látnia kell, hogy nem omoltam össze, és azt is, hogy én is tetszem másoknak, éppen ezért, ahogy Márta ajánlotta kihívóan, egy kicsit „prostisan” fogok kiöltözni.

Kiderült, hogy Klári ráér, színházi előadás nincsen, annyi baj legyen, moziba megyünk, egy Ben Affleck vígjátékot vetítenek, *Lúzert vegyenek* címmel. Na, egy kicsit nyilván rólam is szól majd ez a szirupos hollywoodi történet – gondoltam, mert akkora balek vagyok, mint egy naiv óvodás gyerek Mikulás este.

Munkaidő után sietve elszaladtam, anyámhoz, alig, hogy beléptem, drámai hangokkal eljátszotta, hogy szurkál a szíve, majd szertartásos gyógyszerbevétel következett, közben vég nélkül szapult Tamást, majd reménykedve kérdezte, hogy megjött-e végre az esze? Mondtam, hogy minden a régi, ekkor megállás nélkül azzal nyaggatott, hogy ugye nem

találkozzatok Mártával, és nem flangálok vele végig az utcán, mert nem hozhatom őt szégyenletes helyzetbe. Megnyugtattam, hogy semmi ilyesmi nem történt, nem történik, aztán gyorsan elmenekültem.

Sietve bevásároltam, és beesve az ajtón neki láttam egy különleges vacsora elkészítésének, mert hát azzal, hogy este elmegyek szórakozni, egy hajszálnyit sem rombolhattam le a rólam kialakult anyai kötelességtudatot, és feleségi tisztességet árnyaló képet.

Tamás időben haza érkezett, én pedig már hat órákor nekiláttam egy lassú, körülményes készülődésnek, mert hát nem a film megtekintése, hanem az előtte eljátszott, és az azt követő színjáték volt a fontosabb. Fürdés után egy kicsit szaladgáltam, a nem rég vásárolt könnyű, félig átlátszó köpenykém-ben, amiből minden lépésnél kivillant a combom, a kebleimet pedig jól kihangsúlyozta, és hivalkodóan megmutatta, hogy a hasam és a fenekem olyan formás, mint az athéni korszak idején megmintázott Aphrodité szobrok hívogató idomai.

A fiammal is leültem, megbeszéltük, hogy mi történt aznap az iskolában, majd közöltem vele, hogy apja beszáll egy kis felkészítő elemzésbe.

Az új, földig érő bordó ruhámat vettem fel. Tamás még nem láthatta, és talán egy kicsit túl elegáns is volt egy könnyű, amerikai vígjátékhoz, de minden részletében a maximumot akartam kihozni a helyzetből.

Fél órát töltöttem el személyes pepecseléssel, sminkkel, manikűrözéssel, meg a frizurám rendbe tételével, és amikor mindennel végeztem, megálltam az emeleti, folyosó végi egészalakos tükör előtt, az volt az érzésem, mintha nem is magamat látnám, hanem egy feltűnően elegáns, kihívó valakit, aki nálam legalább tíz évvel fiatalabb.

Mint aki pillanatok alatt centimétereket nőtt, hátrafeszített gerinccel elindultam lefelé a lépcsőn, nem néztem a férjemre, de periférikus látásommal éreztem, hogy az étkezőasztalnál ülve, megmerevedik, és kitágult szemmel bámul rám. Amint leértem rám szólt. – Parlamenti fogadásra méész?

- Csak egy szimpla programom lesz – válaszoltam nyeglén.

- Ahhoz nem szoktál így kirittyenteni.

- Épp itt az ideje, hogy felmérjem mit is érek – dobtam felé cinikusan. – Eddig az otthonába temetkezett feleség, és anya elnyomta bennem a nőt.

Felállt, hogy nyomatékot adjon további szavainak, az arca sápadt volt, a hangja számonkérő. – Nem szeretném, ha a város, az ismerőseim és a munkatársaim előtt lejáratnál.

- Miért, szégyellned kell azt, ahogy most kinézek?

- Nagyon jól tudod, hogy gondolom.

- Na jó, - próbáltam lezárni a csevegést - a törtétek után, sem erkölcsi, sem jogi értelemben nem tartozom beszámolni neked semmiről. - És indulnék kifelé.

- Mi az, hogy jogilag sem? - lépett egyet felém. - A feleségem vagy.

- Formailag - legyintettem rá. - Mindent eljátszottál és tönkretettél közöttünk. - Aztán mint aki a cselédnek ad utasítást a tűzhely felé biccentek. - A vacsora ott van. - Kiléptem az előszobába, felkaptam élénk kék ballonkabátomat, és még hallottam, ahogy fátyolos hangon utánam kiált. - Mikor jössz haza?

- Nem tudom - dobtam vissza határozottan. - Az attól függ - hagytam még egy nagy kérdőjelet a végére.

Nagy várakozással ültem be a moziba, de a film egyáltalán nem tudott lekötni, az agyam állandóan vissza-visszakanyarodott a személyes problémámhoz. Így aztán több utalást nem is értettem, fél óra múltán legszívesebben hazamentem volna, de nem tehettem, nem adhattam fel az eredetileg jól kitalált dramaturgiát, és egyébként is a sor közepén ültünk.

Nagyon hosszúnak tűnt a film, utána még beültünk egy zsúfolt kis presszóba martinit ízlelgetni, Klári erőltette, hogy beszéljük meg a filmet, de én nyűgös voltam és elütöttem a témát, bevallottam, hogy amit én láttam belőle az elemzéshez kevés. Aztán rádöbentem, hogy Klárit hetek óta csak a saját nyomorommal terheltem, de soha nem kérdeztem meg, hogy mi van vele. Így aztán neki szegeztem a kérdést. - Hogy vagytok Karcsival?

- Sehogy - válaszolt a barátnőm mosolyogva. - Kirúgtam.

- Nem mondd!

- Rájöttem, hogy gyógyíthatatlan játékgép szenvedélyben vergődik. Több mint százezer forintomat is eljátszotta.

- Akkor most szabad vagy?

- Mint ez itt - emelte fel a karját maga elé, középső ujját kétértelműen felfelé nyújtotta, és kislányos megkönnyebbültséget sugárzott az arca.

Közben egyre jobban zavart, hogy a mellettünk álló asztalnál ülő két negyvenes férfi le nem vette rólam a szemét, különösen az egyik. Míg oldalra sandítottam, Klári váratlanul felugrott, egy intéssel jelezte, hogy hova megy, és kisietett a toalettre. Az egyik férfi, aki nagyon hasonlított George Clooney-ra odahajolt hozzám. - Nem ülnek át hozzánk? - És bájgúnár mosolyával betéritette az arcomat.

- Nem - vakkantottam felé, - nem vagyunk prostik. - És segélykérőn a mellékhelyiség ajtajára kaptam a szemem.

- Én sem úgy gondoltam - folytatta bársonyos bariton hangján. - Csak jó lenne ezt az unalmas, álmos estét valahogy feldobni egy jó kis társalgással.

Felbátorított intelligens csevegésük.

- Maga hallgatózott? – förmedtem rá, mint egy felingerelt kiskutya.

- Nem, – válaszolt könnyedén – de maguk olyan hangosan beszélgetnek, és nekem még nincs öregkori halláscsökkenésem.

Klári végre visszaérkezett, és megállva az asztal felett rámeredt a Clooney-ra, azt hittem jól leteremti, mert hogy szentelenül tolakodó volt, ehelyett egy pillanat alatt kivirult az arca. – Ákos! – tört ki belőle a kislányos öröm. – De rég láttalak.

A férfi is elmosolyodott. – Igen, tíz éve, hogy elköltöztem Bécsbe, azóta alig jártam itthon.

A barátnőm odaugrott megölelte, megcsókolta. A férfi széles kört karnyarított a karjával az asztalunk felé. – Gyertek, üljetek át.

Árulás – gondoltam – engem meg sem kérdez. A férfi látta az arcomon a bosszankodó zavarodottságot felém fordult. – Csak ha barátnődnek nincs kifogása ellene.

Helyettem Klári válaszolt, de nekem címezve. – Ákos az unokatestvérem.

Tíz percig feszélyezett, és csalódott voltam, csak hallgattam, valójában a megkerült rokon bonyolult története uralta a társalgást, aztán lassan kialakult egy kellemes légkör. Kiderült, hogy Ákos ügyvéd, gyerekei felnőttek, önálló életet élnek Ausztriában, megromlott a házasságuk, a válóper folyamatban van, haza szeretne költözni édesanyjához, aki egy szép nagy családi házban lakik egyedül, a kertvárosban. Itthon szeretne praktizálni, mint gazdasági jogász. Láthatóan nagyon megtetszettem neki, rendre felém fordult, már-már nekem adta elő a történeteit, és ettől egyre kínosabban kezdtem érezni magam, ugyanakkor nagyon jól esett. Eközben a barátja, Dénes mind hosszabb párbeszédbe bonyolódott Klárral, így aztán szépen lassan kettészakadtunk. Jól éreztem magam, de mégis feszélyezett a helyzet, amitől egyre erősödő önvédelmi reflex alakult ki bennem, amitől még inkább tartózkodóbb, és hűvösebb lettem.

Tíz óra is elmúlt, amikor én kezdeményeztem, hogy most már induljunk haza, a többiek ezt, kicsit vitatva, de aztán sajnálkozva elfogadták. Mielőtt felálltunk volna Ákos megérintette a karomat, én lassan elhúztam. – Megadja a telefonszámát – kérdezte. – Szeretném felhívni, és jó lenne még beszélgetni magával.

- Hogy képzeli – fakadtam ki. – Házasságban élek, és van egy tizenéves kisleányom.

- Bocsásson meg, nem tudtam – szabadkozott. – Elnézést.

Haza felé andalogva, egy darabon már ketten mentünk Klárral, aki már az első méterek után nekem szegezte a kérést. – Ugye milyen klassz srác ez az Ákos? És milyen jóképű.

- Az – válaszoltam.
- Nagyon tetszel neki.
- Annyi baj legyen – kummantottam.
- Gondold át, hogy kell-e ragaszkodnod a szemét, hazug férjedhez? – duruzsolta. – Gyönyörű nő vagy, akárkit meg tudnál szerezni magadnak... és nem kell feltétlenül férjhez menni.

Furcsa kettős érzéssel léptem be az előszobába, a férjem, mintha leste volna, hogy mikor nyitok be, kiszaladt eléem. – A srác nem jól van – rontott rám. – Itt hagysz vele egyedül, azt sem tudtam milyen gyógyszert adjak neki.

Igen, ez az ő taktikája, okozunk lelkiismeret furdalást a felelőtlen, szórakozó anyának; amíg flörtöl, itthon haldoklik a kisfia.

- Na, jó, ne csinálj pánikot – szóltam rá keményen. – Mi volt?

- Iszonyúan megfájdult a feje, hányingere volt...

- És hányt?

- Nem... de majdnem – hebegte, majd szánalmas magyarázkodásba kezdett, látszott a szemében, hogy handabandázik. – Átcsengettem a Lakosékhoz, az asszony adott egy tablettát, azt beadtam neki, aztán lefeküdt, és már végre alszik. De nem volt egyszerű.

- Milyen tablettát adott be neki?

- Mit tudom én, tudod jól, hogy én ezekhez nem értek.

- Jól van, akkor tehát minden rendben – zártam le az ügyet.

- Hol voltál? – állt meg előttem szánalmas kis emberről töpörödve.

- Én már régóta nem kérdezem, hogy te merre, hol mászkálsz – vágtam hideg, beszűkült szemmel az arcába, és ott hagytam, majd gyorsan felsiettem az emeletre. A fiam kisimult arccal, nyugodtan aludt, még halkan szuszogott is hozzám. Végigsimítottam a homlokát, szinte hideg volt.

Másnap, hunyorgó szemmel rám nézve elárulta, hogy az apja kényszerítette bele a hazugságba. – De ugye nem mondd el apunak, hogy elárultam – nézett rám ártatlan szemekkel, és kiscicásan hozzám bújt. – Ne félj, nem – simogattam meg kócos kis buksiját, mert nekem annyi éppen elég volt, hogy megtudtam az igazságot.

5.

Apám hazaérkezett több napos külföldi kiküldetéséből, és azonnal felhívott, hogy szeretne velem beszélni. Munkaidő után összeszedtem Tomikát, aztán együtt elautóztunk a kertvárosba.

Ő nyitott ajtót, nagyon szeretetteljesen fogadott, ölelésének szorításában és hosszú puszijában benne volt a sajnálat, a szánalom.

Márta kicsalta a fiamat a konyhába, fagyival traktálta, hogy mi nyugodtan beszélgethessünk.

- Hallottam mi történt, – csapott a téma közepébe apám – van valami változás?

- Nem, nincsen – sóhajtottam fel.

- El akarsz válni?

- Nem – ráztam elszántam a fejem. – Csak túl lesz rajta.

- Meg tudnál neki bocsátani?

- Nem tudom – néztem rá elbizonytalanodva. – Talán.

Végigmért. – Nagyon lefogytál.

- Tudom

- De nagyon jól is nézel ki – jelent meg egy cinkos kis mosoly az arcán.

- Tudom. – És kínosan elmosolyodtam, majd folytattam. – Apa te férfi vagy. Van esély arra, hogy Tamás túl lesz rajta, és visszatér hozzám?

- Arra célzol, hogy én is hasonlóképpen viselkedtem anyáddal?

- Nem feltétlenül.

Láttam rajta, hogy kínosan érintette a kérdésem, de gyorsan összeszedte magát.

- Nézd, a két eset teljesen más – beszélt lassan, elgondolkodva. – Anyáddal mi az elmúlt öt évben sokat veszekedtünk. Ő, szegény nagyon nehéz természet, nem volt könnyű békességben együtt élni vele. – Itt megállt, rám nézett, várta, hogy közbe szólok-e? Mivel csak bólintottam, folytatta. – Viszont te ideális feleség voltál, harmóniára törekedtél, megértő társként viselkedtél... és hát még mindig csodálatosan nézel ki.

- Kétszer is elköltöztél, aztán újra megpróbáltátok – folytattam én. – Miért nem sikerült rendezni a kapcsolatokat?

Elhúzta a szája sarkát, majd felrándolta a homlokát. – Te akkor már nem éltél velünk. Azt mondhatod, hogy elfogult vagyok magammal kapcsolatban.

- Nem.

- Anyád egyre összeférhetlenebb lett, mindenért morgott, kötekedett. Olyan piti apróságokért is letámadott, hogy miért van egynél több újság a nappali kanapéján, hogy miért veszek elő még egy poharat? Értsd meg, nem az volt a baj, hogy szólt, hanem az a hangnem, hangerő, ahogy ezt tette, aminek a folyománya mindig véget nem érő vita, veszekedés lett.

Körbe néztem. – Érdekes, itt az újságok a dohányzóasztal alatt vannak glédában, egy pohár van előtted, megváltoztál.

- Jól van, persze – szabadkozott esetlenül – a végén már én is rájátszottam, csak azért is idegeltem.

- Szerinted, – csavarintok egy kicsit a témán, hogy visszatérjünk a jelenbe – helyre lehet hozni a mi kapcsolatunkat?

Kétkedő arcot vágott. – Kérdés, hogy végleg le tudja-e zárni a kapcsolatát azzal a nővel, kérdés, hogy te meg tudsz-e úgy bocsátani, hogy rendszeresen nem vágod a fejéhez. Kérdés, hogy érzelmileg nem hagyott-e benned túl mély nyomokat a hűtlensége?

- Szóval, sok a bizonytalanság - összegeztem a várható kétes végeredményt, és ezzel felálltam, elkészöntem, és fiammal együtt siettünk haza.

A férjem, legnagyobb meglepetésemre otthon ült a televízió előtt, és sugárzó örömmel üdvözölt bennünket.

- Megjöttetek? – kérdéssel sietett elénk, nagyon előzékenyen segítette le a kabátomat, majd Tomikát is apáskodva levetkőztette. Ilyen gesztust soha nem tett felénk korábban.

Előző nap már elkészítettem a vacsorát, egyelőre nem akadt dolgom a konyhában, így a fiammal megbeszéltem, hogy egy kis lazítás után nekiáll leckéi elkészítésének, aztán felsiettem a hálószobába, átöltöztem az új, lezser köpenyembe, ledőltem a franciaágyra és fellapoztam kedvenc magazinomat, a Nők Lapját. Éppen csak átfutottam a tartalomjegyzéket, amikor megszólalt a telefonom. Felkaptam, és mielőtt beleszólhattam volna Klári lendületes, lelkes hangja áramlott a fülembe, mint egy megzenésített vulkánkitörés. – Drágám, az Ákos teljesen oda van érted – sivitotta. – Nagyon szeretne veled találkozni.

- Én közöltem vele, hogy férjem van – válaszoltam határozott hangon.

- Jó, de tudja, hogy végletes válságban van a házasságotok.

- Persze, mert te elkotyogtad neki.

- Igen – csattant fel. - Miért kellene titkolni, amikor az egész város tud róla.

Örülöm kellett volna, hogy van egy jó megjelenésű, értelmes férfi, akinek tetszem, aki talán komolyan közeledik felém és szívesen élne velem, de... - Nézd, én még nem tartok ott, hogy...

- Figyelj – vágott keményen a szavamba. – Itt még semmiféle döntést nem kell hoznod. Egy kis randizgatás, beszélgetés csak erősítené az önbizalmadat... Egyébként meg, te is tarthatsz legalább egy vasat a tűzben, ha valamennyire belevágsz.

- Nem is tudom.

- Figyelj, Ákos és Dénes ma este eljönnek hozzám, meghívtam őket is vacsorára - kezdte a bekerítésemet, ekkor már lehiggadt hangon. – Eljössz, négyesben eldumálunk, és ennyi.

Hallgattam. Furcsa kettős érzés kavargott bennem. Ha én is elkezdek

randizgatni, azzal ugyanazt teszem, mint a férjem, lesüllyedek az ő szintjére, és elveszítem az erkölcsi fölényemet. Ugyanakkor nem látom a jelét igazán annak sem, hogy le akarná zárni a kalandját. Egyelőre csak azt látom, hogy egyre jobban zavarja, hogy jobban nézek ki, és én is programot csinálok magamnak. Próbál a kedvembe járni, de tegnap este is a nőnél volt.

- Hahó – hallottam Klári sürgető hangját. – Itt vagy?

- Rendben – mondom beletörődötten. – Hánykor?

- Hatkor. - Aztán ismét felpörög. - Ez az, drágám – süvíti. - Egyébként Dénessel kezdünk összelegedni. Nagyon jó fej. Azt hiszem, egyelőre megtartom.

- Örülök – mondom minden különösebb lelkesedés nélkül, mert kétségeim vannak, hogy jó ötlet-e, hogy este elmegyek arra a leplezett randevúra.

Az első fényképes cikk, aminek az olvasásába belefogtam, George Clooney, libanoni-brit ügyvédnővel kötött újabb házasságáról számolt be, már-már intim részletességgel. Félhangosan elnevettem magam, mert arra gondoltam a sors, meglehetősen ügyetlenül, direkt módon célozgat, és próbál irányt adni a jövőmnek.

Halkan kopogtak az ajtómon, azt hittem, hogy izgó-mozgó fiam szeretne valamit. – Gyere – szóltam ki, de a lassan, óvatosan nyíló ajtó mögött a férjem ijedt, bizonytalan kifejezésű arca jelent meg.

- Bocs – szabadkozott. – Beszélhetnénk?

Becsuktam az újságot, magam mellé ejtettem, és hosszan a szemébe néztem. Zavartnak, tétovának látszott. – Mondd.

- Meg kellene beszélnünk a dolgainkat – suttozta.

- Benne vagyok – csattantam fel, aztán kimérten folytattam. – Kezdjük azzal, hogy mikor zárod le azt a méltatlan kapcsolatot?

- Lezárom – motyogta. – Csak...

- Csak?

- Adj egy kis időt.

- Időt? Mire? – fortyantam fel. – Nem volt elég?

- Egyébként neked is le kellene zárnod a randizgatásaidat – mondta ezt most már határozottabb hangsúllyal.

- Milyen randizgatásról beszélsz?

Láthatóan összeszedte magát, és magabiztosabbá vált a hangja. – A kurva barátnőddel együtt folytatott presszós találkákról beszélek. – Kivárt majd hozzátette. – Azzal vádoltál, hogy leégettelek a város előtt. Én nyilvános helyeken nem mutatkoztam veled.

- Nem? – szaladt fel a vérnyomásom. – Három napja melltartókat megbugyikat vásároltatok együtt a Plázában.

- Az nem egészen úgy volt – próbálja esetlenül elütni a dolgot. – Véletlenül futottunk össze.

- Igen? A munkatársaim kifigyeltek benneteket. Csorgó nyállal bontogatad a tanga bugyikat, mint egy beteges, vén kujon.

- Búcsú ajándéknak szántam – mondta bizonytalan hangsúllyal, és kisütött az arcából, hogy hazudik.

- Nyilván régebben is hazudoztál nekem, de most úgy látszik ez a beteg kapcsolat kihozta belőled a valódi éned.

- Kikérem magamnak – emelte fel a hangját. – Én neked soha nem hazudtam.

- Nem? – szinte rákiáltottam. – A gyereket rávetted, hogy együtt hazudjatok egy nem volt betegséget.

- Miről beszélsz?

Ettől kezdve hangos veszekedésbe torkollott a vitánk. - A tegnapi estéről. Nem szégyelled magad, hazugságra akarsz nevelni a fiamat?

- Nem csak a te fiad - csattant fel és szinte szikrát szórt a tekintete, úgy kérdezte. – Ő mondta?

- Nem ő mondta. Én jöttem rá, mert olyan átlátszóan hazudsz, mint egy kicsoportos óvodás.

- Befejeztem – kiáltotta. – Szándékosan más karjaiba akarsz taszítani, olyan vagy, mint szerencsétlen anyád. – Aztán kifordult a szobából, és rohanni kezdett lefelé a lépcsőn.

- Ma este programom van – kiáltottam utána. – Mától minden másképp lesz.

Üvöltve válaszolt a mélyből. – Nekem is. - Aztán egy nagy ajtócsattanással elrohant otthonról.

Kézbe vettem a Nők Lapját, felnyitottam a korábban megkezdett cikknél, kezdtem tovább olvasni, de a második mondat után már csak, az egyre homályosabb sorokon szaladt a tekintetem. Lecsaptam az éjjeliszekrényre.

Megszólalt a mobilom. Újra Klári hangja harsogott a fülemben. – Az unokahúgom a városházán dolgozik. Az előbb mesélte, hogy a férjed cucci Mókuskája déli órákban rendszeresen lefekszik a főnökével. Az alpolgármesteri irodából nyílik egy pihenőszoba, oda bezárkóznak, aztán estére kipihenheti a déli fáradalmait, és akkor rámászhat a férjed is.

- Kitaláltad! – förmedek rá.

- Nem édesem. Mindenki tudja, hogy ki ez a nő.... Na, megjött Dénes. Pá. Várunk.

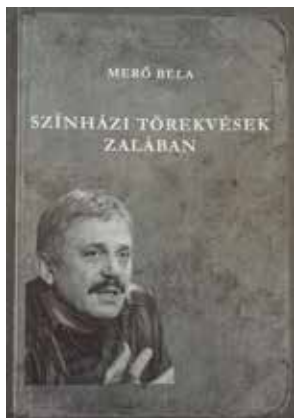
Zakatolt az agyam, próbáltam összerakni, értelmezni az elmúlt percek történéseit, és rá kellett döbbernem, hogy a férjem nem akarja, nem tudja

befejezni a kapcsolatát, valójában rafinált módon arra játszik, hogy újra meg újra időt nyerjen. Bármit teszek, nem tudom visszahódítani és már nem is akarom. Megszületett a végső elhatározás. Ettől a fertőtől, amibe Tamás belemászott el kell határolódnom. Felpattantam és hívtam apámék telefonszámát. Márta vette fel, gyorsan lerohantam. – Nálatok hagyhatnám Tomikát ma éjszakára?

- Persze – mondta áradó örömmel a hangjában. – Apáddal éppen arról beszélünk, amikor elmentetek, hogy többet is foglalkozhatnánk vele, olyan kis aranyos és értelmes fiúcska, öröm vele cseverészni.

NÉMETH MIKLÓS: Angyali üdvözlét

Násza Katalin

Művész és Mesterember

Gondolatok Merő Béla Színházi törekvések Zalában c. könyve kapcsán

A színház évszázadok óta egy történet eljátszására épül, sikere a sztori és a színészek tehetségén múlik. Az anyagiak is meghatározzák működését. Sokáig csepűrágónak hívták a színészt, a művész kifejezés csak kiugróan tehetséges vagy kellően nagymel-lényű aktort illetett, aki derekasan meg is küzdött érte. A produkció a nagyérdemű szórakoztatására készült. Ám a világ rohamos (el)változásaira kezdte a színház is hinni, drasztikusabban alakíthat annak sorsán. És belépett a változtatni akarók táborába, ami persze nem jelentett hirtelen népszerűséget és minőséget. Ha királyság van a király, ha jóléti társadalmi rendszer mecénást keresve, ha demokrácia, a kormány támogatásáért vagy szponzorok felkutatásáért zajlik a mindig idegőrlő verseny. A szocializmus idején hivatalból támogatott színházi struktúra sem működött olajozottan. Szükség volt az illetékes szerv megbízottjának jóindulatára, vagy egy bennfentes ismerősre. Ez keseríti mindenkor a színházi alkotók életét.

Merő Béla nem az, aki feladja. Ha bele is rokkann küzd álmaiért, egyedül vagy többedmagával. Ennek beszédes lajstroma vallomásokkal tűzdelt dokumentumkötete. Merő Béla tevékenysége beágyazódik az ország színházújító törekvéseibe. Ha nem is jutott huzamosabb ideig szíve szerinti saját színházhoz, végigolvasva gazdagon dokumentált szöveggyűjteményét kirajzolódnak a magyar színházmegújító kísérletek lehetőségei: sikerei, bukásai.

Amit nem hagy ki egyetlen alkalommal sem, mikor saját rendezői hozzáállásáról értekezik, az a merev, deklamáló stílus ostorozása, ami évtizedekig jellemezte a magyar színházi előadásmódot itt is, Erdélyben is. Ennek megváltoztatására tett kísérletei nem mondtak csődöt. Talált hozzá társakat költők, írók, színészek körében. Hogy a magyar színház nem arról híres, mint az orosz, angol, olasz, román – elsősorban a nézői elvárások követelménye.

Ha nem is lett nagy(obb)hatású színház-felforgató, amit erre fogékony színészeivel kipróbált nem maradt hatástalan. Munkássága (élete) időszakainak pontos dokumentációja felér egy történelmi táblóval, folytatásos nagyregénnyel, amiből az is látszik, hogyan folyt be a magyar színészvilágba az általa felismert alkotói módszer, és itatta át a színészi munkát. Elementáris élményei, melyek külföldi színházi tanulmányai során érték, beépültek a magyar színjátszásba. Bizonyára nem ő volt az egyetlen „csatorna”, de ahogy én látom, az ország nyugati végein ő volt az, aki a reformálást elindította.

Kezdeti Reflex-színházi periódusától eltekintve ritkán talált olyan alkotói közege, amit Lengyelországban, a Grotowski-féle próbák során megtapasztalt. Egy spirituális, rendkívül intenzív (és csöppet sem ártalmatlan) kísérlet folytán olyan dimenzióba „kirándult” a többi résztvevővel, ami bizonytalan, ismeretlen, ebből kifolyólag veszélyes is, más erővel is felruháztattak. Erről is informál Találkozások c. könyvében.

A színdarab pusztá reprodukálása kevés volt a többre kíváncsi rendezőnek. A Sztanyiszlavszkij módszer helyes ismeretét is hiányolta a hazai magyar színházi szakmából, aminek szintén könyvet szentelt (Színjáték – színész; Mandátum – 2002). A múlt században olyan európai rendezők rázták fel a színházi világot - a teljesség igénye nélkül - , mint pld. az olasz G. Strehler, az angol P. Brook, a lengyel Grotowski, a román Penciulescu, Ciulei és mások. Hozzájuk zárkózott fel az erdélyi Harag György, Tompa Gábor, Bocsárdi László, és igyekezik a nehézkes magyarországi, aminek csillagai viszont nagy színészegyéniségei.

A színházi játék véresen komolyra tud fordulni. Vannak erre deviáns példák is, szerencsére nem nagy számmal. Egyedüláll a műélvező számára látni a művészt produkciója, műalkotása közben, aki azonos azzal, nélküle nincs. Nem véletlenül viszonyulnak hozzá szenvedélyesebben. Életük részévé válik. Ha a világ érzéketlenebb, a színház is erősebb eszközökhöz

nyúl. Kiszabadul a szellem a palackból. A színház alkotóinak sosem volt átlagos életmódjuk. De világmegváltásra nem hivatottak. Viszont arra, hogy megkíséreljék: kötelesek. Ki -ki ahogy meri, amire viszi a lelke. Így kell olvasni, értékelni Merő Béla színházalapító, rendező, oktató életművét.

Számos kitüntetése, különdíja mellé, idén a Magyar Arany Érdemkereszt polgári tagozata állami kitüntetést is megkapta, de ez sem bírja megnyugtatni.

Kötetbe rendezi, megírja munkássága alatt szerzett élményeit, dokumentálja életművét, amivel nagy szolgálatot tesz a magyarországi színháztörténetnek.

Legújabb könyve nem könnyű olvasmány. Tömény felsorolása színházi munkáinak, amit Zalaegerszegen, Egerváron és Kőszegen alkotott az elmúlt többtíz év alatt. Nemcsak színházszeretők számára izgalmas végigböngészni az előadás-plakátokat, milyen darabokat rendezett, kik szerepeltek, kik voltak a meghívottak, mit írtak a kritikák. Fotókkal is illusztrálja könyvét, bár a képek kicsik, felismerni rajtuk a színészeket, jó látni őket, visszaemlékezni a látottakra. Jó olvasni a kritikákat is, amelyekből azok számára is kialakul egy kép, akik nem ültek a nézőtérre.

A kritikusok nem vették félvállról az előadásokat. Alapos információkkal látják el az olvasót, ismertetik a témát, a szerepeket és a véleményüket. Arany Horváth Zsuzsa szűkszavú előadás-közléseit élveztem a leginkább. Nem az alakításokat elemzi, a végeredményt meséli el nekünk, amiből mindenki leszűrheti: milyen hatása volt az előadásnak. Szelíd humorral, éles szemmel, jó tollal vázolja az előadások tartalmát, amiből kiolvasható a színészi alakítások minősége, és pontosan kiderül mennyit nyomott a latban, mit vitt haza belőle a néző.

A könyv címe pontosan fedi a tartalmát.

Merő Béla nyughatatlan színházcsináló. Mikor még nem volt hivatalosan színház Zalaegerszegen, 1978-ban kidolgozta egy színházi nevelési központ kialakításának tervét.

Nemzetközi színjátszó- és rendezői táborot szervez Zalaszentgróton, összetrombitálja a hasonló nyugtalankodókat, minőségi színházra vágyókat, alkotásra éhes színészeket, nyílt fórumot szervez íróknak, színházi szakembereknek, kezdőknek és haladóknak és olyat, hogy évek múlva is büszkén emlékeznek a résztvevők az akkori időkre.

Érdemes úgy olvasni a felsorolást, a cikkeket, a résztvevők neveit, az előadások címeit, mint meghatározóit Zalaegerszeg és vidéke színházi ízlésének. Kialakult a benne és kívüle tagok csoportja, találkoztak egymással

vidéki, fővárosi és a zalai művészek, sőt: játszottak is együtt, ami pluszt adhatott egymás ízlés-, gondolkodás béli csiszolódásához.

Merő Béla országhatárokon túl is ismert közönségformáló, színészverbuvaló, állóvizeket felkavaró rendező. Nem vesézte ki mindenkivel a szerepét, sokat bízott a színészeire, de a társszerzőire is, mint pld. Zalán Tibor, aki darabokat írt neki vagy együtt írták azokat. Könyvében megismerteti azt a színházi világot, ami zalai tájakon szerveződött, a zalai közönséget kinevelte, akit vendégművészeivel, kezdő színinövendékek előadásaival a marosvásárhelyi színművészetiről is kényeztetett a zalai nyári játékokon. A meghívottak, az előadások listája sokat elárul a törekvéseiről. Minekutána kőszínházat nem sikerült huzamos időre szerezni, s még azt is elvették tőlük, amit felállítottak, nem csodálom, ha felgyúlt benne a keserűség, aminek minden alkalommal teret enged. Ismereteim szerint, nincs ember, aki nála többet tett volna e vidék közönsége színházszeretetének kialakulásáért. Nem dicsérem, nem panaszlom, csak megállapítom. A neve nem azért marad fenn, mert olyan fantasztikus előadásokat produkált (bár elismerésekkel díjazták többszöri külföldi vendégrendezései során, de hazai tevékenységéért is), hanem azért, mert nem nyugodott bele abba, ami nincs. Miközben itthon forrt a világ a szocializmus álbékéje alatt, és színre léptek a színházi alkotók a világban itt-ott (lengyel, olasz, angol, román, erdélyi színházmegújítók) Magyarországon is felpezsdült az állóvíz, megszülettek a Ruszt, Székely, Zsámbéki előadások melyek jelezték az új ízlést. Merő Béla nem tétlenkedett. Rendezett Újvidéken, Marosvásárhelyen, Nagyváradon, Temesváron, Székelyudvarhelyen, Békéscsabán, Kőszegen, Herszonban, Kijevben és Zalaegerszezen, Egerváron – mi több, e két utóbbi színház létrehozásának történetéből ki sem húzható a neve. Rég tudott: annak, aki nyomot hagy maga után, menetközben folytonos akadályok nehezítik útját, melyeket meg kell ugrani.

Merő Béla könyve bőséges információkkal lát el bennünket saját tevékenységéről, amiért hálásak lehetünk, vagyunk. Még ha személyes tapasztalatom közös munkánkról nem kellemes, nagy felismeréssel ajándékozott meg az a tehetetlen állapot, amibe sodort rendezés közben: hit nélkül, ami bizalom és szeretet, nem tetszhetünk se Istennek, se embernek.

Ajándék e könyve is a magyar színháztörténetnek. A zalaszentgróti színházi tábor egyrészt kísérlet színészekkel, rendezőkkel, másrészt annak iskolája, hogyan lehet dolgozni ellenszélben. Ugyanakkor az is szerepel a nyári színjátékok „térképén”, mennyire engedték le a lécet darabválasztások

tekintetében az anyagi veszteségek elkerülése miatt. De megcsinálták. Lett a Hevesi Sándor Színház mellett, Erdei Színház, Egervári Nyári Színház, Egervári esték, ha már a Reflex színház nem intézményesühetett.

Általa csiszolódott a műkedvelő – mert szeretem /színházzal szórakozunk inkább – zalai közönség ízlése. Ha irányzatot nem is neveznek el róla – bár ki tudja, mit hoz a jövő? - kétségtelen, Zalaegerszeg nélküle nem került volna fel az ország színházi palettájára. Szükség van ilyen ártalmatlan békétlenkedőkre, mint Dr. Meró Béla. Könyveivel pedig hozzájárul a magyar színháztörténet pontosabb ismeretéhez és megőrzéséhez.

KARNER LÁSZLÓ: A titok keresése – 2024

Prokné Tirner Gyöngyi

„Híre, neve fennmarad...”

Egy, a már égi utakon járó néprajzi gyűjtőről és gyűjteményéről

Szelestey László (1943. június 22. Sárvár – 2013. november 22. Budapest) és hátrahagyott pásztor-művészeti gyűjteményének aspektusai

Szelestey László újságíró, néprajzi gyűjtő és kutató halálának 10. évfordulója alkalmából emlékestre került sor Zalaegerszegen a Gébárti Regionális Népi Kézműves Alkotóházban, ahol felidézésre került munkássága. Az eseményen részt vett Laci lánya, Magdolna, valamint barátai, tisztelői, gyűjteményének pártfogói.

A kapcsolatról

A Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ (MMIK) népművészeti szakreferenseként 1982-től kapcsolatban álltam a sajtó munkatársaival, a területtel foglalkozó muzeológusokkal, gyűjtőkkel, fotográfusokkal és még számos szakemberrel. Szelestey Lászlóval is ebben az időszakban ismerkedtünk meg. Ekkor már nem a megyei hírlapnál dolgozott, de néprajzi gyűjtő kollégái, Zóka Gyula fotós és persze lánya, Magdolna, s még számtalan barát révén, rendszeresen járt „haza”. „Itthon” több felkérésnek is eleget tett, ezek főként kiállítások megnyitása, cikkek írása, előadások tartásában merültek ki. A gyűjtő barátokkal folyamatos volt a kapcsolata, így Török Andrással, aki a Zalai Hírlap munkatársaként

SZELESTEY LÁSZLÓ

Fotó: Pers Lajos

nagy figyelmet szentelt a népművészettel foglalkozó alkotók és események megörökítésére, Baki László, Kiss István György gyűjtők, akik szintén legalább olyan szenvedéllyel gyűjtötték a pásztorművészeti tárgyakat (nem kizárólagos volt ez a gyűjtési terület egyiküknél sem), mint Laci.

Szerencsés voltam, mert a megyei közművelődési munka lehetőséget adott arra, hogy együtt dolgozzak Lacival. Az MMIK keretein belül pályázatok elnyerésével 3 olyan nagyszerű kiállítás jöhetett létre, mely a Nyugat-Dunántúl pásztorművészeti emlékeit sorakoztatta fel tematikus keretek között, a „XX. századi zalai pásztorremeklések” című sorozatban. Konceptióját tekintve előképek segítségével, a XIX. századi nagy elődök munkáit is felvillantva vezette be a látogatót abba a világba, mely a „virágkört” követően is jelentős értéket képvisel a pásztorművészet továbbélését reprezentálva, s amelyből a mai alkotók is meríthetnek. Ugyan ezt már nem a szerves kultúra mindennapjait kiszolgáló hagyományos használati eszközök másolásával tették, hanem alkalmazkodva a megváltozott körülményekhez, új funkciókat keresve, de a régi technikákat, formákat, díszítményeket idézve tárgyaikkal mégis, mintegy folytatását jelentik a magyarság e hagyományos tárgykultúrájának. Röviden érdemes szólni a három fent említett kiállításról.

A „Perczel János” című (megnyitó 2005. május 6.)

A Zala megyében élő és alkotó faragó pásztorok közül azért Perczel Jánosra, a Népművészet Mesterére (Szentpéterúr 1888.-Nagyrada 1978.) esett az első választás, mert az ő életműve olyan nagy számú és nagyszabású tárgyakat vonultat fel, melyek bemutatása egy igen reprezentatív kiállítás létrejöttét tette lehetővé. Magunk is rácsodálkoztunk arra a gazdag tárgyi anyagra, mely a kiállítóteret bőségesen megtöltötte, olyannyira, hogy bizonyos tárgyak már nem kerültek bemutatásra hely hiányában. Perczel János 3 évesen árva maradt, s már 7 évesen kanászbojtárként kereste a kenyerét, majd egész életében pásztoemberként élt. Kisgyermek kora óta foglalkozott a faragással. 1974-ben megkapta a Népművészet Mestere címet, ekkor már alig látott. Életében egyetlen önálló kiállítása Nagykanizsán volt 1976-ban. „A Tüttők” című következő (megnyitó 2006 április 28.)

A Tüttők munkásságát mutatta be, akik a Keszthely melletti pusztákon szolgáltak. A családban faragók közül valamennyien egyfajta hihetetlenül aprólékos, precízen kifaragott, a művészi plaszticitás eszközeit felvonultató, egyedi motívumvilágot hoztak létre és hagytak örökül az utódokra.

Az 1911-ben megjelent „A magyar nép művészete” III. kötetében Malonyai Dezső ekképpen ír róluk: „... a Zalaapáti kolostor ... Kroller Miksa apátúr vendégei vagyunk... Lám, a Tüttők százharminc esztendeje vannak az apát-ság szolgálatában, ért a faragókéshez, a bizsókhoz szinte valamennyi, a két legfiatalabb, a Gyuri meg a Sándor, valóságos művész... Az öreg, nyugalomba vonult Tüttő Jánost, a zalaapáti hegyen találjuk, akinek hat bojtárja az ő hat fia, köztük Gyuri, a művész, a bárándi juhász, meg Sándor, aki a Gólás-Szil alatt legelteti a mustrásokat; megnézzük Jóskát a keveres anyafókéval, Pistát a Lebuj-pusztán, Vendelt s a kis Ferkót, aki a Ménesjárás alján az ürüfókát őrzi.” Tüttő János legidősebb fia, József, aki később mint állatorzós a Veszprém megyei Padragra került, maga is megpróbálkozott kisebb szobrok készítésével. Az ő munkálkodása teljesen ismeretlen volt, ám a veszprémi Laczkó Dezső Múzeum felsőri raktárában fellelt két kis plasztikáját megismerve elmondható, hogy személyében a népes Tüttő-család immár negyedik faragóját sikerült azonosítani, és a zalaegerszegi kiállítás egyik igazi szenzációjaként bemutatni.

Ezt a kiállítást a Néprajzi Múzeum akkori főigazgatója, Fejős Zoltán nyitotta meg. Akkor elismeréssel szólt magáról a szándékról és a kiállításról is, valamint jelezte, hogy a következő kiállítás másodbemutatására, amennyiben anyagi lehetősége lesz, a Néprajzi Múzeumban helyet ad. A kiállítás iránt érdeklődés merült fel Nagykanizsán és Keszthelyen is, ahol másodbemutatót vállaltak volna a múzeumok. Ezek a kiállítások végül nem valósultak meg.

A „Kettős szorításban” című zárta a sort (megnyitó 2007. szeptember 15.)

„Hagyomány és újítás a délnyugat-dunántúli pásztorművészetben” alcímmel, egy szűkebb, de annál jelentősebb somogyi-zalai faragókör tagjainak, a juhászként szolgált Kiss Istvánnak, Balázs Vendelnek, Cséplő Józsefnek, valamint a később „hozzájuk csatlakozott” földművesnek, Molnár Boldizsárnak a remekait vonultatta fel a kiállítás. E pásztorfaragók Dél-Zalában, Zalakaroson és környékén tevékenykedtek. Miután munkáik hasonlóak voltak és bizonyítottan ismerték is egymást, a kiállítás hozadéka lehet egy kutatás, melynek feladata annak megállapítása, hogy valójában mennyire hatottak egymásra, ki volt az a vezéregyéniség, aki irányt mutatva a dél-zalai faragópásztorok doyenje lehetett. Kiss István főként két faragótechnikával dolgozott, spanyolozott és karclozott. Balázs Vendel szívesen alkalmazott munkáin különféle feliratokat, míg Molnár Boldizsár paraszt-

emberként faragta karcolozott tárgyait. Cséplő József neve pedig csak az utóbbi években merült fel szakemberek körében. Nemigen találunk róluk szóló szakirodalmat, ezért volt fontos az anyag összegyűjtése. A fenti cél részben valósult meg Szelestey László ezt követő munkássága során.

A kiállításokhoz a tárgyak múzeumoktól és gyűjtőktől kölcsönözve kerültek a vitrinekbe: Néprajzi Múzeum Budapest, Göcseji Múzeum Zalaegerszeg, Balatoni Múzeum Keszthely, Thúry György Múzeum Nagykanizsa, Laczkó Dezső Múzeum Veszprém, Esterházy Múzeum Pápa és a Savaria Múzeum Szombathely, Rippl Rónai Múzeum Kaposvár, Zalakaros Önkormányzata, Szelestey László, Baki László, Dr. Keszei Gyula, Kiss István, Mészárosné Tóth Mária, Németh János, Szabó János, Nagy Sándor, Nagy Sándorné, Győri Endréné, Török András.

Szelestey László így írt a kiállítássorozatról:

„Eddig jobbára csak a virágkort ismertük. A XIX. században a faragó pásztorok kezéből utolérhetetlen remekek kerültek ki. Ám, hogy egy népművészeti ág még a hanyatló korszakában is milyen tűzijátékszerűen gazdag és sokszínű volt – akár a Palóc földön, Somogyban vagy éppen Zalában –, nos arra igazából csak akkor döbrentünk rá, amikor egy szűkebb terület alkotóit, illetve az emlékanyag darabjait lajstromozni kezdtük a XX. századi zalai faragó pásztorok életműveit bemutató kiállítássorozatunk előmunkálatai során.”

Ezt követően sajnos már nem volt folytatása a sorozatnak – bár terveztük – mivel az MMEK bezárásra került 2008-ban. A tervben a következő pásztorfaragók életműve került volna kibontásra, a teljesség igénye nélkül felsorolva: Tornyos Farkas, Tóth Gergely, Birkás Sándor, Dombi István, Fülöp József, Harmath Zsiga, Harmath Ede, Horváth Ernő, Fliszar József, Tarsoly Károly, Szabó János, Baksa Mihály, Zsuppán József, Pápai Sándor, Soós Lajos.

Ezek közül az utóbbi két alkotó munkásságát Bereczky Csaba fafaragó, a Népművészet Mestere és jómagam dolgoztuk fel, melyek kiadványként meg is jelentek.

A továbbiakban a Gébárti alkotóházban folytattam tevékenységemet. A kapcsolat Lacival nem szakadt meg, de csak kisebb volumenű együttműködések tudtak megvalósulni e körülmények között. Ilyen volt 2010-ben a „*Bagoly a népművészetben*” című kamarakiállítás. Olyan rajzi ábrázolások kerültek bemutatásra, melyek néprajzi tárgyakon találhatóak meg. A Zala Megyei Népművészeti Egyesület és az alkotóház szervezésében 2012-ben az

Országos Fafaragó Konferencián „Tárgyak nyomában-Tárolók a pásztorművészetben” címmel tartott előadást.

Szelestey László halála után a gyűjtemény előbb Budapesten, majd 2016-tól Zalaegerszegen őrződött tovább mindaddig, amíg a Gébárti Kézművesek Háza bővítésével 2019-ben létrejött az a kiállítótér, ahol méltó elhelyezést kaphatott a pásztorművészeti gyűjtemény.

A gyűjtőről

Az elköteleződésről

„Biztosan nem véletlen, hogy a legelső élményeim, a pásztorművészet iránti csodálatom két biedermeier vitrinhez, üveges szekrényhez kötődnek. Az 1960-as években, még a zalaegerszegi Göcseji Múzeum régi épületében, az intézmény fáradhatatlan, nagy munkabírású igazgatója, Szentmihályi Imre néprajzkutató először mutatta be a jórészt általa gyűjtött és rendszerezett emlékeket, sok-sok mángorlót, kevesebb számú tükröst, borotvatokot, illetve más, de ugyancsak a témakörhöz tartozó kisebb-nagyobb tárgyakat. A legszebb, a legművesebb darabok egy zárt vitrinbe kerültek. Később aztán – egy kiállítás társrendezőjeként – a múzeum mai épületében már kézbe is vehettem ezeket a kézműves remekléseket.” Így vallott Szelestey László a pásztorművészetrel való első találkozásáról a Göcseji Múzeum egy kiállítása kapcsán, mely aztán egy életre szóló programmá vált gyűjtői és kutatói munkássága tekintetében is.

Az első tárgyról

„Akkortájt történt a város arculatformálása, a meghitt kis utcák átalakítása (kiiktatása), az emberléptékű házak szisztematikus lebontása. Egy ilyen jellegű épület antik bútorainak egyikében... árválkodott az a só- és paprikatartó, amit tulajdonosa, egy időős hölgy... adott ajándékba. Ő a somogyi Henészen élt uradalmi intéző nagyapjától örökölte.” (Szelestey László: Pap József 2011. Dobogó 1. szám, 28-29.o.)

E tárgyat, mint azt később Laci kiderítette, Pap József somogyi juhász készítette az 1870-es években, mely kiállításunk egyik vitrinében megtekinthető.

SÓTARTÓ, Pap József munkája
1870-es évek, Henész (Somogy megye)

Fotó: Zóka Gyula

A gyűjtőutakról

„Évek múlva magam is gyűjteni kezdtem. Padlások, kamrák százait jártam... Milejszeg egyik domboldalon megbúvó házához értünk. A disznóól padlásán, régtől feledve egy újabb darabra leltem. Keskeny, vékony, afféle kis „cingár” mángorló volt ez. Ám a díszítését tekintve nem akármilyen. Amikor a pislákoló konyhai fényben megpillantottam a rávészett, életfárból induló, de végül is keresztté alakuló mintázatát... már azt is tudtam, hol láttam a párját. Festő barátomnál, Dús Lászlónál, aki azt szintén Zalában, Budafán találta... Mindkét tárgyat ma is őrzöm. Miként azt az érzést is, ami akkor, ott a Göcseji Múzeum hajdani kiállításán megérintett. Lehet, hogy ez az érzés ma már nem korszerű... ám bizvást mondhatom, mindenben átsegít...” (Ami élni segít... 2003. május 16. Budapest, Szelestey László)

MÁNGORLÓ, Kardos Péter munkája

1828. Pálfiszeg

Fotó: Zóka Gyula

A publicistáról

A Zalai Hírlapnál újságíróként dolgozott (először: 1967. február 16-tól 1969. november 23-ig), s elvégezte a MUOSZ (Magyar Újságírók Szövetsége) kétéves újságíró iskoláját. Több év egyéb területen végzett munka mellett 1978. szeptember 1-től ismét az újságírás csábította el és a Zalai Hírlap kulturális rovatában tevékenykedett. Ezt követően a Vas Népe munkatársa lett. Ezekben az időkben már rendszeresen tartott képző-, ipar- és népművészeti előadásokat, kiállításokat nyitott meg országgszerte, s mellette más lapokban is jelentek meg írásai.

A kutató, elemzőről

A 80-as évek közepétől teljesen a kutatásnak, a rendszerező munkának, a publikálásnak, kiállítások rendezésének, a gyűjtésnek szentelte életét. Gyűjtőtársa Török András újságírót idézzük: „Szelestey, aki évtizedeket tett fel az életéből arra, hogy végig búvárkodja a Dunántúl levéltárait, múzeumait, plébániáit, s így megrajzolta a névtelen faragóművészek ismeretlen portréját. ... A fellelt tárgyananyagot azután rendszerezte és felsorakoztathatta egy-egy kutatásai során kirajzolódó alkotó neve mellé...” (Zalai Hírlap 1993.06.05.)

A legszebb, legkülönlegesebb tárgyakat lerajzoltatta, s a kiállításokon így mutatta be. Vetített képes előadásaival fáradhatatlanul járta az országot. Hat éven keresztül munkatársa volt a Dobogónak.

A Miskolci Bölcsész Egyesület felnőttképzésén magyarságkutatói certifikációt szerzett néprajzi szakirányban, ahol szakdolgozata írásánál Dr. Pap Gábor professzor volt az opponense, akinek mindvégig nagy tisztelője volt,

mesterének tekintette. Ugyanitt oktatóként is tevékenykedett. Magyar Műveltség díjban részesült 2010-ben.

A „Hivatásos álmodozó” -ról

„A kisherceg, vagyis Saint-Exupery szerint, jól az ember, csak a szívével lát. S valóban, ha optikánkat az agyunkból a lélek síkjára helyezük, vagy még inkább, ha a kettőt fedésbe hozzuk, leszünk csak képesek az igazi értékek felismerésére.” (A Perczel kiállítás meghívójáról idézve.)

Szólnunk kell arról is, hogy Szelestey László e tárgyi remekekről hittell vallotta, hogy azok égi vezérléssel születtek, a magyar kép-jelírás rendszerében. A hivatalos kultúrpolitika és a néprajzos szakma mindvégig mellőzte, egyre kevesebb lehetőséget adva a megbízások és a publikáció terén számára emiatt. Pedig a munka, amelyet elvégzett és letett az asztalra, magáért beszél. Kutatásai által alátámasztva, elsősorban valós tényeket közöl s ezek nyomán a szakma hihetetlen sok tényanyaggal gyarapodhatott. Ma már sokan hivatkoznak kutatási eredményeire.

Még utolsó kórházi napjaiban is arról beszélt, hogy sok mindent meg kellene még írni, kicsit jobban lesz, vigyem a gépet és diktál. Ám erre már nem kerülhetett sor, le nem jegyzett tudását magával vitte az égi mezőkre. Halála egybeesett Rózsa Sándor halálának 135. évfordulójával. A Zala megyei Orbányosfán helyeztük örök nyugalomra 2013. december 13-án.

Magamat idézve a temetési búcsúztatóból: *„Szelleme pedig él tovább, abban az örökségben, amit ránk hagyott az általa összegyűjtött, a magyarság tárgyi anyanyelvét reprezentáló tárgyakban, a leírt gondolatokban, a tanítványok sokaságában. Köszönjük neki, hogy megosztotta velünk tudását, hogy átadott szenvedélyéből, személyiségéből sok-sok értéket. Azt hiszem, keveseknek adatik meg, ilyen „gazdagság” elérése az életben. Az ő gazdagsága a mi gazdagságunk is. ... Kutatott, fáradhatatlanul járta a levéltárakat, kereste az összefüggéseket, kapcsolatokat a tárgyak, a motívumok, a helyszínek és a készítők között... Leghőbb vágya volt, hogy gyűjteménye méltó, állandó kiállítóhelyet kapjon. Életében ez nem valósulhatott meg, bár értékét tekintve az összegyűjtött anyag páratlanul értékes darabjai ezt megérdemelnék. Csak reményemet tudom ez ügyben kifejezni, hogy az álom egyszer valóra válik. Akkor a szellem és lélek is megnyugodhat.”*

Szelestey László névjegykártyája

Ahogy névjegyén önmagát nevezte „Hivatásos álmodozó”, akinek álma egy pásztor-betyár múzeum megvalósítása, mely életében nem jöhetett létre. Talán elégtétel lehet számára - bár a tematika nem felel meg teljességében elképzeléseinek -, hogy hátrahagyott gyűjteménye 2019 óta látogatható közkinccs a zalaegerszegi Gébárti Regionális Népi Kézműves Alkotóházban, ameddig az örökös ehhez nagylelkű hozzájárulását adja.

Hova illeszthető be a kutatói munkásság?

A faragó pásztorokról alig esett szó az irodalomban a Millenniumot megelőző évekig. Az első könyv, mely említést tesz róluk, Molnár Keresztély János győri lelkész által felkérésre megfogalmazott, és 1775-ben névtelenül kiadott könyve, a „Pásztorember, a pásztorok tanításáról két könyv”, mely Pozsonyban jelent meg. Célja az volt, - idézem - hogy a „legelőmezőket járó pásztorok, akik nagy lelki sötétségben élnek ez által gyűjtana világot, mert vétek ezt az istennek, embernek, hazának és fejedelemnek olyan sok hasznót hajtó társadalmi osztályt továbbra is tudatlanságban tartani.” A könyv még abban a korban jelent meg, amikor az olvasás a magyar társadalom felsőbb rétegeiben sem volt általános, így hát az írástudatlan pásztorokig el sem juthatott. A könyv írója a bevezetésben így köszöntötte a pásztorokat:

„Jó napot pásztorok, ... Jó hírt, jó szerencsét, bizonyos vigasztalást hozok, hogyha befogadtok. Mi legyen ez, észre veenditek, ha állandó vigyázással szemet, szívet fogtok vetni arra, amit e könyvben hasznatokra eléadok. Őszve ültök néha, ki kenyerezvén, ki pipázván, ki faragván...”

Ezt követően 1890-ben jelent meg írás a témáról, Réthy Lászlótól: „Cséplő József somogyi kanász-bojtár faragványai” címmel (Ethnographia I. évf. 1890/1-10. 350-352.). Cséplő József munkáit látva, így írt: „Akik a faragott emlékdobozt láttuk, s annak naiv felfogású, de technikailag mesteri kivitelű ékítményeiben gyönyörködtünk, csak azt kívánjuk, hogy a magyarországi nép-

rajzi múzeum mielőbb megalakuljon, hogy szemtől szembe lássa mindenki azt az erőt, mely népünkben rejlik.”

Az ezt követő évben Herman Ottó tartott előadást a Magyar Néprajzi Társaságban „*Magyar pásztoremberek remeklése*” címmel, s a továbbiakban is fáradhatatlanul gyűjtötte a pásztorok remekléseit, ez a gyűjtemény lett egyik alapja az 1896-os ezredéves kiállításon történt bemutatás után, a Nemzeti Múzeum néprajzi anyagának. Azt is meg kell jegyeznünk, hogy a „*pásztorművészet*” műfaji megnevezést is neki köszönhetjük.

A következő nagy mű Malonyay Dezső 1911-ben megjelent „*A magyar nép művészete*” c. könyvének harmadik kötete, mely teljes egészében e témáról szól. Majd Dr. Madarassy László „*Művészkedő magyar pásztorok*” c. munkája, mely 1934-ben látott napvilágot s vált a szakirodalmak sorában az egyik alapművé. Az ezt következő időkben számos tanulmány, cikk, könyv jelent meg a témával kapcsolatban, melyek a magyar pásztorművészet egyediségét és nagyívűségét egyaránt bemutatják.

Ebben a körben helyezhetjük el Szelestey László publikációit is, melyeket egészében lenne jó látni-olvasni, hiszen olyan szegmensét tárgyalja a pásztorművészetnek, melyet más szerzők nem kutattak, jelesül az alkotók felkutatásával felvázolandó, egy társadalmi réteg sajátos vizuális kultúráját. Munkásságáról Dr. Kerecsényi Edit néprajzkutató is elismerően nyilatkozott a Vas megye népművészete kötet megjelenése kapcsán: „*Kiemelésre méltó Szelestey László „Faragó emberek, pásztorművészek” és „Vasi betyárok faragott tárgyakon” című tanulmánya. Ez hosszas kutatás eredményeként újszerű megvilágításban mutatja be az egyes spanyolozott remekművek pásztor mestereinek, művészeinek életútját, kapcsolatait más faragópásztorokkal.*” (Zalai Hírlap, 1996. december 21.)

Ezek után csak sajnálni tudjuk, hogy a zalai kötet nem készült el, megfosztva bennünket egy hasonló összefoglaló, elemző tanulmány létrejöttétől, melynek megírására tudjuk, hogy készült Laci.

Egy kézirat töredéket idézünk 2001-ből: „*Állattartással sok országban foglalkoztak, pásztorművészet is sok helyütt virágzott, de sehol olyan gazdag és változatos nem volt, mint Magyarországon, itt is elsősorban a Dunántúlon.*”

SPANYOLOZOTT LÁDIKÓ

Torma (Karácsony) István munkája 1889

Fotó: Zóka Gyula

A múlt század első éveiben itt kibontakozott pásztorművészet mind a paraszti, mind a céhes mesterek munkáitól jól megkülönböztethető, határozott stíláris jegyekkel rendelkezett, sajátos kompozíciós sémák és ikonográfiai szabályok alapján formálódott. Az első tétova próbálkozásokat követően az 1830-as években az alkotók már egymással versengve készítik szebbnél szebb darabjaikat, mángorlókat, tükrösöket, borotvatokokat, fűszertartókat stb. Ekkor jelennek meg a faragásokon az első alakos ábrázolások is – pásztorok és betyárok képében. E korszak törekvéseit összegzi, teljesíti ki Király Zsiga (születési neve Takács Zsigmond, Kisfalud/ma Mihályi, 1811.december 28. - ?), aki rabsága idején -mindössze fél évtized alatt- hozza létre életművét. Utánozhatatlan biztonság- gal kialakított juhász és betyár alakjai, nagyvonalúan megfogalmazott jelenetei még fél évszázaddal később is példaként szolgálnak az őt követő faragónemzedék körében.”

Kutatásainak egyik legjelentősebb megállapítása, hogy a XVIII. században kialakult, egységes stílus- és formajegyeket felvonultató pásztorművészeti alkotások java része börtönökben, s a XIX. század első felétől mellettük működő dologházakban készült un. „rabi munka”. Ezt a korabeli periratok kutatásával sikerült feltérképeznie, s azokat a névtelen neves pásztorokat is, akiknek munkásságát ma már jól ismerhetjük publikációi által.

A gyűjteményről

A gébárti alkotóház fejlesztése során került kialakításra az a kiállítótér, ahol végül méltó elhelyezést nyerhetett Szelestey László letéti gyűjteménye, köszönhetően az örökös, Szelestey Magdolnának, mint azt már említettük. Megnyitása egybeesett a Gébárti Regionális Népi Kézműves Alkotóház bővítvényének átadásával 2019. augusztus 29-én. Ehhez kapcsolódóan egy kiállításvezető is elkészült: Prokné Tirner Gyöngyi - Szabó Zoltán „Híre, neve fennmarad...” Szelestey László néprajzi gyűjteménye, 2019. Zalaegerszeg.

A kiállítás részlete a Gébárti Regionális Népi Kézműves Alkotóházban.

Fotó: Pozvai Andrea

Ezzel kezdetét vették azok a munkák, melyek a gyűjtemény gondozásával együtt járnak. Miután nem állt rendelkezésünkre műtárgy lista, először is ezt kellett elkészítenünk, hogy a tulajdonos és az intézmény között létrejö-hessen az a letéti szerződés, mely lehetővé teszi a tárgyi anyag bemutatását. Ezt követően a néprajzi tárgyak leltáríveinek elkészítése volt nagyon sok időt igénylő feladat, mivel a hagyatékban Szelestey László leltáríveit nem

találtuk meg, saját kutatásainkra hagyatkoztunk, jegyzeteinek áttanulmányozása során. Ebben néprajzi szakember segítségét is igénybe vettük, Szabó Zoltán etnográfus személyében. A leltárívek létezésére többen is emlékeznek Laci baráti köréből, de fellelhetőségét sajnos azóta is homály fedi.

Dokumentumokat találtunk egyes tárgyak védettségének létre, s 2021-ben a szakhatóság elrendelte a tárgyak revízióját. Megtettük az ezzel járó intézkedéseket, feladatokat.

A gyűjtemény egyben maradását szeretnénk megvalósítani, annak megvásárlásával. Ennek ügyében többször is nekifutottunk Zalaegerszeg MJV Önkormányzatának támogatásával kérelmek, pályázatok benyújtásával, sajnos mindezek sikertelenül. Kérelmünket alátámasztandó, a gyűjtemény jelentőségéről szintén Szabó Zoltán etnográfus készített összegzést. Rövid összefoglalása álljon itt: *„Az anyag minőségében és mennyiségében is országos jelentőségű (203 tárgy). Mindenképpen az együtt tartását javaslom, mert ha elárverezik, akkor többet sem a kutatás, sem a közművelődés számára nem lesz elérhető, véglegesen elveszik! Ez Zalaegerszeg, Zala Vármegye számára is fontos, hiszen a megyében lévő múzeumi gyűjtemények sem rendelkeznek ilyen mennyiségű és minőségű pásztorművészeti gyűjteménnyel.”* Megjegyzendő, hogy a Néprajzi Múzeum részéről összehasonlító elemzés készül a pásztorművészettel kapcsolatosan, a készítő néprajzi szakember már megkeresett bennünket ez ügyben. Tehát a 2023. december 12-én lezajlott, már említett emlékestén Szabó Zoltán részéről elhangzott és leírt fenti összegzés, máris értelmet nyert!

Hiánypótló lenne az a kiadvány melyben, mint már említettük, Szelestey László pásztorművészettel kapcsolatos írásai egyben megjelenhetnének. Ennek előkészítéseként a válogatott bibliográfia elkészült, a megjelent tárlatvezető is tartalmazza ezt. A megjelenés óta a jegyzék a további kutatások eredményeként bővítésre került. Mindezek pénzügyi támogatás nélkül azonban csak tervek maradnak, pedig jelentős kultúrtörténeti anyagot képviselnek!

„A Szelestey-gyűjtemény főbb tárgytipusai

A pásztorokodás szerszámai

A pásztoemberek legkedvesebb eszköze a speciálisan kialakított botok

különféle típusa. A legegyszerűbb formája az úgynevezett bunkósbot, amit hívtak még *kanászbotnak*, *pásztorbotnak*, *csikósbotnak*, *betyárbotnak*, *fejesbotnak*, *ólmosbotnak* is. Ezek a botok alakultak át azután meggörbített fogantyúval rendelkező *görbebotokká*, *kampósbotokká*. A botok egyik legjellegzetesebb típusa a *juhászkampó*, amit hívtak egyszerűen csak *kampónak* vagy *juhászbotnak* is.

A pásztorok és a pásztorélet használati tárgyai

Az ivás eszközeként tartjuk számon a *kobaktökből* készült folyadéktárolásra alkalmas *tárolóedényeket*, amelyek a pásztorarisznyához bőrszíjon csatla-koztak és felületét karcolt-spanyolozott technikával díszítették.

A *sótartók* csontból, szaruból készültek, mert ez tartotta távol a nedvességet a tartalmától. Általában a szarv középső részéből készült, alján és tetején fával zárt részekkel.

A Szelestey-gyűjtemény egyik legreprezentatívabb tárgycsoportja a 23 db-os *tükrös* sorozat. Többségében fából készült személyes használati tárgy, külső megjelenésére nagy gondot fordítottak készítői. Elnevezésében a *tükrös*, *tükrőfa*, *tikres*.

A pásztorok másik legféltettebb tárgya a *borotvatartó*, vagy *borotvatok* volt. Ez a tárolóeszköz a paraszti-polgári világban is használatos volt, de a pásztorok készítette tárgyak lettek a legszebben díszítettek, funkciójuknak legjobban megfelelők.

Irinyi János 1836-ban fedezte fel a foszforos gyufát, ami a pásztorok körében is hamar elterjedt, és felváltotta a tűzcsiholó felszerelést. A gyufák papírtokja gyakran felgyulladt, így a pásztorok egy biztonságosabb *gyufatartót* készítettek maguknak, általában fából, de a gyűjtemény egyik kuriózum darabja szaruból készült.

Ajándéktárgyak

A pásztorművészet tárgyai közé soroljuk azokat a tárgyakat is, amelyeket nem a pásztorok használtak, de a díszítményeik miatt e tárgykörbe sorolhatók. Ezek a speciális eszközök a *mángorlók*, a szövés nélkülözhetetlen eszközei a *vetélők*, valamint a fonás munkafolyamatában nélkülözhetetlen *guzsalytalpak*. Ezek a tárgyak a szívválasztott kedvesnek szerelmi ajándékként, valamint a női hozzátartozóknak készültek.”

A gyűjtemény látogatható az alkotóház nyitvatartási idejében. S csak remé-

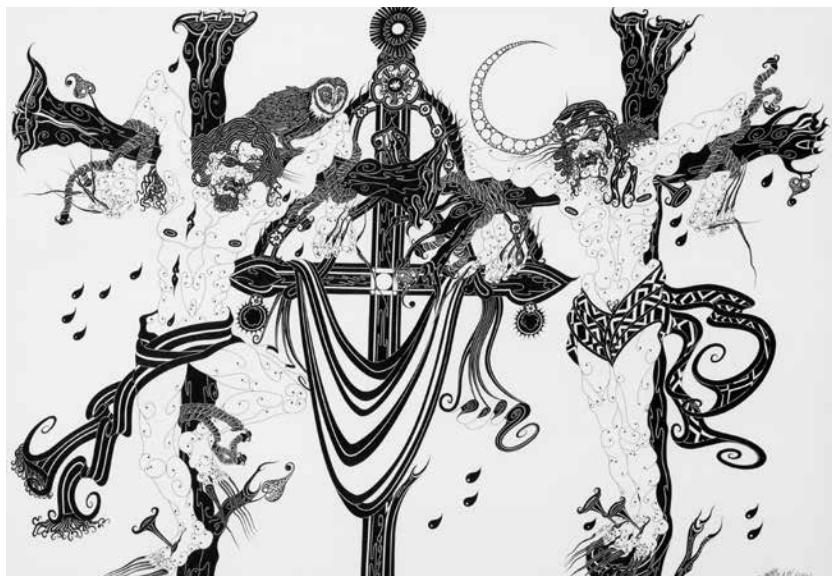
nyemet tudom kifejezni, hogy valahol értő fülekre talál mindaz, amit a gyűjtemény értékéről fentebb leírtunk.

Végül álljon itt Malonyai Dezső néhány mondata:

„Nézzük meg csak jól azt a sok szép faragott tükröst, sótartót, borotva-iskátulát, gyújtótartót, a mit Juhász Árpád már lerajzolt Zalában, Somogyban!... Hogy járna csudájára Európa, ha valamelyik londoni múzeumban mutogatnák! Pedig van itt belőle gazdag gyűjtemény is, Sági János szedte össze a keszthelyi balatoni muzeumba. Lesz idő, reméljük, a mikor el nem cserélnők még egy kiásott Attila kincseért s hálásan emlegetjük érte Sági János és munkatársa, Csák Árpád dr. nevét.”

Mutassuk és ismertessük meg vele legalább a magyar közönséget, hiszen a Szelestey László által összegyűjtött remekek páratlan látványosságot nyújtanak nem csak a látogatók számára, hanem az alkotók, faragók számára, mivel e tárgyak szakmai előképeként is szolgálnak.

NÉMETH MIKLÓS: Az a másik kettő

Szálloda az „Arany
Báránnyhoz” Zalaegersze-
gen az 1870-es években.
(Magyar Nemzeti Levéltár
Zala Vármegyei Levéltára)

Gyimesi Endre

A „Boldog békeidők” ünnepei és társasági összejövetelei Zalaegerszege

„Boldog békeidőkön” Magyarországon a dualizmus időszakát értjük. Akik a 20. században átéltek két világháborút is, azoknak ez az időszak valóban a stabilitást, a békés nyugalmat jelentette. A polgárság kávéházakba, színházba járt, életmódjukat viszonylagos jólét, a növekvő szabadidő jellemezte. A kiegyezést követő három évtized alatt jelentősen fejlődött az ország, átalakult a gazdaság. Ugyanakkor több feudális maradvány tovább élt; megmaradt a nagybirtok-rend-

szer, a nemesi életforma hagyományos elemei s az egyház befolyása is. Az egyenlőség papíron megvalósult, de a származás és a vagyon választalakat emelt az egyes rétegek közé. Az 1900-as évek elejére véget ért a viszonylagos jólét, s egyre többen szorultak mások segítségére.¹

Zalaegerszeg város jól sáfárkodott a kiegyezés nyújtotta lehetőségekkel. Bár 1870-től 1880-ig a település mindössze 481 fővel gyarapodott, a következő évtizedben ez a szám már 1388 volt, 1910-re pedig csaknem megduplázódott – 10844 főre nőtt – a lakosság száma. A foglalkoztatási mutatók nem nagyon változtak. A keresők száma 4737 fő, közülük az iparban 1571-en, a kereskedelemben 471-en dolgoztak. S mivel a település közigazgatási központ, megyeszékhely volt – s a korszakban rendezett tanácsú várossá vált –, magas volt az értelmiségiek és a szabadfoglalkozásúak számaránya.

A polgári értékeket képviselő értelmiségnek sikerült valamennyi társadalmi réteget megmozgatni. Az iparosok és kereskedők is felismerték, hogy érdekük a legjobb vásárlónak számító megyei elit városhoz kötése. A tudatos városfejlesztés kitörési pontot jelenthetett számukra. Ezért sokat tettek az infrastruktúra és a modern intézményhálózat kiépítése érdekében.² Felépült két takerékpénztári székház, elkészült az új Arany Bárány Szálló,³ a városháza, a gimnázium,⁴ a laktanya, az óvoda, a mai belváros számos szép polgári háza. Közgyűlési teremmel bővítették az új megyeházát,⁵ új szárnyal és börtönnel a bíróságot. Kórházat létesítettek és vasúttal – az Ukk-Zalaegerszeg–Csáktornya szárnyvasút megépítésével – kapcsolták be a várost a hazai és nemzetközi közlekedésbe. Ekkor történt Ola Zalaegerszeghez csatolása is. A 20. század első éveiben megszólalt a

1 A korszak magyarországi eseményeiről több összefoglaló munka készült, így például: Merényi 1978. 5–7. p.; Romsics 1999. 13–98. p.

2 Zalaegerszegi dokumentumok 1985. 31–33., 48. p.; Gyimesi 2014. 21–30. p.; Káli 1997. 316–318. p.

3 Megyeri 2020.; Megyeri 2023.; Béres 2023.

4 Történetét lásd: Emlékkönyv 1996.

5 Történetét lásd: Kvártélyház 2009.

telefon, bevezették a villanyvilágítást, s az infrastruktúra fejlesztésével vonzóbbá tették a várost. Iskolák létesültek, 1904-ben megépült az új Zsinagóga és az 1906/1907-ben az evangélikus templom is.⁶

A megyeszékhely és a világ híreivel két saját hetilap (1882-től a Zalamegye, 1900-tól a Magyar Paizs) is bőségesen ellátta a korábban eléggé bezárkózott lakosságot. A vasút, a telefon, a sajtó hírei és hirdetései, valamint a főgimnázium tanári karának ismeretterjesztő tevékenysége számos olyan dologra is ráirányította az emberek figyelmét, amelyekkel addig nem nagyon találkoztak.⁷ Később (1903-ban) a mozi megjelenése végképp jelentősen befolyásolta az érdeklődést, az ízlést.⁸

Egyre másra alakultak az egyesületek. A reformkorban Széchenyi

István, majd Kossuth Lajos kezdte hangoztatni az egyesületek fontosságát a társadalom megszervezésében, a polgárság egyesítésében. Az abszolutizmus tiltása után a kiegyezés kinyilvánította az egyesületi szabadságot, de a működési miniszteri engedélyhez kötötték. Zalaegerszegen 58 különféle céllal létrehozott – szakmai, kulturális, vallási, jótékony, sport stb. – egyesület működött a „boldog békeidőben”.⁹ Színvonaluk s lehetőségeik nem voltak egyformák, de általában tisztességesen és lelkiismeretesen dolgoztak. Tevékenységük átfogta a hétköznapi élet szinte minden területét.¹⁰ Színterei (közgyűlések, viták, beszélgetések, felolvasások, műkedvelő előadások stb.) jó alkalmat biztosítottak a nyilvános szereplések gyakorlására. Községek alakultak ki, hagyományokat teremtettek.

6 Lásd a 2. számú jegyzetet, valamint: Zalaegerszeg értékei 2015. 29–30. p.; Zalaegerszeg története 2017. 94–117., 120–161. p.; A zsinagóga építéstörténetét lásd: Megyeri 2004. 220–247. p. Az evangélikus templom építéséről: Jáni 2017. 16–18. p.

7 Bővebben: Talabérné 1996. 1–69. p.; Emlékkönyv 1996. 7–15., 51–57., 93–101. p.

8 Zalaegerszegi dokumentumok 1985. 193., 234. p.; Megyeri 2023. 89. p.; Béres 2006. 211–213. p.; Zalamegye 1903. november 8.

9 HU-MNL-ZVL-IV.433.; HU-MNL-ZVL-V.1607c.; HU-MNL-ZVL-V.1607d.

10 Bősze 1997/b. Bősze Sándor összeállította a megyében általa fellelt egyesületek kataszterét, s elemezte tevékenységüket. (Elemzés: 183–186. p. Zalaegerszegi egyesületek listája: 227–232. p.)

Egy-egy ilyen közösséghez tartozás tekintélyt adott, társadalmi elismertséget jelentett.¹¹ Az egyesületi bálók, kirándulások, ünnepélyek fontos eseményei lettek a szabadidő eltöltésének. Ugyanakkor bizonyos viselkedési kultúrára is szoktatták tagjaikat (például a trágár beszéd, vagy az alkoholizmus tiltása). S mivel a századfordulón valamivel csökkent a munkaidő, s bevezették a szabad vasárnapot, így a szabadidő, a szórakozás a mindennapok része lett.¹² A város értelmiségi rétege különösen sokat tett annak érdekében, hogy az örökölt társadalmi elkülönülés csökkenjen, az „olaj nem keveredik a vízzel” (a kasztrendszer) ereje tompuljon. Hiszen még az egyes társadalmi osztályokon belül is – érdekek mentén – érezhető volt a széthúzás. Ugyanakkor a magukat középosztálynak nevezők jó része nem élvezett magasabb fizetést, mint a jól kereső szakmunkások, de életvezetésükben mégis jelentős távolság volt.¹³

Zalaegerszeg ebben az időben nem rendelkezett semmilyen kulturális infrastruktúrával (színház, könyvtár, múzeum, kultúrház, művelődést szervező hivatal), így a művelődés, szórakozás az egyesületek kreativitására volt bízva. Saját létfenntartásuk érdekében is gyakran tartottak bevétellel kecsegtető rendezvényeket, bálokat, műkedvelő színelőadásokat, hangversenyeket, dalesteket. A találkozók színterei leginkább a város vendéglői voltak. (Arany Bárány Szálló, Kaszaházi kert, Korona, Kummer Kávéház, Központi Kávéház, Fehérképi vendéglő, Becsali csárda).¹⁴

A jobb anyagi helyzetben lévő egyesületek ezeken a helyeken állandó bérlők voltak. A legtehetősebb közülük a Kaszinó volt, amelyet még a reformkorban, Deák Ferenc és Csány László közreműködésével alapítottak. Célja a társadalmi élet megszilárdítása, a társadalmi haladás segítése volt. Tagjai a legfelsőbb körökből kerültek ki,

11 Bősze 1993. 74., 77. p.

12 Bővebben: Vámos 2022. 10. p.

13 Vámos 2022. 4–5. p. A kasztrendszeréről: Szekeres 1927. 42. p.; Zalavármegye 1925. október 24. 1. p.

14 A zalaegerszegi vendéglőkről részletes tanulmányok találhatóak: Vendéglátás 2023.

de korszakunkban már a polgári osztály tehetősebbjeit is befogadták. A zalaegerszegi Kaszinó állandó otthona – leszámítva az átépítés időszakát – az Arany Bárány volt. Itt két helyiséget béreltek. Egyikben a könyvtárat helyezték el, melynek állománya meghaladta a kétezer kötetet. A gyűjteményt csak az egyesület tagjai és családtagjai használhatták. Újságokat és folyóiratokat is járattak, valamint billiárd és kártyázási lehetősége is volt a férfiakból álló tagságnak. Bár a tagdíj magas volt (24 korona/év), a létszám mégis folyamatosan emelkedett (1890-ben 245 fő, 1898-ban 285 fő).¹⁵ A kor reprezentatív ünnepei, báljai náluk bonyolódtak.

A másik nagy múltú egyesület az 1861. március 5-én alapított Zalavármegyei Gazdasági Egyesület volt, amely 1876-tól Zalaegerszeg fő utcáján önálló ingatlannal rendel-

kezett.¹⁶ A nagy- és középbirtokosok szakmai és kulturális egyesületeként tagjai főleg gazdasági kérdésekkel foglalkoztak, de 800–900 kötetes könyvtárral is rendelkeztek. Külön súlyt fektettek a kisbirtokosok mezőgazdasági és kulturális ismereteinek gyarapítására. (Az egyesület tagjainak száma alakulásakor 542 fő volt, amely a későbbi években 730 fölé emelkedett.) Szintén gazdasági kérdésekkel foglalkoztak, de lényegesen kisebb kört szólítottak meg a földműves egyesületek. (Ilyen volt például az 1877-ben 98 fővel alakult Általános Földművelő Társulat, illetve később a Zalaegerszegi Földműves Egylet.)¹⁷

Nagy érdeklődés kísérte a szakmai önképzőkörök munkáját. Külön kiemelkedtek a kereskedelmi és ipari dolgozók egyesületei. A Kereskedelmi Kör a Kaszinó mellett a város másik legjelentősebb egyesülete volt.¹⁸ 1884. február 3-án alakult,

15 A Kaszinóról: HU-MNL-ZVL-V.1607d. 129. d. szám nélkül.; Kiss 2011. 208. p. (7. melléklet); Baranyai 1985. 5. p.; Öry 1976. 62. p.; Béres 2023. 148–49. p.; Megyeri 2022. 46–52. p.

16 HU-MNL-ZVL-X.107.; HU-MNL-ZVL-IV.433. 11. d. 910. sz.; HU-MNL-ZVL-V.1607c. 44. d. 1914. 6263. sz.; HU-MNL-ZVL-V.1607d. 129. d.; Békássy 1930. 111–113. p.; Pesthy 1931. 168. p.; Kiss 2003. 107–109. p.

17 HU-MNL-ZVL-V.1607d. 129. d.; Baranyai 1985. 5. p.

18 HU-MNL-ZVL-V. 1607d. 129. d.; Bősze 1997/b. 22. p.; Baranyai 1985. 5. p.; Öry

s már alapszabályában is rögzítette, hogy a szakmai érdekek mellett a „helyes magyar közérzület előmozdítását” célozta meg. A választmány tagjai között szinte kizárólag virilisek (legtöbb adót fizetők) voltak,¹⁹ s elnöknek is orvost választottak, Gráner Adolf személyében. Rendezvényeiket szintén ennek szellemében bonyolították – együtt a később alakult Kereskedő Ifjak Önképző Egyletével.²⁰ Rendszeressé tették az év elejei műkedvelői fellépésekkel (vers, próza, hangszerezés, ének, színpadi játék) összekötött bálakat, amelyeknek a művelődés mellett hármas céljuk volt: saját működési feltételeik biztosítása, a jótékonykodás és könyvtárak állományának fejlesztése. Így évről évre nőtt a könyvállományuk, amelyet az egyre szaporodó tagság 95 %-a használt. (1898-ban már 132 taguk volt.) Nyáron is rendeztek hasonló

programokat kiegészítve a sporttal, a tekeversenyekkel.

Ugyanígy gondolkodtak és cselekedtek az iparos egyesületek is. Közülük a Zalaegerszegi Iparos Ifjak Önképző és Betegsegélyező Egylete alapszabályában megfogalmazta, hogy a szakmában való elmélyülés mellett céljuk: felolvasó estek, társas összejövetelek, dal- és zene estélyek, műkedvelő előadások tartása. Könyvtárukban szaklapokat és újságokat is járattak. Színjátéscsoportjuk rendkívül népszerű volt, minden évben bemutatott egy-egy színdarabot, s 25 éves jubileumukra a város valamennyi egyesületét meghívták.²¹

Kulturális téren is nagyon sokat jelentett Zalaegerszegnek a főgimnázium megnyitása. Tanárai nagy lendülettel kapcsolódtak be a helyi közéletbe, s szinte valamennyi egyesület munkájában részt vállaltak.

1976. 66. p.; Zalamegye 1884. február 10. 3. p.; HU-MNL-ZVL-IV. 433. 8. d. 707. sz.

19 Paksy 2006. 184–194. p.

20 A Kereskedő Ifjak Önképző Egylete 1889. október 12-én alakult, hivatalos bejegyzésére csak 1890-ben került sor. Lásd: Zalamegye 1889. október 20. 3. p.; Bószé 1997/b. 229. p.; HU-MNL-ZVL-IV.433. 2. d. 325. sz. Működésükről: Gyimesi M. 2003. 37–53. p.

21 Az egyesület 1883-ban alakult, időszakunk alatt végig működött. Taglétszáma 80–100 fő között mozgott, a pártoló tagok száma viszont meghaladta a 180-at. HU-MNL-ZVL-V.1607d. 129. d.; Bószé 1997/b. 228. p.; Zalamegye 1883. július 15. Működésükről: Gyimesi M. 2003. 16–36. p.

Jelentős szerepük volt az Irodalmi és Művészeti Kör létrehozásában,²² a Munkásgimnázium működtetésében,²³ de még a helyi sajtó- és sportélet felvirágoztatásában is. Aktívak voltak a Társaskörben, amelyet tisztviselők és iparosok együtt hoztak létre 1894-ben, annak érdekében, hogy kapocs legyen a széthúzó társadalmi rétegek között. Tíz évnyi színvonalas kulturális munka ellenére be kellett látniuk, hogy fáradozásuk nem hozta meg a kívánt eredményt, és 1904-ben egyesültek a Kereskedelmi Körrel.²⁴

Az Irodalmi és Művészeti Kör alapvető célja volt „ébren tartani, erősíteni [...] az irodalom és művészet szeretetét [...], s minél magasabb színvonalra emelni a társaséletet”.²⁵ Mindezt irodalmi és művészeti előadások, felolvasások, hangversenyek tartásával kívánták elérni. Irodalmi szakosztályuk ismer-

retterjesztő előadásokat szervezett a tudományok legkülönbözőbb ágaiból, míg művészeti csoportjuk az ének-zene, a műkedvelő színészet területén működött, valamint dalárdákat és zenekart is szervezett (34 nő és 30 férfi énekes, 20 zenész részvételével). A lehetőségekhez mérten támogatták a képzőművészetet is. A líceumi előadásoknak évadonként ezer feletti hallgatója volt, s a tagság létszáma csúcsevben elérte a 350 főt. Daloskörük 1910-ben országos versenyt nyert. Népszerűségüket jelezte, hogy az egy évvel később tartott zászlószentelési ünnepükön a város apraja-nagyja részt vett, s fellobogózott házakkal fogadta az ünnepségre érkező kórusokat. Az egyesület működését a háború kitörése tette lehetetlenné.

A városban több közhasznú egyesületet is működtettek polgárai. Közülük a legismertebb az

22 HU-MNL-ZVL-IV.433. 3. d. 367. sz. (Alapszabály, 1904.). Az alapszabályt ki is nyomtatták. A működésről lásd még: HU-MNL-ZVL-XV.41b. 18/22. 6. (Kézirat); Gyimesi M. 2003. 63–74. p.

23 Zalaegerszegi dokumentumok 1985. 229–232. p.; Öry 1976. 21–61. p. A Magyar Paizs 1909. május 13. 1-jétől kezdődően végig követi a Munkásgimnázium sorsát.

24 Bősze 1997/b. 230. p. Az egyesülésről szóló közgyűlési döntés 1903. december 22-én született: Zalamegye 1904. január 3. 3. p. Az új név Zalaegerszegi Kereskedelmi Társaskör lett. Lásd még: Gyimesi M. 2003. 53–63. p.; Paksy 2006. 192–193. p.

25 Lásd a 22. jegyzetet (Alapszabály).

Önkéntes Tűzoltó Egyesület, a Szépítő Egyesület és a Vöröskereszt. A Vöröskereszt fiókegylet 1880-ban 56 taggal alakult.²⁶ A választmány többsége hölgyekből állt. Elnöke is nő volt, az akkori alispán, Svastits Benő felesége. Rendezvényeik sokszínűsége vonzotta a lakosságot. Gyakran tartottak tánccal egybekötötté közvacsorákat, teke és más sportversenyeket, népiünnepélyeket, nyári multságokat, hangversenyeket. Az eseményeket mindig egy-egy jótékony cél érdekében szervezték. Nem véletlen, hogy elsőik között kapták meg Erzsébet királyné elismerő díszokmányát.²⁷

A korábban működött Szépítő bizottság utódként alakult a Szépítő Egyesület.²⁸ Közéleti személyiségek kezdeményezték 1901. június 20-án. „Amit nem tehet meg a város, azt megtehetjük társadalmi úton, a rendet, a tisztaságot, a természetkedvelő polgárok szövetkezésével” – írták a

Zalamegye című lapban közzétett felhívásukban.²⁹ A szándékot tett követte, s 1902. március 10-én megalakult az egyesület. Céljuk a város és környékének fasorok, díszkertek és sétányok által való szépítése, a terek gondozása és fenntartása, üdülő- és kirándulóhelyek létesítése, a köztisztaság és közegészségügy segítése volt. 64 fővel jött létre az egyesület, s munkájuk eredménye már a következő évben látszott a Baross és Deák liget rendbetételével. Ők voltak azok, akik a Deákcentenárium alkalmával 500 koronával járultak hozzá a szobor körüli díszes vaskerítés létrehozásához.

Zalaegerszeg életében fontos szerepet játszott az Önkéntes Tűzoltó Egyesület, mely 1874-ben alakult meg a már működő Torna és Olvasó Egylet kebelében. A 98 fős tagság a társadalom minden rétegét képviselte. Amikor 1879-ben önállósultak, a pártoló tagokkal együtt már

26 Kovács 2008. 89., 91–94., 172. p.; Bósze 1997/b. 228. p.; HU-MNL-ZVL-V.1607d. 129. d.; Zalai Közlöny 1880. május 30.

27 Kovács 2008. 91. p.; Zala 1881. május 25.

28 HU-MNL-ZVL-IV.433. 2. d. 329. sz.; Bósze 1997/b. 230. p.

29 Zalamegye 1901. június 20. Az egyesület működésével kapcsolatban lásd: Gyimesi 2019. 186–189. p.

A zalaegerszegi lpartestület zászlóavatási ünnepsége, 1900. augusztus 20-án (Göcseji Múzeum)

246-an voltak.³⁰ Főparancsnokuk a későbbi polgármester Kovács Károly ügyvéd lett. Fontos szereplőivé váltak a város életének. Nagy hivatástudattal mentették az értékeket – ugyanakkor ott voltak megjelenésükkel, zenekarokkal a település minden fontosabb eseményén. Elismertségüket jelzi, hogy zászlóavatási ünnepségüket,

amelyet a város főterén tartottak nagy tömeg előtt, megtisztelte a megye és a település vezetése, valamint 16 testvéregyesület is.³¹ Országos ismertségre akkor tettek szert, amikor 1882 augusztusában sikerrel rendezték meg az Országos Tűzoltó Szövetség háromnapos közgyűlését,³² melyen 43 egyesület vett részt, Aradtól Fiuméig. Az

30 Az egyesület története: Udvardy 1899.; Pánczél 1997.

31 Bár szorosan nem tartozik a témához, mégis megemlítenéd, hogy a zászlóavatási ünnepség nagy sikere szinte elnyomta a másnapi (1879. szeptember 1-jei) – országos jelentőségű – Deák-szobor avatást. Mindez nem véletlenül történt, mert a megye és a város vezetői nem akarták Deák Ferenc első köztéri szobrának avatásával elhomályosítani a későbbre tervezett országos ünnepet. Így csak a helybeliek nagy tömege vette birtokba – szerény ünnepség közepette – a haza bölcsének szobrát.

32 Az Országos Tűzoltó Szövetség zalaegerszegi közgyűléséről részletes tudósítást ad a frissen alakult Zalamegye című lap 1882. augusztus 13-ai és augusztus 20-ai száma. Lásd még: Udvardy 1899. 34–41. p.; Pánczél 14–15. p

egész város bizonyítani akarta a vendégszeretetét; kik a több mint 400 tűzoltó elszállásolásában, kik a Felső-erdei nagy fogadó mulatság megszervezésében, kik pedig az étel-ital biztosításában igyekeztek segíteni. Szinte mindenkit megérintett az esemény: a zenés ébresztő, a városon átvonuló díszmenet, a Kazinczy téri ünnepség, a díszgyakorlat, a népünnepély, amelyen mintegy 2000 ember vett részt a Rozenkrancz-kertben, az Arany Bárányban rendezett bál, a tűzijáték s a vásártéren felállított kiállítás. Évekig emlegették az eseményt a helyiek – s talán a rendezvény népszerűsége repítette a polgármesteri székbe később a főszervező parancsnokot, Kovács Károlyt.

Voltak az évtized során más emlékezetes események is a városban. 1881. augusztus 13-án Trefort Ágoston vallás- és közoktatási miniszter érkezett Zalaegerszegré, hogy megköszönje képviselővé választását.³³ Szentivánig vonatlat utazott, onnan egy 40 fogatból álló, zászlódíszbe öltöztetett

kocsisor kísérte a megyeszékhelyre. Fellobogózott város fogadta a minisztert. Aki tehetett, a főutcán tolongott. A Szállásháznál az apátplébános fogadta s mondott ünnepi köszöntőt. Trefort válaszában kiemelte, hogy örül, mert egy „hazafias érzületéről híres” városba érkezett. Este a kivilágított településen fáklyás zenét adtak a főispáni lak előtt, ahol a vendég megszállt. Másnap küldöttség kísérte az új képviselőt a gyűlés színhelyére. Trefort itt ismertette programjának főbb elemeit, majd az istentisztelet után fogadta a megye és a város előkelőségeit. A hivatalos testületek képviselőivel is találkozott. Mindezt nagyszabású bankett követte, amely a kora esti órákig tartott. A miniszter még egy napot töltött Zalaegerszegen, majd miután a főispán 40 terítékes ebédet adott tiszteletére, elhagyta a várost.

1890. május 30-án a „nemzet csalogánya”, Blaha Lujza érkezett Zalaegerszegré egy négy előadásból álló vendégzereplésre.³⁴ Dervalics János földbirtokos saját négyes foga-

33 Foki 2009. 61–62. p.; A Hon 1881. augusztus 15. és augusztus 17.

34 Zalamegye 1890. május 25., június 1. és június 8-ai számai. Beszámolt még a ven

tával várta a szentiváni vasútállomáson, majd 20 kocsiból álló oszlop élén a Zöldfa szállóba szállította, ahol a város polgármestere köszöntötte. A négy vendéglőadás mindegyikén – nem törődve a zuhogó esővel, sárral és a színházzá alakított nagy lovarda távolságával – a páholyokat és ülőhelyeket mind elfoglalták a nézők. Sőt, valamennyi közlekedőt székkal rakták tele, a földszinten pedig ember ember hátán állt. Pedig a jegyeket drágán adták, a négy előadás bevétele meghaladta a 2500 forintot. Hatalmas siker volt, Blaha Lujzának több dalt háromszor is ismételnie kellett. A művésznő jól érezte magát a városban. Találkozott a nőklubok vezetőivel, s a búcsúelőadás után részt vett a Kaszinóban a tiszteletere adott 60 terítékes banketten, ahol a nőegyletek számos tagja is jelen volt. Végül június 4-én délután tisztelői kocsisorától kísérvé utazott a szentiváni vasútállomásra.

Már nem kellett sokáig a vendégeket Szentivánra kísérvé. Október 19-én ugyanis újabb nagy ünnep

keretében Baross Gábor közmun-ka- és közlekedési miniszter – aki szívéen viselte a város közlekedési gondjait – személyesen avatta fel a zalaegerszegi vasutat.³⁵ A város utcái nemzeti színű zászlódíszbe öltöztek a „vasminiszter” tiszteletere. A pályaudvaron fehér ruhás és koszorús hölgyek a polgármester társaságában köszöntötték a vendéget, miközben mozsárgyuk durrogtak. Majd 80 fogatos kocsioszlop élén díszkapu alatt hajtottak a Deák térig. Itt Baross Gábor fejet hajtott a haza bölcse szobra előtt, majd a vármegyeházán találkozott a helybeli és megyei előkelőségekkel. Aztán megtekintette az új pénzügyi palotát. Ezt követően részt vett a főispán által adott díszebéden. Akik nem jutottak be oda, azokat a bajor vasúttársaság látta vendégül az Arany Bányás Szállóban. Ugyanitt az előkelőségek feleségei rendeztek fényes kaszinói estélyt. De ezt már a miniszter nem várta meg, mert az ebéd után a vasútállomásra hajtott, s a feldíszített vonaton Lendva felé tovább indult. A vasútért hálás

dégszereplésről: Fővárosi Lapok 1890. június 6.; Pesti Hírlap 1890. június 11.

35 Foki 2019. 162–165. p.; Ferencz 2014. 254–255. p.

városlakók megkapták az engedélyt, hogy a vasút melletti liget az ő nevét viselje, s oda Baross fát ültessenek és emlékkövel is megörökítsék a vasútnyitás ünnepét.

A 19. század utolsó évtizede mozgalmas volt a zalaegerszegi emberek számára. A hagyományosnak tekinthető ünnepek mellett (farsang, húsvét, pünkösd, karácsony) kerek évfordulók is színesítették életüket. Kossuth Lajos 90. születésnapját úgy kívánták megünnepelni 1892-ben, hogy az ötven tagú rendezőség díszalbumot rendelt, amelybe a város polgárai beleírhatták a nevüket. Az évforduló napjára pedig lakomát és táncmulatságot terveztek, amelynek bevételét a szegény iparosok gyermekei taníttatására szánták.³⁶

Kegyelettel és lelkesedéssel ünnepelték hazánk fennállásának millenniumát is. 1896. május 16-án a város önkéntes kivilágításával kezdődött a saját megemlékezés, amely másnap délelőtt ünnepi, hálaadó istentisztelettel folytatódott a katolikus nagytemplomban. Ezen a megye

és a város tisztikarán kívül valamennyi civil szervezet egyesületi zászlóval vett részt. A tanulóifjúság tanáraikkal együtt volt jelen. A katolikus templom után az izraelita imaházban folytatódott a megemlékezés. Ezt követte a díszközgyűlés a megyeháza dísztermében. Egyetlen napirendje a Millenniumról szóló megemlékezés volt. Szigethy Antal mintegy másfél órás történeti előadásának szövegét – hogy azok is olvashassák, kik nem fértek be a közgyűlési terembe – megjelentették a helyi lapban. A település ünnepi díszbe öltözött; az üzletek kirakatát magyar korona díszítéssel látták el s feliratok éltették az ezeréves Magyarországot. Este a város vezetése a Korona Szállóban 150 terítékes bankettet adott, amelyet éjfél után 3 óráig tánc követett. Botfy polgármester közzétette a helyi lapban, hogy azok számára, akik megkínájják nézni a budapesti ezeréves történeti kiállítást, a város jelentős támogatást nyújt (utazás, szállás, étkezés, kedvezményes jegy). Sokan éltek a lehetőséggel.³⁷

36 Budapesti Hírlap 1892. szeptember 8.

37 A városi millenniumi ünnepségről: Zalamegye 1896. május 24. 1–2. p.; Foki 2009.

1898-ban volt az 1848. március 15-ei forradalom 50 éves évfordulója. Az évtizedekig tiltott, majd a kiegyezés után óvatosan, kis közösségekben, egyre gyakrabban megtartott megemlékezések – fél évszázad múltán – hallgatólagosan elfogadottá váltak. (Bár állami ünneppé április 11-ét, a 48-as törvények szentesítésének napját tették.) Ekkorra már a zalaegerszegi közösségek – elszigetelten bár, de – rendszeresen megemlékeztek március 15-éről. Elérkezett az idő a közös ünneplésre. A különböző célok szolgálatában álló egyesületek együtt akartak ünnepelni. A legemlékezetesebb az 1905. március 15-e volt. A korabeli tudósítások szerint az Arany Bárány díszterme ezrekre menő embertömeget fogadott magába. Egy talpalatnyi hely sem volt üres, a karzaton is szorongott a nép. Közönséggel telt meg a Bárány 3. terme is, ahol már semmit sem lehetett hallani, de mégis ott voltak az emberek. Az ünnepélyt társas vacsora követte,

amely éjfél után egy óráig a közönség jó részét együtt tartotta.³⁸

1899. júniusában József főherceg (1833–1905), a magyar királyi honvédség főparancsnoka látogatott a városba, hogy megszemlélje a laktanyát. A házakat fellobogózták, a hivatalok és egyletek képviselői, a tűzoltó testület védősorfala mellett fogadták az érkezőt, akit a főispán köszöntött. A menetet Botfy polgármester vezette kocsin. A következőben ült a főherceg a főispánnal, aztán jött a kíséret kocsin, két oldalt egy-egy lovassal. A lakosság a Kossuth utca két oldalán szemlélte az eseményeket. Az úton végig trikolór lengett – megtűzdelve néhány vármegye- illetve város zászlóval. József főherceg a főispán lakásában szállt meg. Másnap szemlét tartott a laktanyában, majd elégedetten távozott.³⁹

További nagy tömegeket vonzó helyi ünnepek is voltak ezekben az években, amelyek egy-egy kisebb közösség munkáját dicsérték. Ilyen

63. p. A megyei ünnepséget szintén Zalaegerszegen tartották, május 11-én.

38 Zalamegye 1905. március 26. 4. p.; Magyar Paizs 1905. március 23. 3. p.; Baranyai 1985. 43–44. p.

39 Lugosi – Kiss 2009. 55. p.; Zalamegye 1899. június 11. (József főherceg 1899. június 6–7-én járt a városban.)

volt például 1901-ben az Ipartestület székházavató ünnepe, 1904-ben a Zsinagóga, azután pedig az evangélikus templom birtokba adása.⁴⁰ Sem meg kell említeni a más településeken nem létező húsvéti határjárást, amelyet a dualizmus időszakában mindig megtartottak. A szokás néprajzi eredetét többen feldolgozták.⁴¹ A tavasz köszöntésének ősi ünnepe fonódott össze ebben a népi ünnepi szokásban a határok ellenőrzésének ősi gyakorlatával. Az akkor kisgyermek Keresztury Dezső így emlékezett erre a hagyományra: „...nekem a törökkor vitézi emlékét idézte fel akkor az éjszakából felhangzó síp és dobszó, meg a dal szövege: Sánc regiment Sánta kapitány, félre török, magyar elől, jön a vicispán. A város békéjét, szabadságát védték vele a cseles zalaiak, többnek mutatván magukat, mint amennyien voltak: ennek bizonyítékaként szolgált a zöld selyem török zászló, amelyet a határjárók ropogó sortüze köze-

pette mutattak fel a Kálvária domb előtt összegyűlt tömegnek.”⁴²

A szórakozási lehetőségek között szólni kell a színházról, a mozi-ról, a fürdésről és a sportról is. Bár szép hagyományai vannak a város színháztörténetének, a dualizmus korszakában nem sikerült önálló színházat létrehozni. Így maradtak a kényszermegoldások: az Arany Bárány díszterme, a Zöldfa vendéglő, a Kaszaházi-kert, a laktanya lovardája, később az Ipartestület székháza, az Edison mozi stb. Időnként alkalmi szabadtéri színpadokat alakítottak ki a belvárosban. A színtársulatok leginkább az Arany Bárányt választották, főleg annak 1894-es átépítése után. Itt alakították ki a színpadot és a nézőteret a szükséges öltözőkkel. De nem volt megfelelő színpadtechnika és zsinórpaddás, így nehézkesen ment a díszletcseré, a színváltás. Gyakori volt a jelentek közti hosszú szünet. Télen a nagy belmagasság miatt hideg volt, fáztak

40 Az Ipartestület székházavatójáról: Klosovszky 1911. 21–25. p. A zsinagógáról: Megyeri 2004. 213–225. p. Az evangélikus templomról: Jáni 2007. 16–18. p.

41 Gönczi 1914. 245–247. p.; Marx 2001. 239–243. p. Írtak róla a közvetlen tanúk is: Sebők 1902. 41–42. p.; Magyar Paizs 1910. március 31.

42 Keresztury 1970. (Bevezető.)

A zalaegerszegi iparosok dalárdája 1911-ben (Göcseji Múzeum)

a nézők.⁴³ A rendőrség sem tartotta biztonságosnak a helyet, mert a teltházás előadások idején a székek olyan sűrűn voltak elhelyezve, hogy szerencsétlenség esetén a nézőket nem tudták volna kimenekíteni.⁴⁴

A hivatásos társulatok az 1870-es évek végén kialakított színkerületi rendszer beosztása szerint érkeztek öt-hat hétre, általában tavasszal és ősszel. A városnak – a fenti okok miatt – meg kellett elégednie másod- vagy harmadrangú társula-

tokkal, hiába tiltakozott ellene. Az együttesek felkészültsége gyakran hagyott kívánnivalót maga után, de így is kialakult egy stabil színházba járó réteg (főleg tisztviselőkből, értelmiségiekből, iparosokból és birtokosokból). Bár az előadások 5. és 6. hetére időnként elfogyott a néző. Az ügyes színigazgatók úgy védekeztek ez ellen, hogy neves színészeket hívtak jutalomjátékra. Így lépett fel a városban háromszor is nagy sikerrel K. Hegyessy Mari,

43 A helyi lap kritikusa így jellemezte a helyzetet: „Kár, hogy a színház, ha meleg, füstös, ha nem füstös, akkor hideg.” (Zalamegye 1896. január 8.)

44 HU-MNL-ZVL-V.1607c. 20. d. 1912. 5394. sz.

a Nemzeti Színház ünnepelt színésze 1896-ban,⁴⁵ vagy Újházy Ede, a realista színjátszás egyik úttörője, a Nemzeti Színház örökös tagja.⁴⁶ A századforduló utáni évek egyik jelentős színházi eseménye volt 1908 márciusában, hogy Zalaegerszegen vendégszerepelt zsúfolt házak előtt nagy sikerrel a Bánóczi László, Benedek Marcell, Lukács György és Hevesi Sándor által szervezett Thália Társaság.⁴⁷ Mindez mutatja, hogy a helyi társadalom egy részének igénye volt a magasabb művészeti értékek befogadására s helyi élvezetére, de a lehetőségeik korlátozottak voltak. Neves versmondókat tudtak fogadni,⁴⁸ de megfelelő minőségű hangversenyerem híján

nagy komolyzenei együtteseket nem. Így maradt a szólisták meghívása, illetve a különböző egyesületek műkedvelő zenészeinek és énekarainak fellépései. Zeneiskola sem volt, de a családok jó része igényelte, hogy gyermekeiket hangszeres zenére tanítsa. Erre magántanárok vállalkoztak. Népszerű volt a táncoktatás is.⁴⁹ A farsangi és nyári egyesületi összejövetelek, valamint a nemzeti ünnepeken előadott műsorok visszaigazolták a művészeti erőfeszítések létjogosultságát. „Főállású” képzőművész nem élt a városban, s állandó kiállítóterem sem volt. Az alkalmi kiállításoknak főleg a már ismert vendéglők, szállodák, illetve az iskolák rajztermei adtak helyet.

45 Zalamegye 1896. június 7.; Pesti Napló 1896. június 11. Hegyesi Mari Dobó Sándor színtársulatával *A kaméliás hölgy*-ben, a *Lecouvreur Adrienn*-ben és a *Lovoodi árvában* lépett fel. „Oly lelkesültséggel fogadták minden alkalommal, dicsőségének híre senkit sem hagyott érintetlenül.”

46 Újházy Ede (1841–1915) zajos sikert aratott Zalaegerszegen 1894. június 23-án Haléwy *Constantin abbé* művének címszerepében. (Fővárosi Lapok 1894. június 26. 1510. p.)

47 A Társaság a hivatalos színházak műsorán nem szereplő irodalmi értékű drámák bemutatására vállalkozott. Zalaegerszegen Moliere *Képzelt beteg*, Ibsen *Nóra*, Gorkij *Éjjeli menedékhely* és Hebbel *Mária Magdolna* című művét adták elő. Kapiller 1983. 12. p.; Pesti Napló 1908. március 26.

48 Például az európai hírű, német származású versmondó Stakosch Sándor, aki Shakespeare, Heine, Schiller és Petőfi műveket adott elő nagy sikerrel a Kaszinóban. Ferencz 2014. 164. p.

49 Mayersberg Frida táncterme volt a legnépszerűbb a 20. század elején. Zalamegye 1905. november 5.

A legnagyobb szabású kiállítást 1913. június 12-től 17-ig tartották a vármegyeháza gyűléstermében, ahol 37 művész állította ki műveit, köztük Mednyánszky László és a zalaegerszegi Göbl Árpád.⁵⁰

A 20. század elején Zalaegerszegen is megjelent a szórakozás új formája: a mozgóképek. Az első filmelőadás az Arany Bárány Szálló nagytermében volt 1903. november 8-án. Nagy érdeklődés mellett mutatták be az Orleans-i szűz történetét.⁵¹ Néhány évig vándorozik látogatták a települést, majd 1911. február 3-án a régi izraelita imaház átalakítása után megnyílt Edison Mozgó néven az első filmszínház. Nagyon népszerű szórakozási formának bizonyult, így a következő év végén már konkurenciát is kapott. Kummer Gyula saját kávéházának emeletén nyitotta meg Apolló moziját. A városlakók nem sokáig örülhettek a választási lehetőségnek, mert az Edison mozi megvásárló Gábor

Béla a világháború alatt megvette az Apolló mozi is. Viszont igyekezett kiszolgáltatni a vendégeit. Hetente háromszor tartott két-három vetítést elérhető áron. Olyan népszerűek voltak az előadások, hogy a túlszűfolttság miatt szigorú szabályokat kellett bevezetni s állandó rendőri felügyeletet kellett tartani.⁵²

A közösségformálás kiváló eszköze volt a sport. Összehozta a különböző társadalmi rétegeket. Legnépszerűbb a teke volt. Szinte minden nyári szabadterei rendezvényen úszték szórakozásként, de versenyszerűen is, főleg a Kaszaházi és a Rosenkrantz kertben. Az 1882-ben alakult teke egyesület a helyi lap szerint „Zalaegerszeg város összes intelligenciáját magában foglaló társulat volt”. Címre és rangra való tekintet nélkül nagyon kedvelte a lakosság. Az alakulásuk évében tartott ünnepségükre 400 belépőjegy kelt el. Később rendszeresen edzéseket és versenyeket is tartottak. Az

50 Lásd bővebben: Béres 2015. 109., 118., 123. p.

51 A moziról lásd a 8. számú jegyzetet, továbbá: Béres 2015. 202–205. p.; Magyar Paizs 1913. június 12.

52 HU-MNL-ZVL-V.1607c. 4. d. 1911. 1417. sz. A mozi népszerűségére jellemző, hogy már 1912-ben 270 mozi működött az országban, s egyszerre 26 ezer embert fogadott.

Zalaegerszeg strandfürdője a Zalán 1904-ben (Göcseji Múzeum)

egyik verseny négy győztese között volt gróf Festetics Benő és Novák Mihály pedagógus, történétíró is.⁵³

A másik népszerű – de időjárás függő – sportolási lehetőség a korcsolyázás volt. A város sok vizenyős területtel rendelkezett. Telente

a belvárosban a hajdani várak befagyott területe, máshol a Zala folyó és a Vizsla patak kiöntései biztosítottak lehetőséget a mozgásra. Szakszerű korcsolyapálya létrehozására az 1880-as években teremtődött meg az összefogás,

53 HU-MNL-OL-K 150. 1882-III-4-21104-978.; Zalamegye 1882. július 16. 3. p.; Ferencz 2014. 39., 83., 116., 146., 173., 194., 242. p.

1885-ben pedig korcsolyázó egyesület alapítására pedig került sor.⁵⁴ Közel három évtizedig működött a korcsolyaklub, majd 1914-ben beolvadt a hat szakosztállal létrejövő Zalaegerszegi Sport Egyletbe. A kerékpárok is feltűntek a település utcáin. Kezdetben idegenkedtek tőle a városlakók: „ne a járdán tekerjék órmótlan járgányaikat, ellenben vagy csörgővel, füttyel [...] jelezzék közeledtüket [...] az átjárók, útkereszteződések előtt”. Később megszokták, 1895-ben kerékpáros egyesület is alakult, s a századforduló után természetes közlekedési eszközzé vált.⁵⁵

A legkorábbi sportegylet a tornászoké volt; 1869 óta működtek, hivatalos bejegyzésük 1872-ben történt.⁵⁶ A sportágot elsősorban oktatási intézményekben művelték. 1907-ben újjáalakultak Testgyakorló

Körként, dr. Keresztury József vezetésével. De mindez már nem volt elég a fiataloknak a 20. század második évtizedében. Ezért hozták létre közvetlenül a világháború előestéjén a Zalaegerszegi Sport Egyletet hat szakosztállal (korcsolya, torna, atlétika, vívás, tenisz és természetjárás).⁵⁷ A kereskedő ifjak pedig labdarúgó csapatot alakítottak. Első mérkőzésüket Csáktornya ellen vívták 1913. május 11-én, rengeteg néző előtt.⁵⁸ Példájukat átvette a Munkásgimnázium átvette, így már egymás ellen is tudtak játszani. A pályát Keresztury József személyesen mérte ki a Libagyöpnön (a mai ZTE pálya helyén).

Az úszás is kedvelt időtöltése volt a város polgárainak. A Zala folyó erre kiváló lehetőségeket biztosított. Oly sokan éltek vele, hogy már 1887-ben szabályozni kellett a szabadban való

54 HU-MNL-OL-K 150. 1885-VII-8-861-1349. A korcsolyázás zalaegerszegi történetéről részletesen ír: Megyeri 2009. 348-374. p.

55 Az idézet Kovács Károly polgármestertől származik, akinek kezdeményezésére szabályozták a kerékpáros közlekedést: HU-MNL-OL-K150. 1895-VII-8-85938-2620.; Ferencz 2014. 102. p.; Megyeri 1994. 77-82. p.; Zalamegye 1895. augusztus 18.

56 HU-MNL-OL-K 150. 1872-III-4-15917-169.; Bósze 1997/b. 227. p.

57 HU-MNL-ZVL-IV.433. II. d. 916. sz.; Bósze 1997/b. 232. p.; Gyimesi 2016. 92. p.

58 Az alakulásról: Magyar Paizs 1913. március 6. 4. p.; A mérkőzésen Csáktornya nyert 2:1-re. (Magyar Paizs 1913. május 15. 3. p.) Az első labdarúgó mérkőzést egy alkalmi csapat vívta Zalaegerszegen Vasvár ellen 1912-ben (Békássy 1930. 127. p.)

A zalaegerszegi kereskedelmi iskola futballcsapata 1913-ban (Göcseji Múzeum)

fürdést.⁵⁹ A rendőrkapitány ezt csak az úgynevezett „Kismalom” közelében lévő és a Zala folyón átvezető kis híd környékén engedélyezte, s az általa kijelölt helyeken az úszni nem tudók számára „fürdésre veszélytelen” táblákat rakatott ki. A fürdés általánossá válása miatt 1910-ben szabályozták a férfiak és nők egymástól elválasztott fürdését, s deszkabódékat állítottak fel öltözőnek.

Tiltották a ruha nélküli fürdést és a fürdőbódék környékén az oda nem illő viselkedést is. A strandfürdő a kikapcsolódás fontos színtere lett, együtt a közelben lévő Kaszaházi vendéglő szolgáltatásaival.

A „Boldog békeidők” korszakában a településen bő számban működő munkásegyletek elsősorban a szakmai képzésre és az önművelésre, valamint a társasélet művelt

59 Zalaegerszeg város szabályrendelete a szabadban való fürdés tárgyában (863/kig.887) 1887. február 4-én. Lásd még: Erős 2019. 205–206. p.; HU-MNL-ZVL-V.1607c. 12. d. 1911/10680. sz.

eltöltésére koncentráltak tevékenységük során. De a 20. század első évtizedében már – főleg központi sugallatra – náluk is megjelentek a munkásmozgalom eszméi. (Mindez főleg az építőmunkások, a cipész és szabó egyesület programjainál volt nyomon követhető.) Az építőmunkások 1904-ben eredményes bérharcot folytattak, kedvezőbb munkafeltételeket értek el. Ebben az évben ünnepelték először Zalaegerszegen május 1-jét, a munka ünnepét. A Zalamegye tudósítása szerint „csendes örömmel vonultak az emberek a hegyek közé, ahol virágillat, madárdal s a fakadó tavasz enyhe szellője békét, nyugalmat, felfrissülést nyújtott a munkában kifáradtakkak. Víg nóták, nem forradalmi dalok verték fel a csendet...”⁶⁰ Később rendszeressé váltak a május 1-jei ünnepek. 1906-ban már több mint négyszázan voltak az ünneplők. Olából indultak, csikósnak öltözött lovasok és egy cigánybanda zenei kíséretével, s a Marseillet énekelve végigvonultak a Rákóczi majd a

Kossuth utcán át a vásártérig. Ott elhangzott néhány beszéd, majd továbbmentek a Becsali csárdába, ahol estig mulattak. Ez az útvo-nal hagyományossá vált – csupán a Becsali csárdát váltotta fel 1913-ban a Baross liget és annak vendéglője. A hatóság ugyan többször betiltotta a rendezvényt, de mivel rendbontás nem történt, később elnézte a felvonulásokat.⁶¹

A katolikus egyházat aggasztották a munkások körében terjedő szocialista eszmék. Ennek ellensúlyozását az egyesületekben találták meg. Segítségükkel sorban alakultak a katolikus egyesületek: 1900-ban a Katolikus Legényegylet, 1902-ben a Katolikus Kör, 1906-ban a Katolikus Munkássegylet, 1907-ben a Katolikus Lányok Egyesülete, 1908-ban a Katolikus Népszövetség stb. Ezek a körök társadalmi rétegek és nemek szerint szerveződtek, céljuk a befolyásuk minél nagyobb tömegre való kiterjesztése. Legnagyobb bázisra a Katolikus Legényegylet tett szert, mintegy kétszáz taggal. Korszakunk

60 Zalamegye 1904. május 8. 6. p.

61 A május 1-jei ünnepekről rendszeresen tudósítottak a helyi lapok, így például: Zalamegye 1905. május 7. 7. p.; 1906 május 6. 4–5. p.; 1907. május 5. 5. p.

végére a Petőfi út és az Erzsébet királyné út sarkára felépítette a saját Katolikus Kultúrházát is.⁶²

A dualizmus időszakában a nemzeti jövedelem megnégyszereződött, de a gyors gazdasági növekedés hátterében súlyos szociális problémák érlelődtek. Az urbanizáció árnyoldala sok esetben a szegénység volt, az előnyökből a társadalom nem egységesen részesült. A bajba jutottak korábban saját környezetüktől kaptak segítséget, de ebben a korban ez már nem működött. Ezért volt szükség az egyesületek támogatására. A civil szféra elsőként kezdett foglalkozni a szegényekkel. Zalaegerszegen szinte valamennyi egyesület jótékonykodott. Rendezvényeik bevételeiből mindig jutott az elesettek támogatására. Alapszabályaik is rögzítették a jótékonykodást. De voltak kifejezetten erre a célra létrehozott egyletek. Többségüket asszonyok vezették – akik a közélet más területén háttérbe voltak szorítva. A csoportok egy része felekezeti alapon működött. Tucatnál több jótékony célú egyesület tevő-

kenykedett a városban, így például a Szegény gyerekek karácsonyfa Egylete (1883), Chevra Kadischa (1800), a Zalaegerszegi Munkások Betegsegélyező Egyesülete (1884), a Zalaegerszegi Betegsegélyező Maszkil-el-dal Egyesület (1884), a Kenyér Egylet (1888), a Polgári Iskolai Segélyező és Önképző Egyesület (1886), a Chanuka Szegény Izraelita Gyerekeket Felruházó Egylet (1901), a Magyarországi Munkások Rokkant Segélyező Nyugdíj Egylete (1908), a Patronae Egyesület (1914), a Nőegylet (1863), a Vöröskereszt zalaegerszegi fiókegylete (1880) stb. Társadalmi presztízsiük nagy volt. Bár a segítségnyújtásban különböző rétegeket céloztak meg, de a jótékonykodásban nem volt kasztszerűség. Együtt dolgoztak a különböző társadalmi csoportba tartozók. A Karácsonyfa Egylet hölgytagjai ugyanúgy szerveztek jótékony célú fényes bálakat a Kaszinóban, mint ahogy perselyes gyűjtést a szegények javára a város 18 kocsmájában. Így tudtak minden év karácsonján 80–100 szegény gyermeket tetőtől-talpig felöltöztetni. A zalaeger-

62 HU-MNL-ZVL-V.1607d. 129. d. Lásd még: Czigány 1994. 13., 15., 31., 37. p.

szegi hölgyek jótékony akcióinak – amelyek a szociális ellátás hiányosságait igyekeztek pótolni – nagy híre volt. A Karácsonyfa Egyesület fővédnökét, gróf Batthyány Pálnét a pápa „Pro ecclesia et pontifice” kitüntetésben, az egyesület elnökét, Ruzsics Károlynét a király koronás arany érdemrend kitüntetésben részesítette. A Nőegylet vezetője, Rosenberg Henriette pedig az országos szervezet alelnöke lett.⁶³ A városban dolgozó segítő szervezetek taglétszáma – bár változó volt – meghaladta egyesületenként a 150–200 főt.⁶⁴

Az első világháború kitörése után még nagyobb szükség lett volna a karitatív szervezetek munkájára, a háború azonban megakasztotta a szépen burjánzó egyesületi életet. Kivételes törvények tiltották meg új egyesületek létrehozását, a meglévők felett szigorúbb felügyelet lépett érvénybe, a lakosságnak pedig jó ideig nem nagyon volt kedve ünnepelni, társas összejöveleteket szervezni.

Levéltári rövidítések

- HU-MNL-OL = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
- K 150. = Polgári kori egyesületek
- HU-MNL-ZVL = Magyar Nemzeti Levéltár Zala Vármegyei Levéltára
- IV.433. = Egyedi iratok gyűjteménye
- V.1601. = Zalaegerszeg város iratai. Zalaegerszeg város régi levéltára
- V.1607c. = Zalaegerszeg város iratai. Zalaegerszeg város polgármesterének iratai. Közigazgatási iratok
- V.1607d. = Zalaegerszeg város iratai. Zalaegerszeg város polgármesterének iratai. Kiemelt tárgyi csomók
- X.107. = Zala Vármegyei Gazdasági Egyesület iratai
- XV.41b. = Kéziratok gyűjteménye.
- Egyéb kéziratok

63 Zalamegyei Almanach 1911. 126–127. p.; Kapiller – Paksy 2014. 148–149. p.

64 HU-MNL-ZVL-V.1607d. 129. d. összesítő táblázatai.

Szakirodalmi rövidítések

Baranyai 1985. = Baranyai György: Tudósítás a múltból. Dokumentumok Zalaegerszeg város munkásainak szervezkedéseiről 1903–1914.

Zalaegerszeg, 1985.

Békássy 1930. = Békássy Jenő: Zala vármegye feltámadása Trianon után.

(Zalai fejek.) Bp., 1930.

Béres 2006. = Béres Katalin: Zalaegerszeg művelődési viszonyai az I. világháborút követő évtizedben. In: Végvárból megyeszékhely. Tanulmányok Zalaegerszeg történetéből (Zalai Gyűjtemény 61.) (Szerk. Molnár András) Zalaegerszeg, 2006. 195–214. p.

Béres – Megyeri 2013. = Béres Katalin – Megyeri Anna: Cégek, társulatok, egyesületek. Mozaikok a zalai ipar történetéből. Zalaegerszeg, 2013.

Béres 2015. = Béres Katalin: Kulturális élet Zalaegerszegen 1920–1945.

(Zalaegerszegi Füzetek 14.) Zalaegerszeg, 2015.

Béres 2023. = Béres Katalin: Az Arany Bárány Szálloda a két világháború között. In: Vendéglátás Zalaegerszegen a 18–20. században. (Zalaegerszegi Füzetek 19.) (Szerk. Káli Csaba) Zalaegerszeg, 2023. 143–170. p.

Bősze 1993. = Bősze Sándor: Az egyesületek helye és szerepe a magyar társadalom életében a XIX. és XX században. In: Vas megyei levéltári füzetek 6. Szombathely, 1993. 67–86. p.

Bősze 1997/a. = Bősze Sándor: „Az egyesületi élet a polgári szabadság” Somogy megye egyesületei a dualizmus korában. (Somogyi Almanach 53.) Kaposvár, 1997.

Bősze 1997/b. = Bősze Sándor: Zala megye dualizmuskori egyesületi katasztere. In: Zalai történeti tanulmányok. (Zalai Gyűjtemény 42.) Zalaegerszeg, 1997. 181–236. p.

Czigány 1988. = Czigány László: Adatok a katolikus egyesületek zalai történetéhez a két világháború között. In: Közlemények Zala megye közgyűjteményeinek kutatásaiból 1988. (Zalai Gyűjtemény 28.) Zalaegerszeg, 1988. 191–207. p.

- Czigány 1994. = Czigány László: Katolikus egyesületek Zalában a két világháború között. (Laza füzetek 2.) Zalaegerszeg, 1994.
- Emlékkönyv 1996. = Emlékkönyv a Zrínyi Miklós Gimnázium fennállásának 100. évfordulójára 1896–1996. (Szerk. Németh László) Zalaegerszeg, 1996.
- Erős 2019. = Erős Krisztina: Csobbanás a Zalában. Fürdőélet Zalaegerszegen a 20. század első felében. In: Száz történet Zalából. Epizódok és érdekességek Zala megye történetéből. (Szerk. Simon Beáta) Zalaegerszeg, 2019. 205–208. p.
- Erős 2023. = Erős Krisztina: A kaszaházi vendéglők története. In: Vendéglátás Zalaegerszegen a 18–20. században. (Zalaegerszegi Füzetek 19.) (Szerk. Káli Csaba) Zalaegerszeg, 2023. 251–279. p.
- Ferencz 2014. = Ferencz Győző: Egerszegi tükék – a valódi várossá válás éve. Zalaegerszeg, 2014.
- Foki 2009. = Foki Ibolya: Szállásházból vármegyeháza 1849–1919. In: Kvartélyház. A zalaegerszegi új vármegyeháza története. (Szerk. Molnár András) Zalaegerszeg, 2009. 57–65. p.
- Foki 2019. = Foki Ibolya: A „vasminiszter” Zalaegerszegen, 1890-ben. In: Száz történet Zalából. Epizódok és érdekességek Zala megye történetéből. (Szerk. Simon Beáta) Zalaegerszeg, 2019. 162–165. p.
- Gönczi 1914. = Gönczi Ferenc: Göcsej s kapcsolatos Hetés vidékének és népének összevontabb ismertetése. Kaposvár, 1914.
- Gyimesi 2014. = Gyimesi Endre: Időutazás a kamarák világában. A Zala Megyei Kereskedelmi és Iparkamara története. (Szerk. Seres Péter) Zalaegerszeg, 2014.
- Gyimesi 2016. = Gyimesi Endre: Keresztury József életútja (1870–1918). In: Egerszegi évszázadok. Fejezetek Zalaegerszeg történetéből. (Szerk. Molnár András) Zalaegerszeg, 2016. 87–101. p.
- Gyimesi 2019. = Gyimesi Endre: Önzetlenül a városért. Szépítő egyesületek, bizottságok a történelmi Zalában. In: Száz történet Zalából. Epizódok és érdekességek Zala megye történetéből. (Szerk. Simon Beáta)

- Zalaegerszeg, 2019. 185–189. p.
- Gyimesi M. 2003. = Gyimesi Márton: Kulturális egyesületek Zalaegerszegen a korabeli sajtó alapján 1900–1914. Szakdolgozat, 2003. (Kézirat a Magyar Nemzeti Levéltár Zala Vármegyei Levéltárában)
- Jáni 2017. = Jáni János: A zalaegerszegi evangélikus gyülekezet története. In: Protestánsok Egerszegen. Tanulmányok az evangélikus és református egyház történetéből – Zalai életrajzok. (Szerk.: Gyimesi Endre) Zalaegerszeg, 2017. 13–43. p.
- Káli 1997. = Káli Csaba: Zalaegerszeg a századfordulón – a számok tükrében. In: Zalaegerszeg évszázadai. Várostörténeti tanulmányok. Zalaegerszeg, 1997. 313–330. p.
- Kapiller 1983. = Kapiller Imre: A zalai színjátszás múltjáról. In: Hevesi Sándor Színház. Zalaegerszeg, 1983. 6–10. p.
- Kapiller – Paksy 2014. = Kapiller Imre – Paksy Zoltán: A zalaegerszegi zsidóság története a betelepüléstől napjainkig. Zalaegerszeg, 2014.
- Keresztury 1970. = Keresztury Dezső: Emlékező jóreménység. In: Zalaegerszeg város jubileumi képeskönyve. Zalaegerszeg, 1970. (Bevezető.)
- Kiss 2003. = Kiss Zsuzsanna: A Zala megyei Gazdasági Egyesület megszerzése a neoabszolutizmus korában. In: Korall 2003. 107–124. p.
- Kiss 2011. = Kiss Zsuzsanna: Zala megye nyilvánossága a neoabszolutizmus korában. Doktori disszertáció. Kézirat. Bp., 2011.
- Klosovszky 1911. = Klosovszky Ernő: A Zalaegerszegi ipartestület XXV. éves fennállásának története 1886–1911. Zalaegerszeg, 1911.
- Kovács 2008. = Kovács Tibor: Vöröskeresztes élet Zala vármegyében 1881–1945. A Vöröskereszt zalai története. Zalaegerszeg, 2008.
- Kvártélyház 2009. = Kvártélyház. A zalaegerszegi új vármegyeháza története 1765–2008. (Szerk.: Molnár András) Zalaegerszeg, 2009.
- Lugosi – Kiss 2009. = Lugosi József – Kiss Gábor: Volt egyszer egy huszárezred. Budapest–Zalaegerszeg 2009.
- Marx 2001. = Marx Mária: Húsvéti határjárás Zalaegerszegen. In: Zalai Múzeum 10. Közlemények Zala vármegye múzeumaiból. (Szerk.

- Frankovics Tibor) Zalaegerszeg, 2001. 239–245. p.
- Megyeri 1994. = Megyeri Anna: A kerékpározás kultúrájának kialakulása Zalában. In: Zalai kalendárium az 1995-ös esztendőre. (Szerk. Arany Horváth Zsuzsa) Zalaegerszeg, 1994. 77–82. p.
- Megyeri 2004. = Megyeri Anna: A zalaegerszegi zsinagóga építéstörténete. In: Zalai Múzeum 13. Zalaegerszeg, 2004. 220–247. p.
- Megyeri 2009. = Megyeri Anna: „...ép lélek csak ép, egészséges testben lakhatik”. Adatok a zalaegerszegi sportélet történetéhez, különös tekintettel a korcsolyasportra. In: Zalai történeti tanulmányok 2009. (Zalai Gyűjtemény 67.) Zalaegerszeg, 2009. 348–374. p.
- Megyeri 2020. = Megyeri Anna: „A szálloda az újkor igényeinek megfelel.” Mozaikok a zalaegerszegi Arany Bárány Szálloda történetéből. In: Pannon Tükör 2020. 1. sz. 46–52. p.
- Megyeri 2023. = Megyeri Anna: Zalaegerszeg kávéházainak története. In: Vendéglátás Zalaegerszegen a 18–20. században. (Zalaegerszegi Füzetek 19.) (Szerk. Káli Csaba) Zalaegerszeg, 2023. 69–105. p.
- Merényi 1978. = Merényi László: Boldog békeidők... Magyarország 1900–1914. Bp., 1978.
- Molnár 1930. = Molnár János: A zalaegerszegi sportélet fejlődése. In: Békássy Jenő: Zala vármegye feltámadása Trianon után. (Zalai fejek.) Bp., 1930. 127–130. p.
- Németh 1896. = Németh Elek: Zala-egerszeg története. In: Zalavármegyei Évkönyv a millenniumra. (Szerk. Halis István, Hoffmann Mór) Nagykanizsa, 1896. 9–14. p.
- Óry 1976. = Óry József: Zalaegerszeg város könyvtári története. Zalaegerszeg, 1976. (Kézirat, Magyar Nemzeti Levéltár Zala Vármegyei Levéltára)
- Paksy 2006. = Paksy Zoltán: Kisvárosi elit. Zalaegerszeg város virilisei 1873–1939. In: Végvárból megyeszékhely. Tanulmányok Zalaegerszeg történetéből (Szerk.: Molnár András) Zalaegerszeg, 2006. 169–194. p.
- Pánczél 1997. = Pánczél Petra: Tűzre, vízre vigyázzatok! A zalaegerszegi tűzoltóság története. Zalaegerszeg, 1997.

- Pesthy 1931. = Pesthy Pál: Zalaegerszeg múltja és jelene. Képekkel és a város térképével ellátott útmutató. Zalaegerszeg, 1931.
- Romsics 1999. = Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században. Bp., 1999.
- Sebők 1902. = Sebők Samu: Adatok Zalaegerszeg r. t. város történetéből. In: Zalaegerszegi Magyar Királyi Állami Főgimnázium értesítője az 1901–1902-ik tanévről. Zalaegerszeg, 1902. 3–87. p.
- Szekeres 1927. = Szekeres Márton: Egy újságíró kálváriája... Bp, év nélkül. [1927.]
- Talabérné 1996. = Talabérné Piros Hajnalka: A zalaegerszegi állami gimnázium (jelenleg Zrínyi Miklós Gimnázium) egyleteinek és önképzőköreinek története (1895–1945). Zalaegerszeg, 1996. (Kézirat, Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtár)
- Udvardy 1899. = Udvardy Ignác: A Zala-egerszegi Önkéntes Tűzoltó Egyesület negyedszázados múltja (1874–1899). Zalaegerszeg, 1899.
- Vámos 2022. = Vámos Eszter: Szabadidő és szórakozás a két világháború közötti Pécsen 1921–41. Pécs, 2022. (Disszertáció kézírata.)
- Városbírók 2018. = Városbírók és polgármesterek. Zalaegerszeg város vezetői a kezdetektől 1950-ig (Szerk. Gyimesi Endre) Zalaegerszeg, 2018.
- Végvárból megyeszékhely 2006. = Végvárból megyeszékhely. Tanulmányok Zalaegerszeg történetéből (Zalai Gyűjtemény 61.) (Szerk. Molnár András) Zalaegerszeg, 2006.
- Vendéglátás 2023. = Vendéglátás Zalaegerszegen a 18–20. században (Zalaegerszegi Füzetek 19.) (Szerk. Káli Csaba) Zalaegerszeg, 2023.
- Zalaegerszegi dokumentumok 1985. = Zalaegerszeg. Dokumentumok a város történetéből. (Szerk. Gyimesi Endre) Zalaegerszeg, 1985.
- Zalaegerszeg értékei 2015. = Zalaegerszeg értékei. (Szöveg Gyimesi Endre, fotók Seres Péter) Zalaegerszeg, 2015.
- Zalaegerszeg története 2017. = Zalaegerszeg története. (Szerk. Gyimesi Endre és Seres Péter) Zalaegerszeg, 2017.
- Zalamegyei Almanach 1911. = Zalamegyei Almanach 1911. évre. (Szerk. Czobor Mátyás) Nagykanizsa, 1911.

NÉMETH MIKLÓS: Júdás csókja

Kostyál László

Szakralitás és dekorativitás

Németh Miklós kiállítása, Krosno, 2024.

Zalaegerszeg és Krosno testvérvárosi kapcsolatának, valamint a Gőcseji Múzeum és a Krosnói Kézműves Múzeum lassan két és fél évtizedes múltra visszatekintő együttműködésének Németh Miklós grafikusművész június 13-án megnyílt krosnói kiállításával újabb fejezetét írhatjuk. Az együttműködés keretében tavaly Hanna Wojdała-Markowska, valamint Miroslav Rymar kiállításait láthatta a zalaegerszegi közönség, és Németh János kerámiáit a krosnói partnerintézményünk látogatói. A

mostani tárlattal egy olyan alkotó mutatkozik be Lengyelországban, aki a Zalaegerszeg művészeti életében betöltött szerepén túl más szempontból is fontos számunkra. Németh Miklós eredeti szakmája szerint ugyan rajzpedagógus, de immár egy évtizede a Göcseji Falumúzeum munkatársi gárdáját erősíti. A falumúzeumi környezet számára nem csupán munkahely, hanem olyan inspirációs tér is, amelynek révén alkotómunkája újabb és újabb benyomásokkal gazdagodik.

Rendkívül igényesen, aprólékos részletezettséggel megrajzolt, egyedi grafikai lapjai (tusrajzai) dekoratívan kacskaringózó, hajladozó, hullámzó vonaljátékuknak köszönhetően elsősorban kicsit a rokokóban hajló későbarokk, kicsit a szecesszió hangulatát ébresztik fel a nézőben, de azok túlfűtöttsége, illetve melankolikus-szimbolikus jellege helyett Németh munkáin egy rendkívül eleven fantáziával megteremtett, illusztratív-szürreális, mesészerű univerzumba juthat. A művész szinte minden motívumába belevisz valamilyen kiszámíthatatlanul csavarodó-kunkorodó dekoratívítást, a könnyednek tűnő megjelenés mögött azonban többnyire filozofikus mélységű narratíva rejtőzik. Krosnói kiállításán a szakrális tematikára helyezte a hangsúlyt, melynek

során a hagyományos ikonográfiát átalakítja és szubjektív, szimbolikus elemekkel – állatokkal vagy tárgyakkal – bővíti, ami által további tartalmi utalásokat közvetít a nézők felé, ugyanakkor az ábrázolt, mindenki által jól ismert jeleneteket közelebb is hozza a kortárs szemlélőhöz. Szeret mesélni, képi anekdotákat megfogalmazni. Az egyes jelenetek szereplőit mozdulataikon túl megjelenésükkkel, öltözetükkel is jellemzi, ami sokszor erkölcsi állásfoglalást is jelent. Grafikai lapjait nézegetve a szemlélő csak lassan, fokozatosan ébred rá arra, hogy Németh Miklós vizuális meséi lényegüket tekintve nem különböznek a saját mindennapi életének mozaikdarabjaitól.

Az egyes jeleneteknek a művész által tovább gondolásra felkínált szubjektív interpretációjára lássunk néhány konkrét példát. Az *Angyali üdvözet* jelenetén a kacér, csupán vállpántos, rafináltan díszített ruhát viselő, szecessziósan cikornyás kisasztal mellett, kezében virágot tartva ülő Mária fejét lehajtva fogadja az őt keménykalapját megemelve köszöntő, piperkőc kinézetű Gábrriel angyal üdvözetét. Kettősükben a hagyományos férfi-nő kapcsolatban vibráló elektromos feszültség is érezhető. A jobb alsó sarokban – más lapokon is rendszeresen – feltűnő béka egyértelműen a gonosz jelenlétét szimbolizáló kígyó szinonimája-

NÉMETH MIKLÓS: Péter és Pál

ként értékelhető. A *Máté elhivatása* c. lapon a hivalkodóan előkelő ruhában a nyolcszögletű pénzváltó asztal előtt ülő, zsigori képű Lévi Máté előtt magyaros népviseletet idéző öltözetben jelenik meg Jézusnak az őt elhívó, daliás alakja. Máté mögött a falióra az idő végességére, alatta a béka ismét a sátáni jelenlétre utal. Bár Máté ül, Jézus pedig előtte áll, a két alak testhelyzetükből adódó logikai hierarchiája a testtartásuk révén ellentétesre fordul: utóbbi gesztusa a parancsoló, előbbié pedig a szavát befogadó.

A *Veronika kendője* jeleneten a görcsös, nyers fából összetá-

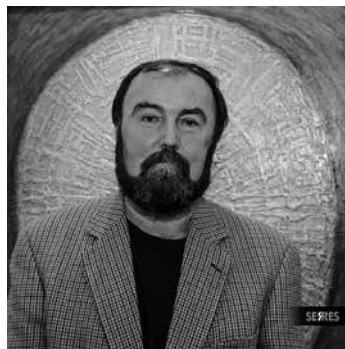
kolt kereszt súlya alatt összeroskadó, újra csak magyaros viseletben feltűnő Jézusnak kendőt nyújtó Veronikát nem ájtatos követőinek a Megváltó sorsát sirató egyikeként látjuk, hanem – inkább talán Magdolnához illő – frivol öltözetű, mélyen kivágott ruhát viselő, kacér fiatal nőalakként, aki mintha kísértő látomásként jelenne meg kivégzésére hurcolt Jézus előtt. A férfi-nő viszonylat mögött egy mélyebb, filozófiai síkon az élet-halál ellentétpár jelenlétét is érzékeljük. Ezt a gondolatot erősíti a két szereplő felett repülő, vércseppeket hullató vámpír-denevér motívuma is.

Egy következő lap *Péter a Via Appián* való visszafordulását mutatja. A római üldöztetés elől menekülő, cifra ruhás Péter apostol a Via Appia feliratú útjelző kő mellett szinte hipnotizáltan, kitért karokkal fordul vissza az előtte ismét magyaros ruhában feltűnő, Rómába, Cornelius háttérben látható háza felé igyekvő Jézusnak a „Hová mégy, Uram?” kérdésre adott válasza („Megyek Rómába, hogy ismét keresztre feszítsenek!”) hatására. A mártírhálált (a legenda szerint) az apostol *helyett* másodszer is vállalni képes Jézus személyét a lába előtt tátogó – görög megnevezését a Megváltóra utaló mozaikszóként kínáló – hal is egyértelműsíti.

A *Korbácsolás* ábrázolása a hagyományos ikonográfián túl ismét további asszociációs csatornákat kínál. Az oszlophoz kötözött, elkínzott expresszivitással összeroskadó Jézust gépies kegyetlenséggel csépelő katonával szemben, az oszlop másik oldalán élveteg arccal egy fiatal, ülő nőalak nézi a horrorisztikus jelenetet, egyik kezével a széke mellett ülő kutyát cirógatva. A férfινό, a rabság-szabadság, a jó-rossz, az élet-halál viszonylat egyaránt ott vibrál a kompozícióban, a mások szenvedése iránti érzéketlenség, vagy akár a felette érzett káröröm a mindennapokban is gyakran felbukkanó mentalitása mellett.

Némethnek *Az a másik kettő* című rajzában is kifejező szimbólumot látunk. A Golgotán egymás mellett álló három kereszt középsője már üres. Az imént még a kivégzett Megváltó ágyékát takaró lepel a kereszt vízszintes szárán csüng, a halál motívumán túl egyszersmind utalva a feltámadást követően már üres sír félretolt szemfedőjére is. A jobb és a bal lator még kifacsart tagokkal vicsorog a maga keresztjén. Elállatiasodott arcuk mély reménytelenséget sugall, nem látják, nem értik a középső kereszt tetején feltűnő napkorong-motívum és az üres lepel jelképes jelentését. Nem értik, hogy egy mélyebb síkon ennek az egész történetnek ők minden gyötródésük ellenére csupán mellékszereplői, a lényeg, a megváltás gesztusa már megtörtént.

A sort lehetne folytatni. Németh Miklós grafikai lapjainak figuráiban nem csak a hagyományos, keresztény ikonográfia Németh szecessziós-dekoratív gesztusaival is kortársra hangolt szereplői jelennek meg, hanem sokukban saját mindennapi életünk alakjaira, karaktereire is ráismerhetünk. Ebből következően pedig a bibliai ihletésű jelenetek legalább egyik részének valahogy magunk is szereplőivé válunk, és Németh sajátos grafikai közegét egyre inkább a magunkénak kezdjük érezni.

Pánczél Petra

Ódon kapuk és szövevényes hálózatok titkai

Karner László 70 éves

Szerény, rejtőzködő figura, mint aki nehezen lép ki a saját maga által teremtett ajtókon, kapukon. A zalaegerszegi VITRIN Kortárs Képző- és Iparművészeti Egyesület és a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének tagjaként az elmúlt évtizedekben számos csoportos tárlaton állította ki festményeit határainkon innen és túl. Fontosabb egyéni kiállításainak száma mégsem sok; két kezünk éppen elég arra, hogy megszámoljuk.

Kerner László szombathelyi születésű, ám 1977 óta Zalaegerszegen él és alkotó festőművész, nyugalmazott pedagógus idén ünnepli 70. születésnapját. A jeles alkalomból a Keresztury VMK Gönczi Galériájában nyílt kiállítása októberben, felvonultatva az 1990-es évektől napjainkig készült főbb alkotásait. A zalai megyeszékhely közönsége legutóbb tíz évvel ez előtt, a 60. születésnapja apropóján láthatta csokorba gyűjtve műveit (akkor a Városi Hangverseny- és Kiállítóteremben). Ez a tízévnyi szünet el is gondolkodtatja a látogatót, hogy vajon a kerek születésnapok megünneplésén túl, nem lehetne-e valami más szervezői elgondolás, merészebb ötlet, koncepció mentén bemutatni a köztünk élő alkotók munkássá-

gát (például kisebb, tematikus egyéni, vagy páros tárlatokon).

Akárhogy is, ez a tízéves ugrás arra most mindenképpen jó, hogy egyből szemet szűrjön az a változás, ami Karner festői világában végbe ment az azóta eltelt időben. Persze van más is, ami feltűnik: a kiállított anyag nem kapott címet, a meghívó is „csak” a 70. születésnap alkalmából nyíló tárlatra invitál. A látogató így teljesen szabad kezet kap ahhoz, hogy az elé tárul alkotói pályát egy frappáns szóval, vagy tömör mon-

dattal összegezze. Persze csak ha szeretné.

A kiállításon beszédet mondó (és a születésnapra megjelent kiadvány bevezetőjét jegyző) dr. Kostyál László művészettörténész azért tett némi kísérletet a címadásra, kiemelve Karner László egyik legújabb, 2024-ben készült alkotásának címét: „A titok keresése” alkalmas arra, hogy a művész egész pályafutását lefedjük ezzel a rövidke mondattal. A megállapítás helytálló, kiegészítve azzal, hogy a festményeket nézve ér-

KARNER LÁSZLÓ: Forrongás – 2016

KARNER LÁSZLÓ: Hárman – 2004

demes azon is elgondolkodni, hogy vajon a művész miképp jutott el a kezdeti évek jeleitől, rejtélyes kaputól a Hálózat című alkotásig (2024). S vajon hordoznak-e valamilyen új alapüzenetet a napjainkban készült munkák az 1990-es, 2000-es évek elején festett képekhez viszonyítva. Képes-e a titok transzformációra: ölthet-e új formát és változhat-e az alapjelentése?

A galériába lépve egy fordított időrendet láthatott a néző, hiszen a tér

első felébe kerültek az újabb, a hátsó terembe pedig a korábbi alkotások, így az évforduló tulajdonképpen visszafelé pörgette az időt. A jelen pillanat állapotából tárult fel Karner László több mint harmincéves festői pályafutása. Egy nagyon színes, érzelemgazdag, expresszív és absztrakt műveket felsorakoztató szekcióból jutunk át (egy képzeletbeli kapun) a gyökerekhez. Vagyis a kapukat, ajtókat, titkos jeleket és szimbólumokat ábrázoló, a figurativitás/

nonfigurativitás peremén mozgó művekig. Első körben a titkos átjárókat, kapukat ábrázoló festményeit érdemes kiemelni, annál is inkább, mert Karner Lászlót sokáig „a kapus művészként” ismerte és emlegette a művészetkedvelő közönség. Az általa megjelenített egyedi bejáratok, átjárók szinte védjegyévé váltak az évek alatt, messziről hirdetve, ki is az alkotójuk.

A kapu a mesékben, a mitológiában, a különböző vallási irányzatokban, sőt még a pszichológiában is fontos szimbólum. Egy másik térbe,

egy másik világba vezet. Az alkotó korábbi nyilatkozataiból is kiderül, hogy sokáig pont ez az átjárás foglalkoztatta, hogy tud-e nyitni egy másik világ, vagy tér felé (Open című alkotás). A zárt ajtó pedig mindig örök titkot és örök lehetőséget rejt. Kíváncsiak leszünk, hogy mi lehet mögötte. Még az sem ad mindig útmutatást, hogy miféle kapuval van dolgunk: színessel, vagy monokrómmal, újjal, vagy kopottal, íveltél vagy szögletesen... lehet, hogy mindannak az ellenkezője tárulna elénk a másik oldalon, mint amit a

Enteriőr **KARNER LÁSZLÓ** kiállításáról

zárt ajtó előtt látunk, érzünk. És mi van, ha a kapu nem más, mint saját szorongásaink, félelmeink, elakadásaink jelképe; amikor nem tudunk önmagunk fogságából kitörni. (Closed) Lehet, hogy maga az alkotó is sokáig így volt ezzel, vagy esetleg éppen a nézőt szeretné szembesíteni gyengeségeivel.

Festményeinek másik jellemzője az, hogy olyan érzetet keltenek, mintha ismernénk az elénk táruló stilizált jelrendszert, szimbolikát. Ahogy Kostyál László is utalt rá, mintha valami fiktív, ám mégis ismerős civilizáció lenyomatai, vala-

miféle archaikus világ karcolt üzenetei lennének képein (Ablak, Jelek 1-2.). Néha barlangrajzoknak, vagy naiv gyermekrajznak tűnnek (Rajz), máskor ősi egyiptomi tájbrázolásnak, mely stilizáltan, felülnézeti képként tárja elénk az adott jelenséget (Vízpart). De feltűnik a keresztény – vagy arra asszociáló – szimbolika is (Hárman, Stáció, Kereszt), ám egyáltalán nem a megszokott módon, sokkal inkább egy kitalált, sejtelmes világ üzeneteként.

A titok mindig valami transzcendenciát sejtet; szeretnénk megfejteni a múltat, az univerzumot, túllátni a csillagokon, érteni az ősrobbanás, a keletkezés, a rend, vagy éppen a káosz és a megsemmisülés folyamatát (Fekete lyuk, Pont, Pont ott, Kitérés, Káosz). Benne a saját helyünket, a saját belső világunk folyama- taival együtt. Ugyanakkor, ahogy a művész, úgy mi is tisztában vagyunk vele, hogy a megismerés lehetőségei korlátozottak, ezért fantáziálunk, fikciókat gyártunk. A valóságot sokszor kiegészítjük azzal, amit vélünk, amit látni, hallani, (meg)ismerni szeretnénk. Néha azt hisszük, hogy „vesszük az adást”, hogy értjük uni-

verzumból, vagy a transzcendens világból érkező üzeneteket, s megpróbáljuk azokat papírra vetni; stilizált képek, furcsa kalligrafikus jelek formájában. Hogy aztán mindezt az utókorra hagyjuk, hátha ők majd nálunk is jobban értik a titkot. Amíg nincs meg a teljes megfejtés, addig folyamatos (sőt, lehet, hogy örök?) útkeresésre vagyunk ítélve – ez jelenik meg tulajdonképpen a műveken.

A képek között járva az is nyilvánvaló, hogy Karner Lászlónak sikerült egy fontos dolog: kinyitott egy kaput, kitört önmaga falai közül. Egy képzeletbeli jelszót megfejtve, kódot feltörve átlépett egy másik „pályára”, egy másik festői világba. (Beszédeselek az áttörést jelentő, 2016-os képek címei is A fal, Forrongás, Kitérés). Az első teremben látható, napjainkban készült alkotások nemcsak más technikával készültek, mint a korábbi művek, hanem a mondanivaló formai megjelenítése is jóval absztraháltabb. Mintha szintet lépett volna a művész, ám ahogy a virtuális játékokban is megfigyelhető, a játékos (aki itt éppúgy lehet az alkotó, mint a befogadó) megint csak titkokkal szembesül. Rádásul

a titok ebben a „szekcióban” vonatkozhat a már emlegetett végtelen univerzum, vagy távoli galaxisok megfejtésére tett kísérletre (Spirál), de napjaink szövevényes és kiismerhetetlen online hálózati rendszereinek vizuális kivetülése is megjelenik (Hálózat).

Különös, de a festményeken gyakran feltűnik egy (vagy néha több) piros, és narancsszínű pont. Az alkotó nyitva hagyja a kérdést, hogy vajon egy fix kiindulási helyről, az origóról, a hálózati rendszerek egyes alrendszereinek kezdeti állapotáról van-e szó, vagy magáról az ember-

ról. „Ön itt áll” – hirdeti megannyi térkép az éppen aktuális pozíciókat, ami jelen esetben arra is vonatkozhat, hogy próbálunk stabilan állni a körülöttünk lévő káoszban, hogy egy kis maszatnyi színes pont vagyunk a kozmikus űrben, vagy a digitális hálózatok rendszerében. Szinte észrevétlenek vagyunk a pulzáló, ködös spirálgyűrűben, az izzó narancs háttér előtt cikázó hálózati vonalak sűrűjében. Néha a közép felé húzunk, néha a perifériára szorulunk; de ott vagyunk (még ha sokszor magányosan is). Még nem emésztett fel a rendszer, még nem győzedelmeskedett rajtunk a káosz, még nem nyelt el a hálózat. A (social) network még nem fosztott meg teljesen az egyéniségünktől.

Karner László festményei kapcsán érdemes szót ejteni az ecsetkezelésről és a színhasználatról is. A korábbi évtizedek ódon kapuira a témához illő kopottas, rusztikus felület jellemző, s ugyanez igaz a titokzatos jeleket, szimbólumokat ábrázoló képeinek egy részére is. Mintha fából készült, kissé már szúrágta ajtókat, lepergő vakolatba vésett üzeneteket látnánk. Az újabb műveknél viszont

mintha Jackson Pollock-tól vett volna órákat az alkotó: csorgatja, fröcsköli, pontozza, szétfolyatja a festéket a vásznon. Így hozva létre ősrobbanást, tekergőző spirálokat, űrbéli ködfoltokat, hálózati rendszereket. Csordogáló festékpatakokból építve fel saját különös világát. Pályájának mindkét korszakára jellemző egyfajta plasztikusság, a felület rétegzettsége. Az újabb műveknél mindez hangsúlyosabbá válik: nem sík a felület. A vonalak, görbületek, foltok kicsit kilépnek a térbe, pláne, ha zsinórt is erősít a vászonra a művész.

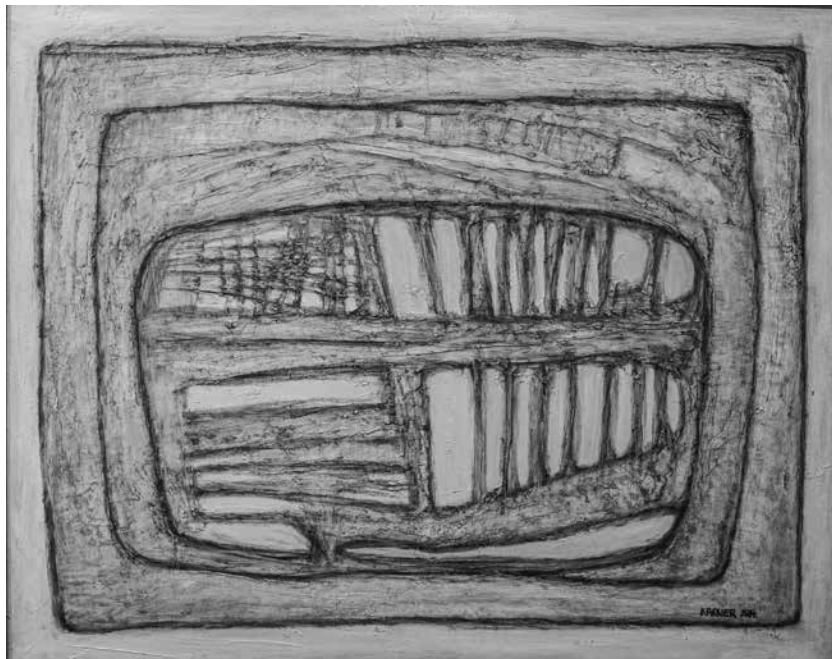
Ami a színeket illeti: a korai műveknél inkább a visszafogottabb földszínek dominálnak, harmonizálva a kapuk, falak kopottságával, természetközelségével. Aztán fokozatosan színesedik, harsányabbá válik Karner képi világa. Erőteljes, életet adó vörös és narancs hátterek, misztikus, nagy felületű égszínkék rétegek láthatók. Aztán az újabb munkáin a csurgatással mindez összefolyik, ám a kavarodás itt nem ártalmas; egy nagyon is harmonikus színvilág születik a Karner-univerzumban. Az alkotó már a kezdeti évek óta előszeretettel használ

geometrikus formákat; hol négyzetekbe, hol kör alakba, hol háromszögekbe rendezi mondanivalóját, képei titkos üzeneteit.

Mi is a helyzet akkor ezzel a bizonyos titokkal? Úgy tűnik, hogy bármit teszünk a titok állandó. Korról korra vándorol, cipeljük magunkkal a kérdéseket, majd örökösen hagyjuk utódainknak. Mindegy, hogy a – valódi, vagy képzel – archaikus világ kódjainak megoldásait keressük, vagy netán a kozmikus térben, vagy

a digitális kor kapcsolati rendszereiben kutakodunk. Az üzenetkövetés és a kódfejtés technikája ugyan változik, de a rejtély úgy tűnik, marad (hiába lép új szintre a művész). A teljes igazságot egyelőre nem tudhatjuk meg. Viszont mindig van egy Rész, amin át beszűrődik valami információ-töredék odaátrol. Ha pedig az alkotó tükörcsarakbkákat is tesz a repedésekbe, akkor önmagunk titkaiból is megfejthetünk valamicskét.

KARNER LÁSZLÓ: Vízpart – 2004

Pannon Tükör-díj, 2024

A 2020-ban alapított Pannon Tükör-díj idei nyertesei: **Tóth Kinga** költő, vizuális művész, performer (líra), **Balogh Ádám** költő, író, fotóművész (próza) és **Tóth Renáta** könyvtárpedagógus (kulturális újságírás). Az elismerés részeként minden díjazott pénzjutalmat, oklevelet és egy Németh János Kossuth-díjas képzőművész által készített alkotást vehet majd át.

Lapszámbemutatók

Nagykanizsa

November 14-én mutattuk be lapunk idei ötödik számát Nagykanizsán, a Halis István Városi Könyvtárban. A lapszámbemutató beszélgetésben Dr. Gyimesi Endre, a Pannon Írók Társasága elnöke, Bubits Tünde főszerkesztő és Nagygéci Kovács József főszerkesztő-helyettes vett részt, az est házigazdája Kardos Ferenc költő, a Pannon Írók Társaságának alelnöke volt. Felolvastak a lapszámban számban megjelenő nagykanizsai kötődésű szerzők, illetve alkotók: Fa Ede, Horváth Attila, Kardos Ferenc és Varga Zoltán.

Budapest

December 9-én Budapesten, a Nyitott Műhelyben tartottunk Pannon Tükör-estet, ahol legutóbbi számunk Rajtkő rovatában publikáló fiatal szerzők Krolikowski Lehoczky Lilian, Nagy Benedek Máté, Csizmadia Bodza Réka, Zsebők Borbála, Brecsók Blanka, Bebők Sára, Lócsei Anna, Pavlovits Gitta, Csáki Botond Benjámín és Agóts Mátyás olvastak fel, majd Bognár András (Kolibri) adott kamarakonzertet. Az est moderátorai lapunk szerkesztői, Bubits Tünde, Juhász Tibor és Nagygéci Kovács József voltak.

Szerzőink

- Ábrahám Erika (1967, Budapest) költő, író
Balaton László (1977, Zalaegerszeg) költő, író
Balogh Endre (1971, Budakeszi) költő, szerkesztő
Beck Zoltán (1971, Pécs) zenész, dalszerző
Bódis Attila (1988, Dunaszerdahely) költő
Csengey Balázs (1985, Budapest) szerkesztő
Csengey Dénes (Szekszárd, 1953. január 24. – Budapest, 1991. április 8.) író, költő, esszéíró
Dezső Kata (1996, Lendva) költő
Dobosy Tímea (1999, Budapest) költő, tervezőgrafikus
Endrey-Nagy Ágoston (2002, Mór) költő
Fekete Richárd (1986, Veszprém) költő, kritikus
Filotás Karina (1997, Budaörs) költő
Gyimesi Endre (1952, Zalaegerszeg) helytörténész
Habi Alexandra Zoé (1990, Zalaegerszeg) költő
Kostyál László (1962, Zalaegerszeg) művészettörténész
Lackner László (1943, Zalaegerszeg) író, költő
Méhes Károly (1965, Budapest) költő, író
Nagy Betti (1963, Zalaegerszeg) költő, író
Nászta Katalin (1950, Zalaegerszeg) költő, író
Pánczél Petra (1977, Zalaegerszeg) kulturális újságíró
Prokné Tirner Gyöngyi (1958, Zalaegerszeg)
közművelődési szakember, kiállítások kurátora
Rásó Attila (1986, Budapest) költő
Szeglet Bálint (2006, Zalaegerszeg) költő
Szőke Roland (1999, Pásztó) költő
Szűcs Krisztián (1974, Budapest) énekes, dalszerző
Toroczkay András (1981, Budapest) költő, író
Urbán Andrea (1998, Szolnok) költő, kritikus

A lap fotóit Mészáros T. László készítette.

Karner László munkája